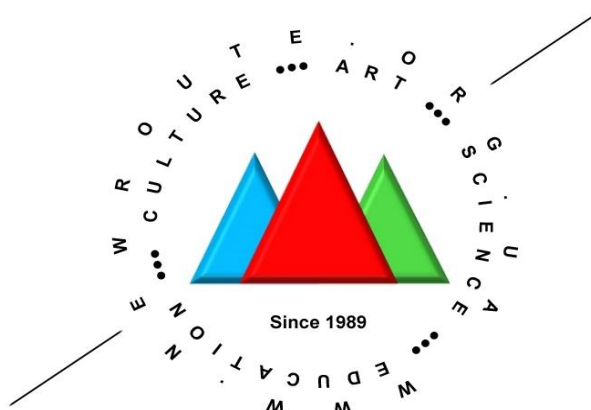

ISSN 2786-6777 (online)

DOI: 10.61718/nsn

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Мультидисциплінарний науковий часопис

Електронне видання

2024 • № 15

Освіта	Автоматизація та приладобудування
Культура і мистецтво	Хімічна та біоінженерія
Гуманітарні науки	Електроніка та телекомунікації
Богослов'я	Виробництво та технології
Соціальні та поведінкові науки	Архітектура та будівництво
Журналістика	Аграрні науки та продовольство
Управління та адміністрування	Ветеринарна медицина
Право	Охорона здоров'я
Біологія	Соціальна робота
Природничі науки	Сфера обслуговування
Математика та статистика	Воєнні науки
Інформаційні технології	Національна безпека
Механічна інженерія	Цивільна безпека
Електрична інженерія	Транспорт

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

- Засновано 2022 року. Часопис є електронним мультидисциплінарним науковим виданням.
- Міжнародний стандартний номер періодичного видання ISSN 2786-6777 (online).
- Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8013 від 22.11.2023 (Свідцтво ДК № 6392 від 07.09.2018 замінено при перереєстрації). Зареєстровано у глобальному реєстрі видавців Global Register of Publishers (ID 7886).
- Видання отримує власний DOI. Видавництво зареєстровано у Crossref із власним префіксом 10.61718.
- Контент розміщується в базі даних інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», в пошуковій системі наукових публікацій «Google Scholar», в репозитарії на сайті засновника. Індексуються за показниками h-індекс (Google Scholar), i10-індекс (Google Scholar).
- Включено до каталогу наукових ресурсів відкритого доступу ROAD, до академічної бази даних ResearchBid, до бази наукових публікацій Google Scholar, до каталогу наукової періодики України з питань освіти, педагогічної, психологічної та соціальних наук Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України, до реєстру наукових видань України державної наукової установи України «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації».
- Публікація у часописі є науковою працею, яка опублікована у вітчизняному електронному науковому періодичному виданні та підтверджує апробацію наукових досліджень автора. Часопис не входить до переліку фахових видань України. Часопис є мультидисциплінарним науковим виданням.
- Засновник та видавець: Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс» (рік заснування – 1989).
- E-mail: notesmodsc@gmail.com, info@newroute.org.ua. Сайт: www.newroute.org.ua.
- У часописі розміщуються наукові публікації за повним переліком галузей знань.
- Автори несуть відповідальність за зміст (авторство та самостійність досліджень), точність та достовірність викладеного матеріалу. Редакція може не поділяти точку зору авторів.
- Наукові публікації оприлюднюються в рамках проведення науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної науки: історія, теорія, практика», 12 травня 2024 р., м. Харків, Україна. Розміщення публікації автора у часописі є підтвердженням участі автора у конференції.
- За результатами проведення конференції автори отримують електронний сертифікат (6 годин – 0.2 ECTS credits).
- Сертифікати оприлюднюються за адресою www.newroute.org.ua (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800).

Редакційна колегія:

Кучин Сергій Павлович, доктор економічних наук, професор, СГ НТМ «Новий курс» (головний редактор).
 Акіншина Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Березовська-Чміль Олена Борисівна, кандидат політичних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
 Внукова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну.
 Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент, Донбаська державна машинобудівна академія.
 Гришко Світлана Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.
 Доброєр Наталія Вікторівна, кандидат культурології, доцент, Національний університет «Одеська політехніка».
 Дубовик Наталія Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій.
 Єрошенко Олена Віталіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Мукачівський державний університет.
 Калініна Ольга Сергіївна, кандидат культурології, Харківська гуманітарно-педагогічна академія.
 Карпинський Борис Андрійович, доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка.
 Кислюк Любов Вікторівна, кандат наук із соц. ком., доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».
 Кожедуб Олена Василівна, кандидат соціологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Коробчук Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Луцький національний технічний університет.
 Кучин Павло Захарович, заслужений артист України, Харківська державна академія культури.
 Кучина Тетяна Ігорівна, магістр з маркетингу, СГ НТМ «Новий курс» (відповідальний секретар).
 Мкртчян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.
 Пашкова Надія Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет.
 Підлісна Ольга Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
 П'ятакова Галина Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка.
 Рассомахіна Ольга Андріївна, кандидат юридичних наук, Європейський університет.
 Сафонова Наталія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.
 Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет.
 Сторож Олена Василівна, кандидат психологічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет.
 Тарасюк Лариса Сергіївна, доктор філософських наук, професор, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.
 Тополевський Віктор Юрійович, кандидат педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури.
 Федоренко Микола Олександрович, кандидат філософських наук, доцент, Національна музична академія імені П. І. Чайковського.
 Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
 Хожило Ірина Іванівна, доктор наук з державного управління, кандидат медичних наук, професор, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».
 Ціватий Вячеслав Григорович, кандидат історичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Шевчук Інна Володимирівна, доктор наук з державного управління, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.
 Шептуха Олена Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
 Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор, Національна академія управління.

УДК 001

Н85

Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис. – № 15. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2024. – 81 с.

© СГ НТМ «Новий курс», 2024

© Автори, 2024

ЗМІСТ

	Стор.
<i>Шаївська Яна Валеріївна</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМУНІКАЦІЇ ТА КОНФЛІКТІВ В МАЛИХ ГРУПАХ	... 6
<i>Стецюк Маргарита Вадимівна</i> ІГРИ З ПІСКОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ	... 7
<i>Малій Олена Григорівна</i> УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ПІДПРИЄМСТВА	... 9
<i>Кодимський Роман Миколайович</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ	... 10
<i>Якуб'як Андрій Васильович</i> СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СПІЛЬНОТОВТВОРЕННЯ У ВИМІРА СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМОЛОГІЇ	... 12
<i>Бойко Олеся Яківна, Дьомін Микола Володимирович</i> ОНЛАЙН ДОРОГА – ВІД СЕРЦЯ ВЧИТЕЛЯ ДО СЕРЦІ ДИТИНИ	... 13
<i>Павлисько Марія Богданівна</i> ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ СХИЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ	... 17
<i>Одреховська Катерина Анатоліївна</i> КРЕАТИВНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ОСВІТИ	... 18
<i>Галагуз Діана Віталіївна</i> ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ЖІНКИ ДО МАТЕРИНСТВА	... 19
<i>Процюк О. В., Панасюк К. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	... 20
<i>Романюк Олександр Никифорович, Завальнюк Євген Костянтинівич, Романюк Сергій Олександрович, Стахов Олексій Ярославович</i> ВИКОРИСТАННЯ ПЛАГІНІВ У СИСТЕМАХ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ	... 22
<i>Сушко Христина Василівна</i> БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА	... 24
<i>Великий Андрій Олексійович</i> ВПЛИВ ВІЙНИ НА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ	... 26
<i>Чобітько Вікторія Валеріївна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	... 29
<i>Щербань Петро Миколайович</i> ПЕДАГОГІКА НАРОДОЗНАВСТВА ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	... 30
<i>Вініченко Олена Віталіївна</i> ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	... 31
<i>Шкарпінська Любов Романівна</i> КОМПОЗИЦІЯ ПОВІСТЕЙ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	... 33
<i>Грабко Софія Вячеславівна</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ	... 34
<i>Сторонський Роман Романович</i> SOME SETS IN WHICH CONTINUED FRACTIONS WITH COMPLEX PARTIAL DENOMINATOR AND NUMERATOR EQUAL TO ONE ARE STABLE TO DISTURBANCES	... 35
<i>Журавська Наталія Євгенівна, Жарков Олексій Миколайович</i> ДО ПИТАННЯ ПОЄДНАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАВКОЛИШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ	... 36
<i>Тодоров Максим Аркадійович</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ	... 37

<i>Тихомирова Альона Анатоліївна</i> СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	... 39
<i>Постна Єлизавета Сергіївна</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ВИЗНАЧЕННІ КАТЕГОРІЇ	... 41
<i>Радевич Ангеліна Андріївна</i> ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	... 42
<i>Чуйко Аріна Вікторівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МНОЖИННОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ	... 44
<i>Самохіна Анастасія Вікторівна</i> ЗАГАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ	... 46
<i>Журавська Наталія Євгенівна, Кравченко Дмитро Ярославович</i> НАЙГОЛОВНІШІ ВПЛИВИ НА ЕКОЛОГІЧНУ СИТУАЦІЮ УКРАЇНИ	... 48
<i>Клімова Галина Павлівна</i> СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ	... 49
<i>Лесніченко Софія Олександрівна</i> ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ	... 51
<i>Фесенко Надія Миколаївна</i> КАЗКОВІ СЮЖЕТИ У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	52 ...
<i>Журавська Наталія Євгенівна, Букалова Юлія Дмитрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІЗІЇ ЗЕЛЕНИХ ЕКОІНІЦІАТИВ – ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК БУДІВЕЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ	... 53
<i>Співак Дарія Василівна</i> СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	... 54
<i>Катревич Діана Сегрійвна</i> ГУМАНІТАРНИЙ ВИКЛИК: АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У ВОЄННИЙ ЧАС	... 56
<i>Фоміна Ірина Андріївна</i> ТИМЧАСОВЕ ОБМЕЖЕННЯ У ПРАВІ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ КЕРІВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ-БОРЖНИКА	... 58
<i>Герасімов Олег Русланович, Лисович Артур Олегович</i> АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ WEB 4.0	... 59
<i>Герасимова Ольга Сергіївна</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ РІЗНИХ МЕТОДІВ ОЧИЩЕННЯ ПИТНОЇ ВОДИ: ОГЛЯД ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	... 60
<i>Мельник Людмила Пилипівна</i> ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	... 63
<i>Козубовська Ірина Василівна, Милян Жанна Іванівна</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ШКОЛОЮ І РОДИНОЮ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	... 64
<i>Каракуркчі Ганна Володимирівна</i> ОЦІНЮВАННЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА	... 65
<i>Кисіль Ганна Михайлівна</i> ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	... 68
<i>Лукачович Ірина Богданівна</i> РОЗВИТОК ЗВ’ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	... 69
<i>Сліпецька Ольга Богданівна</i> РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	... 70
<i>Конон Ярослава Валентинівна</i> МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА	... 71
<i>Бодян Дар’я Вікторівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПОДВІЙНОГО (МНОЖИННОГО) ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ	... 72

<i>Калічак Юрій Львович, Долішняк Наталія Василівна</i> ВАЛЕОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ	... 74
<i>Калічак Юрій Львович, Чомко Ірина Володимирівна</i> РОЛЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТВОРЕННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	... 75
<i>Глухова Валентина Іванівна, Мар'янченко Софія Геннадіївна, Мельниченко Катерина Іванівна</i> БЮДЖЕТНИЙ КОНТРОЛЬ НА ЕТАПІ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ	... 77
<i>Думич М. Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНСТРУМЕНТАРІЮ МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ	... 78
<i>Шахматова Тамара Володимирівна</i> КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА	... 79

Шаївська Яна Валеріївна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМУНІКАЦІЙ ТА КОНФЛІКТІВ В МАЛИХ ГРУПАХ

Сьогодні комунікація в малих групах стала не лише необхідною складовою їхньої діяльності, а й ключовим фактором у формуванні їхнього ефективного функціонування. Потужність комунікаційних зв'язків визначає не лише успіх, але і можливість виникнення конфліктних ситуацій у групі. Структура та якість комунікації, способи її здійснення та управління нею визначають рівень взаєморозуміння, співпраці та, водночас, конфліктів у малих групах. Саме тому важливо проаналізувати взаємозв'язок між комунікацією та конфліктами в малих групах, розглянути різноманітні чинники, що впливають на цей процес, та виявити можливі шляхи покращення комунікації з метою попередження конфліктних ситуацій та забезпечення ефективної співпраці в групі.

У малих групах, де кількість учасників обмежена, комунікація часто є більш інтенсивною та особистою, що сприяє поглибленню взаєморозуміння між членами групи. Вона допомагає створити спільний ментальний простір, в якому відбувається обмін ідеями, поглядами та переживаннями. Варто зауважити, що комунікація в малих групах виконує різноманітні функції, а саме: інформування, вплив на думки та переконання інших учасників, координація дій, вирішення проблем та підтримка спільних цілей [3, с. 40-48]. Якісна комунікація в малих групах сприяє формуванню довіри та сприяє підтримці позитивного клімату в групі, вона дозволяє учасникам відчувати себе важливими, розуміти і приймати точки зору інших та спільно працювати над досягненням спільних цілей.

Ще однією особливістю міжособистісного спілкування в малих групах є велика кількість слів, що використовуються для опису оцінок і характеристик. Це пов'язано з тим, що в малих групах, які пов'язані спільним досвідом та інтересами, назви об'єктів, про які йдеться, не так важливі, як їхні властивості, характеристики та оцінки, тобто нова інформація, яка не відома з самого початку. Необхідно також враховувати вплив якісної та кількісної комунікації на динаміку групи [2, с. 218-219]. Наприклад, недостатня кількість комунікації призводить до відчуття ізоляції та неприналежності, тоді як перевищення кількості комунікації може перевантажити учасників й спричинити конфлікти через непродуктивне висловлення. Таким чином, збалансована комунікація є важливим елементом успішної взаємодії в малих групах.

До основних труднощів соціальної взаємодії відносять комунікативні бар'єри, що зумовлюються об'єктивними та суб'єктивними факторами й диференціюються на такі різновиди: соціально-політичні, технічні, конкретно-ситуативні, предметно-проблемні, мовно-національні, професійні, освітні, вікові, статеві, особистісні, власне комунікативні тощо [1, с. 9-14].

У малих групах існує низка причин, що призводять до виникнення конфліктів, оскільки учасники мають різні цілі, потреби, інтереси та стилі поведінки. Перша причина полягає в неспівпадінні цілей та інтересів учасників групи. Люди можуть мати різні погляди на те, якими мають бути результати або процеси спільної діяльності, у наслідок це призводить до конфліктів, коли учасники групи намагаються просунути свої власні інтереси чи добитися виконання своїх цілей на шкоду інших. Друга причина конфліктів у малих групах – конкуренція за ресурси та владу. У невеликих групах ресурси, які є обмеженими, (час, увага, матеріальні ресурси або можливості для самовираження), часто є об'єктом боротьби між учасниками. Третя причина полягає у відмінностях в характерах, стилів мислення та способів спілкування учасників групи. Кожна людина має свої унікальні особливості, які впливають на її сприйняття світу та взаємодію з іншими. Різниця у способах спілкування, вирішення проблем чи виявлення емоцій можуть викликати непорозуміння між учасниками групи.

Конфлікт відіграє як конструктивну роль в малій групі, тобто дає можливість краще оцінювати індивідуально-психологічні особливості членів групи, надає позитивний вплив на ефективність спільної діяльності, усуває суперечності між людьми, дозволяє послабити стан психологічної напруженості, так і деструктивну – надає негативний вплив на психічний стан членів групи, погіршує взаємовідносини між ними, що негативно відбивається на ефективності спільної діяльності [4, с. 256-259].

Управління конфліктами через комунікацію в малих групах є ключовим аспектом підтримки позитивних взаємин та досягнення спільних цілей. Основні стратегії управління конфліктами через комунікацію включають такі аспекти:

- *відверта комунікація* – забезпечення можливості для висловлення думок та переживань допомагає уникнути сутічок та сприяє зрозумінню всіх точок зору;

- *активне слухання* – слухання з розумінням дозволяє підтримувати емпатію і розуміння почуттів й потреб інших учасників групи;

- *довірай повага* – якщо учасники групи відчують, що їхні почуття та думки поважають, вони будуть більш схильні до співпраці і розв’язання конфліктів шляхом взаєморозуміння;

- *використання медіації і компромісу* – нейтральна сторона (учасники), спільні домовленості щодо правил спілкування і пошук компромісу також стануть корисними інструментами управління конфліктами.

Отже, взаємозв’язок комунікації та конфліктів в малих групах є складним та багатограним явищем, яке суттєво впливає на ефективність їхньої діяльності. Чітке розуміння цього взаємозв’язку дозволяє збалансувати комунікаційні процеси, уникати конфліктних ситуацій та сприяти побудові плідної співпраці у групі. Ретельне вивчення факторів, що впливають на комунікацію та можливість виникнення конфліктів, а також застосування стратегій забезпечення відкритості, взаєморозуміння і конструктивного вирішення розбіжностей значно покращать якість взаємодії у малих групах та сприятимуть досягненню їхніх цілей.

Джерела

1. Гіряк А., Пивошук Н. Психологічна готовність до конструктивної соціальної взаємодії як ресурс міжособистісного порозуміння. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. Т. 2. С. 9-14.
2. Костишина Р., Шутяк І. Психологія міжособистісних комунікацій. *Collection of scientific papers «ЛОГОС»*, 2023, September 29, 2023; Bologna, Italy. С. 218-219.
3. Онуфрієва Л. А., Чайковська О. М. Психологія міжособистісних взаємин та комунікацій. *Навчально-методичний посібник*. Кам’янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2021. 128 с.
4. Чистяков С. Динамічні процеси у малих групах. *Толерантність у системі цінностей сучасної особистості. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, приуроченої до Міжнародного дня толерантності, м. Маріуполь, 12 листопада 2021 року*. Маріуполь: ДонДУВС, 2021. С. 256-259.

Стецюк Маргарита Вадимівна

Гімназія «Провесін» Львівської міської ради, дошкільне відділення

ІГРИ З ПІСКОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ДОШКІЛЬНЯТ

З метою аналізу можливостей удосконалення методичної системи формування цілісної картини світу у дошкільнят, запропоновано авторську версію структурування програми занять іграми з піском в рамках гурткової роботи в системі дошкілля. Пропонується вибудовувати такі заняття паралельно із спостереженнями за змінами в природі протягом року, заохочуючи дітей до створення тематичних композицій в піску і на піску. Ключові слова: методична система, цілісна картина світу, ігри з піском (SandPlay), дошкільнята.

Одним із першочергових завдань дошкільного виховання є формування цілісної картини світу у дітей. Її основу складає ідея єдності і взаємодоповнюючого характеру наукового та художньо-естетичного пізнання, що досягається, зокрема, через чуттєве сприйняття навколишнього світу [1]. Серед сукупності ієрархічно пов'язаних компонентів методичної системи формування цілісної картини світу у дошкільнят важливими є ігри з піском (*Sand Play*) – універсальне заняття, завдяки якому відбувається залучення дошкільнят до активної творчої та пізнавальної діяльності. Звісно, що ігрова діяльність з піском повинна мати належне науково-методичне забезпечення.

Якщо проблема формування цілісної картини світу у дітей достатньо добре висвітлена у науково-педагогічній літературі (А. Богуш, О. Вашуленко, О. Грошовенко, Л. Іщенко, Н. Кічук, М. Кухта, З. Плохій, О. Савченкота ін.), то питання науково-педагогічного забезпечення ігрових занять з піском постає фактично «білою плямою». Ймовірно, це має місце тому, що існує традиція розглядати заняття з піском як елемент арт-терапії і відповідно описувати цю арт-техніку у професійній літературі для психологів та / або психотерапевтів (М. Ловенфельд, О. Татаріна, Б. Тернер, Л. Штейнхард та ін.). Не заперечуючи, що змістове наповнення занять з піском в системі дошкілля має базуватися на основі адаптації зразків передового досвіду арт-терапевтів, які у своїй роботі використовують художню творчість, все ж маємо мати на увазі, що цілі та способи їх досягнення у випадку використання *Sand Play* в педагогічних практиках будуть більшою мірою скерованими на розвиток пізнавальної та рухової активності дітей, аніж на психолого-поведінкову корекцію.

Таким чином, з огляду на потенціал *SandPlay* у оптимізації практик, скерованих на формування цілісної картини світу у дітей, існує об'єктивна потреба у науково-методичних матеріалах, які би могли використовувати у своїй роботі вихователі груп та керівники гуртків, які працюють в закладах дошкільної освіти. В той же час фіксується нестача професійної педагогічної літератури окресленої тематики.

Маючи на меті розглянути ігри з піском як елемент методичної системи формування цілісної картини світу у дошкільнят, для її (системи) удосконалення, насамперед зазначимо, що дошкільня освіта в Україні спрямована як на розвиток індивідуальних здібностей дітей й розширення їх кругозору, так і на забезпечення пізнавального розвитку дитини. Ігри з піском цілком відповідають окресленим завданням. Розвиваючи дрібну моторику, просторову орієнтацію, посилюючи тактильні відчуття, вони дають змогу активно розвивати у дітей

міжпредметні зв'язки, із урахуванням різних *освітніх ліній*, які включені до програми «Українське дошкілля» та програми «Впевнений старт».

Процес формування цілісної картини світу у дітей передбачає, що організація занять пісочними іграми в закладах дошкільної освіти має відбуватися в рамках відповідної методичної системи і мати наскрізну ідею. Зокрема, це стосується програм гурткової роботи, а саме, її тематичного наповнення. У визначеному контексті побудова програми *Sand Play* для дошкільнят-гуртківців передбачає необхідність урахування процесів змін в природі. Такі заняття націлюють дітей на перетворення дійсності через політ фантазії та засвоєння певних технологічних прийомів роботи у стаціонарній пісочниці, а також через участь у колективній роботі.

Гурткові заняття з піском (понад те, що кожне із них повинно відповідати загальним дидактичним закономірностям, принципам і методам) мають свою специфіку. Ця специфіка полягає в тому, що картина світу в цьому різиформується через поєднання вербальних і практичних методів, з елементами естетичного виховання. Тому результатом належно організованих занять *Sand Play* дошкільнятами має стати набуття досвіду вирішення творчих завдань, які націлені на розв'язання конкретної моральної чи естетичної проблеми. Відповідно, кожне таке заняття доцільно проводити із активним використанням інтерактивних бесід, пальчикових ігор з піском (занурення долонь в пісок, просіювання поміж пальцями) та розвиваючих ігор з піском (малювання/конструювання/декорування на піску та з піску та ін.), занять-квестів.

В контексті вище сказаного, вважаємо доцільним запропонувати таку схему побудови програми гуртка *Sand Play*, яка би передбачала постійний процес спостереження за змінами в довкіллі та їх відображення в процесі інтерактивних ігор з піском. Цього, зокрема, можна досягти, якщо організувати заняття в рамках таких тематичних блоків: 1) «Літо в гостях побувало»; 2) «Щедра на дарунки осінь»; 3) «Крокуємо зимовими стежками» (1-й семестр); 4) «Зима-чарівниця»; 5) «Весна-красна»; 6) «Травень літо в гості кличе» (2-й семестр).

Як приклад, наведемо фрагмент нашої авторської програми [2], де стисло представимо схему проведення одного із занять.

Тематичний блок: «Щедра на дарунки осінь».

Тема: «Звірі готуються до зими».

Ціль: формування цілісної картини світу у дітей через спостереження за природою та практико-орієнтовану ігрову й творчу діяльність.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності: формування екологічної свідомості; розвиток міжпредметних зв'язків; розвиток логічного мислення; розвиток дрібної моторики; розвиток тактильних відчуттів.

Зміст навчального та розвиваючого матеріалу: Як наші пальчики й долоньки та чарівний пісочок можуть допомагати складати розповіді про те, як звірі готуються до зими? Чому звірям потрібно робити запаси на зиму? Що полюбляють їсти білочки? Де вони збирають їжу для «домашніх заготовок»? Як наші пальчики й долоньки та чарівний пісочок можуть допомагати складати розповіді про те, як звірі готуються до зими? Чому звірям потрібно робити запаси на зиму? Що полюбляють їсти білочки? Де вони збирають їжу для «домашніх заготовок»?

Види навчальної та розвиваючої діяльності: 1) інтерактивна бесіда згідно тематики заняття; 2) пальчикова гра з піском «Сидить Білка на горішку» (занурення долонь в пісок, просіювання поміж пальцями, перекочування горішків, каштанів, жолудів на долоні); 3) розвиваюча гра з піском «Запаси на зиму» (конструювання на піску) із використанням захованих в піску жолудів, шишок, горішків, які потрібно допомогти знайти Білочці, посортувати і скласти з них три піраміди.

К-сть год: 1-2.

Підведемо підсумки. Залучення дошкільнят до активної творчої діяльності із використанням піску й допоміжних матеріалів та розвиток у дітей на цій основі умінь та навичок сприяє активному спілкуванню дітей як з самими собою, так і з навколишнім світом. Відповідна педагогічна робота має проводитися системно, на постійній основі, в рамках окремих тематичних групових занять, які структуруються у відповідності до наскрізної тематики. Така робота має проводитися із використанням ефективних форм та методів педагогічної роботи, бути практично орієнтованою. В такий спосіб створюються передумови для удосконалення методичної системи формування цілісної картини світу у дошкільнят.

Джерела

1. Грибачова О. Формування цілісної картини світу в дітей молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*. №11 (75), 2019. С. 159-162.
2. Гуз К. Формування життєствердного образу світу як умова розвитку творчої особистості. *Нива наукових знань: наук.-метод. журнал за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф. «Креативна освіта як умова розвитку творчої особистості», 15 грудня 2011 р.* Дніпропетровськ, «Акцент-ІПБ», 2012. С. 111-115.
3. Стецюк М. Програма гуртка Sand Play (розвиваючі ігри з піском) для дошкільнят [Електронний ресурс]. URL: <https://vseosvita.ua/library/prohrama-hurtka-sand-play-rozvyvaiuchi-ihry-z-piskom-dlia-doshkilniat-790121.html> (дата останнього звернення – 04.04.2024 р.).

Малій Олена Григорівна
Кандидат економічних наук, доцент
ORCID: 0000-0003-0434-0937
Державний біотехнологічний університет

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах динамічних змін економічних відносин суб'єктів національної економіки держави, прагнень до активізації участі в процесах міжнародної економічної інтеграції, намагання посилити позиції підприємств різних секторів та галузей економіки на внутрішньому та зовнішніх ринках, особливої актуальності набуває проблематика активізації управління фінансовими можливостями вказаних суб'єктів.

На формування кінцевих результатів діяльності підприємств значно впливають зовнішні чинники, такі як законодавча база, відсоткові ставки за кредит, податки, фінансове планування та управління активами. Це створює потребу у своєчасному діагностуванні фінансової діяльності та управлінні фінансовим станом підприємства загалом [1].

Управління фінансовими можливостями підприємств залежить від складу фінансових ресурсів, джерел надходження та факторів, що впливають на його розвиток. Метою є досягнення максимально можливого фінансового результату за умови наявності власного капіталу, можливості залучення капіталу та ефективної системи управління фінансовими ресурсами.

Фінансові можливості відіграють важливу роль у розвитку та ефективному управлінні фінансовою діяльністю. Вони відповідають за грошові потоки між різними суб'єктами господарювання.

Управління фінансовими можливостями повинно використовувати різні інструменти, включаючи внутрішні та зовнішні джерела фінансування. Оптимізація фінансових потоків є основною метою управління фінансовими можливостями бізнес-структур. Це досягається шляхом розробки та застосування відповідних стратегій фінансування.

Покращення фінансових можливостей можливе через ефективне використання ресурсів підприємства. Це дозволяє розвивати виробництво та інші сфери діяльності, збільшуючи прибуток та активи, при цьому зберігаючи платоспроможність та кредитоспроможність.

Фінансовий аналіз є передумовою для управління фінансовими можливостями. Його головна мета полягає у зниженні невизначеності, пов'язаної з майбутніми економічними рішеннями. Фінансовий аналіз є інструментом управління фінансовими можливостями підприємства в довгостроковому та короткостроковому плануванні економічних рішень та інвестицій.

Аналіз структури та динаміки фінансових ресурсів є важливим компонентом вивчення фінансових можливостей. Це досягається за допомогою агрегованих показників, таких як ліквідність, рентабельність активів та фінансова стійкість. Динамічність цих показників визначає необхідність аналізу їх зміни для прийняття управлінських рішень [4].

Застосування повного спектру інструментів управління фінансовими можливостями виробничих структур дозволяє створити та реалізувати відповідну фінансову стратегію. Для підприємств особливо важливо створити фінансову безпеку, яка є необхідною складовою економічної безпеки.

Фінансова безпека означає управління ризиками, розробку заходів для захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також ефективне використання фінансових ресурсів, отримання максимального прибутку, підтримку стабільної фінансової рівноваги та оптимізацію грошових потоків [2; 3].

Визначальним чинником забезпечення фінансової безпеки підприємств є прибуток, він дозволяє збільшити власний капітал, формувати резерви та страхові фонди, а також диверсифікувати виробництво.

Сучасна парадигма визначає фінансові можливості як основу для створення та розвитку стійких конкурентних переваг підприємств. Це досягається шляхом формування унікальних комбінацій ресурсів та високих компетенцій, а також забезпечення стратегічної гнучкості управління фінансовими ресурсами.

Успішність будь-якої виробничої діяльності сьогодні залежить від якісно побудованої системи фінансового управління.

Основною метою управління фінансовими можливостями підприємств є досягнення максимально можливого фінансового результату. Це досягається завдяки наявності достатнього власного капіталу для формування інвестиційної діяльності та ефективної системи управління фінансами, що забезпечує стійкий фінансовий стан підприємств [5].

З метою активізації управління фінансовими можливостями підприємству можна запропонувати:

- ✓ постійний моніторинг фінансового стану підприємства;
- ✓ розробка заходів для зниження зовнішньої вразливості компанії;
- ✓ розробка стійкої фінансової стратегії;

- ✓ розробка проектів перспективних та поточних фінансових планів, прогнозних балансів та бюджетів;
- ✓ розрахунок прогнозних планів продажу та капіталовкладень;
- ✓ визначення джерел фінансування господарської діяльності, включаючи бюджетну підтримку, довго- та короткострокове кредитування;
- ✓ координація фінансових підрозділів компанії.

Прийняття рішень повинно ґрунтуватися на своєчасному детальному вивченні та аналізі всіх економічних явищ, що забезпечить їх якість та допоможе визначити їх необхідність та доцільність, а також вплив на фінансовий стан компанії.

Джерела

1. Кузенко Т. Б. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2015. №4. С. 123-132.
2. Малій О. Г. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. 2018. Вип. 193. С. 247-256.
3. Ставерська Т. О., Жиликова О. В. Аналіз сутності дефініції «антикризова стратегія» та її роль в процесі антикризового управління підприємством. Scientific Journal «ScienceRise», 2016. №12/1(29). С. 14-17.
4. Krasnobaev V., Zub M., Kuznetsova T., Perevozova I., Maliy O. Mathematical Model of the Process of Tabular's Implementation of the Operation Algebraic Multiplication in the Residues Class. 2019 International Conference on Information and Telecommunication Technologies and Radio Electronics (UkrMiCo), 2019. Pp. 1-6.
5. Lysak H., Morozova H., Gorokh O., Maliy O., Nesterenko I. The system of financial control in the management of a small business enterprise: methods and tools of implementation. Review of Economics and Finance, 2022, 20, 1034-1041.

Кодимський Роман Миколайович

Капітан 1 рангу

Національного університету оборони України

Науковий керівник: Гриценко Андрій Миколайович, кандидат військових наук,
капітан 1 рангу, професор, Національний університет оборони України

ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

В статті автор розкриває тематику ефективності стратегічного планування застосування сил оборони держави, розглядаючи приклади ефективного державного управління. Ключові слова: стратегія національної безпеки, застосування сил оборони, асиметричні та непрямі дії, безпекове середовище, виклик у воєнній сфері, оперативне обладнання території.

З 2014 року вільна і незалежна Україна відчула на собі акт агресії з боку російської федерації, спочатку був анексований АР Крим потім на території Донецької і Луганської областей розпочались бойові дії.

З 24 лютого 2022 російська федерація розпочала відкриту агресію проти України.

Метою даної статті є аналіз ефективності стратегічного планування застосування сил оборони держави.

Як писав китайський стратег і мислитель Сунь-цзи в книзі «Мистецтво війни» «Не сподівайтесь, що ворог не прийде, а покладайтеся на свою готовність, чекаючи зустрічі з ним».

Стратегічне планування застосування сил оборони держави в першу чергу призначене для недопущення агресії, а у разі такої в короткий строк відновлення цілісності і недоторканості країни. «Неперевершена військова стратегія – зруйнувати плани й стратегії супротивника».

Таким чином можливо зробити припущення, що країна яка ніколи не воювала, має високий коефіцієнт ефективності стратегічного планування застосування сил оборони держави, або так би мовити ретельно готувалась до війни.

Розглянемо країни світу які ніколи не з ким не воювали:

Ватикан. Найменша держава світу – Ватикан – з'явилася у 1929 й одразу як нейтральна. Для охорони наймають на службу Швейцарську гвардію.

Ісландія. Здобула незалежність 1944. В Ісландії в якості збройних сил утримує берегову охорону. Є однією із засновниць НАТО, залучає своїх миротворців до міжнародних сил у гарячих точках. Ісландія ніколи не брала участі у масштабній війні й не воювала з іншою державою.

Мальта. У 1964 країна здобула незалежність, а у 1974 оголосила про нейтралітет. Утримує збройні сили.

Чехія і Словаччина. Чехословаччина участь у війнах брала. Але Чехія та Словаччина стали незалежними (одна від одної) у 1993. Стали членами Євросоюзу та НАТО. Обидві країни утримують збройні сили та беруть участь у миротворчих ініціативах, але ні з ким не воювали.

Ліхтенштейн. Межі Ліхтенштейну залишаються незмінними з 1434 року, хоча формально роком

оголошення незалежності можна вважати 1866. Тобто, це країна з давньою історією та ustalеними традиціями. Ще у 1868 місцеві вирішили розпустити армію, і відтоді так і не брали участі у військових діях. Навіть під час Першої та Другої світових воєн, коли бойові дії відбувалися мало не на їхній території. Як їм це все вдалося – історична загадка, можливо якісне стратегічне планування.

Швейцарія. Вона була нейтральною з 1815 року, і навіть під час Другої світової свої війська нікуди не посилала.

Вануату. Невелика острівна держава у Тихому океані з чудовими пляжами. Вануату завжди була мирною країною, окрім невеликого періоду: під час Другої світової на території держави розташували військові бази США. Ще була громадянська війна, так звана «Кокосова», яка тривала кілька тижнів у 1980 (якраз тоді й проголосили незалежність Вануату).

Палау. Невелика острівна держава у Тихому океані, незалежна віднедавна, з 1994. Держава є офіційним офшором, дбає про екологічні питання, торгівлю, і аж ніяк не про війну. Збройні сили Палау – це два умовні патрульні катери.

Сейшельські острови. Це країна з понад сотні островів на схід від Африки, популярна серед туристів з усього світу. Незалежність має з 1976, і відтоді не брала участі у військових конфліктах. Утім, внутрішні збройні протистояння були, у регіоні дуже актуальна проблема піратства й браконьєрства (через близькість Сомалі).

Коста-Ріка. Особливий випадок. Мабуть, єдина серед держав Латинської Америки, яка ніколи не воювала з іншими, але й ніколи не вирізнялася спокійною вдачею (була навіть громадянська війна з тисячами жертв). Утім, щоб цю вдачу вгамувати, костаріканці прописали у конституції пряму заборону на формування армії. З іншого боку, Коста-Ріку захищають США – тож навряд чи місцевим є за що переживати.

Отже, розглядаючи вище вказані країни, неможливо виявити ефективність стратегічного планування застосування сил оборони, деякі країни лише почали існувати, деякі в міру територіального розташування виявились ні кому не потрібні, принаймні на теперішній час. Заслугує на увагу Швейцарія, яку необхідно оглянути ретельніше.

Історія швейцарської держави розпочалася 1 серпня 1291 року. Саме тоді три місцеві громади-кантони Швіц, Урі та Унтервальден.

На початку XV століття Швейцарська Конфедерація розширала свої володіння, здобувши славу *найкращих воїнів*, але у вересні 1515 року французи та венеційці завдяки артилерії розбили швейцарську піхоту, *розвіявши міф про її непереможність*. Відтоді Швейцарська Конфедерація відмовилася від війн за нові території та зосередилася на захисті. Востаннє швейцарці брали участь у європейських війнах після завоювання країни Наполеоном Бонапартом у 1798 році.

Під час Першої світової війни Швейцарія дотримувалася політики нейтралітету, при цьому мобілізувала у військо близько 250 тис. людей. Як з'ясувалось пізніше порушувати нейтралітет Швейцарії в планах жодної країни не було.

Під час другої світової війни ситуація з нейтралітетом погіршилась, Гітлер планував захопити Швейцарію. Тоді швейцарське командування розробило оборонну *стратегію* під назвою «*Національний редут*». За задумом понад 400 тисяч солдатів мали відійти в гори – у заздалегідь облаштовані укріплення, і звідти вести партизанську війну проти окупантів. Але як показала історія Гітлер не пішов війною на Швейцарію.

При цьому не можна стверджувати, що під час другої світової війни Швейцарія повністю утримала свій нейтралітет. Швейцарія через свою територію пропускала військові вантажі, торгувала з нацистами, проводила банківські операції та надавала кредити нацистам. По суті це і була ціна нейтралітету, тому що важко припускати що Гітлера зупинила стратегія швейцарців «Національний редут». Особливо легко робити такі припущення через призму історії.

Підводячи підсумки, можливо зауважити, ефективність стратегічного планування застосування сил оборони держави полягає в цілеспрямованій роботі державного апарату, силових структур, громадського суспільства в отриманні єдиного результату – збереження цілісності і суверенітету країни.

Якуб'як Андрій Васильович
ORCID: 0009-0002-4412-0592

ЛМГО «Лабораторія соціальних досліджень у Львові»

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СПІЛЬНОТВОРЕННЯ У ВИМІРАХ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМОЛОГІЇ

Публікацію присвячено оцінюванню евристичного потенціалу соціальної системології у поясненні процесів українського спільнотворення та пошуку перспектив їх оптимізації задля ефективного відновлення України. У вимірах соціальної системології конструюється прообраз т.зв. мережево-центричної України майбутнього. Ключові слова: спільнотворення, соціальна системологія, горизонтально-мережева Україна.

В умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну, коли платиться неймовірно висока ціна за збереження української держави, робота із формування науково-організаційних засад відновлення та розбудови України майбутнього є надзвичайно відповідальною місією. При її виконанні, задля оптимізації діяльності із створення якісно нової української держави, слід брати до уваги запити й можливості українського суспільства, зокрема, враховувати особливості українського спільнотворення як тривалого процесу.

В сучасних українських студіях із громадознавства (Т. Березовецький, О. Єльчева, І. Ібрагімова, І. Краснодемська та ін.), основний акцент робиться на розгляді механізмів спільнотворення (community building) українців у цілому світі. В той же час в зарубіжній науковій літературі більшою мірою прослідковується тенденція до урахування загального контексту суспільного буття в інформаційну епоху, зокрема, вивчаються процеси мережування як актуальну форму соціальної взаємодії (К. Андерсон, М. Ньюмен, Дж. Скотта ін.). Актуалізуються теоретичні підходи, які поєднують обидві тенденції, зокрема, через розгляд універсальних механізмів системних змін в житті українського соціуму [1, с. 1346]. Постає важливим оцінювання евристичного потенціалу тих із них, які можуть стати ресурсом у поясненні процесів сучасного українського спільнотворення, а відтак – вказувати напрямні їх оптимізації, зокрема, в контексті перспектив ефективного відновлення України.

Одним із пояснювальних універсальних ресурсів, який використовується у вивченні соціальних процесів та феноменів є соціальна системологія. Базуючись на засадах загальної теорії систем (Н. Вінер, У. Ешбі, Дж. Касті та інші), соціальні системологи (Н. Луман, Т. Парсонс та їх послідовники) екстраполюють методи системного підходу на соціальні об'єкти. В такий спосіб здійснюється «раціональне представлення соціальних проблем через абстрактні конструкції» [2, с. 122]. При цьому теорія соціальних систем розглядається як певний синтез структурно-функціонального й конфліктологічного підходів, хоча ці підходи й мають відмінності.

Так, у версії структурних функціоналістів (Т. Парсонс, Р. Мертон та їх послідовники) суспільство постає як вища форма організації людства, раціональна система, яка має складну структуру і є самодостатньою, володіючи усіма необхідними засобами для свого самозбереження, самодостатності та до охорони своїх кордонів й стабільності щодо довколишнього середовища. Натомість представники конфліктологічного підходу (Ч. Мілс, Л. Козер, К. Боулінг, Р. Дарендорф та їх послідовники) пропонують замість «теорії порядку» ідею «соціальної зміни», вважаючи невірною точку зору щодо стабільності суспільного життя та визнаючи конфлікти як природний стан суспільства, хоча й закликають не допускати значних соціальних потрясінь. Соціальна системологія враховує обидва вище названих аспекти, що робить її евристичний потенціал достатньо високим. Зокрема, її принципи можна адаптувати до українського сучасного контексту і в такий спосіб побачити, що на сьогоднішній день соціальні дії та соціальні відносини між сучасними українцями зазвичай розглядаються в рамках т.зв. пірамідальної системи. Йдеться про розуміння сучасної соціальної структури українського суспільства більшою мірою як вертикальної, яка утворюється між індивідами або організаціями, відображаючи різноманітні зв'язки між ними через різні соціальні взаємовідносини, в т.ч. відносини мезорівня [3, с. 42]. З такої перспективи боротьба із «системою», яка націлена на руйнування існуючих дисфункціональних системних зв'язків, постає одним із чинників сучасного українського націотворення. Як наслідок, актуалізується давнє протиріччя між прагненням українців вирішувати свою долю відповідно до своїх інтенцій на тому чи іншому етапі розвитку суспільства, в тих чи інших соціально-історичних умовах, та жорсткою системою верховенства права влади над волею народу. Це протиріччя свого часу обмалював М. Грушевський, зокрема, представляючи українську козачину як таку, що була вимушена стати репрезентанткою суспільних змагань народних мас за умов, коли рух до змін, який відповідає існуючому законодавству, був не лише

важким, але й неперспективним [4, с. 369]. Опосередковано це підтверджують і численні «майдани» протягом майже всієї історії української державності, від початку її відновлення у 90-х рр. минулого ст.

На жаль, на даний час не лише українці, але й сучасний інформаційний науково-технічний прогрес «конфліктує» з існуючою системою. Це зокрема проявляється у рості популізму в найрозвиненіших країнах та зміцненню авторитарних режимів – в авторитарних. Саме тому одним із ефективних шляхів подолання існуючих протиріч в системі соціальних відносин нами бачиться конструювання т.зв. мережево-центричної України – держави таких громад, які мають широкі повноваження в економіці та правоохоронній сфері. Така система засадничо має характеризуватися високим рівнем відкритості, зокрема, з огляду на достатньо велику кількість діаспоральних спільнот України у світі. Усе вище сказане створює підґрунття для конструювання т.зв. великої мережевої України – як системи горизонтальних зв'язків між українцями західного світу та мережево-центричною Україною громад. Такий спосіб організації суспільного життя є сприятливим контекстом для досягнення ефекту економічного, культурного, інноваційного розвитку України, зокрема, через повноцінне використання можливостей широкої присутності українців в економіках розвинених країн.

Підведемо підсумки.

1. Розгляд процесів українського спільнототворення з перспективи соціальної системології, з урахуванням універсальних властивостей систем, дає можливість здійснювати комплексне оцінювання передумов гармонізації суспільних відносин – як через аналіз умов забезпечення позитивних наслідків для системи, так і завдяки оцінюванню ефективності її функціонування.

2. Адаптація принципів соціальної системології до українського сучасного контексту дає змогу не лише пояснювати актуальні соціальні процеси та феномени, але й віднаходити дієві механізми здійснення змін в системах соціальних відносин. В такий спосіб формуються наукові засади розвитку успішної України майбутнього.

3. Логічним продовженням такої роботи є пошук умов, за яких стосунки влади і народу приводяться у відповідність колективному несвідомому, а отже, є органічними для української системи соціальних зв'язків між окремими підсистемами суспільства. Втім, це питання потребує окремого поглибленого розгляду в подальших публікаціях.

Джерела

1. Іванкова-Стецюк О. Універсальні механізми системних змін в суспільно-релігійному житті: український контекст. *Народознавчі зошити*. № 6 (126), 2015. С. 1346-1355.
2. Соболевська М. Порядок дискурсу порядку: неофункціоналізм та постструктуралізм у сучасній соціологічній теорії: монографія. К., Логос, 2014. 248 с.
3. Іванкова-Стецюк О. Актуальні стратегії розвитку суспільно-релігійних організацій: соціологічний аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. Вип. 6, 2015. С. 42-48.
4. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 7. Козацькі часи – до року 1625. К., Наукова думка, 1995. 627 с.

Бойко Олеся Яківна

Київська дитяча художня школа №7

Дьомін Микола Володимирович

Київська дитяча художня школа №7

ОНЛАЙН ДОРОГА – ВІД СЕРЦЯ ВЧИТЕЛЯ ДО СЕРЦІ ДИТИНИ

Відчуття тривоги викликав стан невизначеності майбутнього як України, так і світу. Сучасні виклики вимагають бути уважними й не марнувати час, а наполегливо працювати над власним удосконаленням. На передній план виходить головне, це наші українські цінності, які покликані змінити нас на краще, оскільки кардинально змінюються усі попередні пріоритети, а отже змінюємося й ми – це дає шанс трансформувати світ навколо нас із прокрустового ложа непорозумінь в позитивне русло майбутнього... Ключові слова: українські цінності, аура майбутнього, національна парадигма, морально-етичні норми, художній образ, фаховий рівень.

Для нашого навчального закладу наступив складний процес дистанційної роботи з консультацій учнів у режимі онлайн. Був березень, але ми, викладачі художньої школи, вже скупили за живим спілкуванням, саме тим яке нині суворо заборонено. Але для творчої людини таких перепон не існує, бо вона мандрує по уявних стежках своїх зацікавлень, лабіринтами вражень і спостережень у природі. Світ і ми змінюємося з усім цим й дуже хочеться, щоб зміни йшли на позитивних засадах, мелодійних регістрах нашого настрою та нашої віри у прийдешній гуманістичний світ! Саме жити заради життєрадісного спілкування, а не заради самозадоволення, заздрощів, відсутності милосердя до ближнього. Отож ми

мусимо відчувати, зрозуміти як проблеми соціуму, так і глобальні виклики природи, пережити й прийняти та найголовніше – зробити висновки із наших інколи непродуманих чи спонтанно руйнівних діянь...

Алеми віримо в найкращий, оптимістичний сценарій, бо ще ген скільки позитивних справ у людства і повно хороших задумок, що випромінюють ауру майбутнього... Утім дуже важлива й ціна прозріння! Можна сказати, що для нас, українців, ця проблема подібна до проблем з комп'ютерними програмами, які «інфіковані» новітніми технічними вірусами безпам'ятства. Для нівелювання отих стресових ситуацій і видалення такого, так би мовити, «вірусу», потрібно плекати національні інтереси. Тобто стверджувати національну парадигму буття на кшталт морально-етичних норм та долучати свідомість українців до образного сприйняття краси світу... Ось тут й проглядається заміна колоніального підневільного статусу на вільний європейський світогляд – чого нагально потребує нова доба українського етносу. Саме таку програму, у вихованні світогляду майбутнього покоління українців, ми й пропонуємо:

Гуртуймося онлайн: онлайн: Контингент учасників групи використовує мережу для загальних меседжів, завдань, платформ, курсів чи оголошень та ознайомлення в Гугл з документами для спільної роботи, коротких роликів або відео корисних для художників. Також йде відстеження у ютуб-каналі інтерв'ю з цікавими людьми: викладачів-художників, мистецтвознавців, скульпторів, дописи-блоги викладачів тощо. Процес виконання завдань виявився раціональним і пізнавальним: предмет, тема, вимоги, образотворчий матеріал; консультації відбувалися тет-а-тет телефоном чи відео зв'язком; виконання домашніх завдань, публікування в групі загальних зауважень для всіх; відбувалися заходи, підтримки, флеш-моб: коли малюють батьки... Отож творчі зусилля викладачів спрямовані на впровадження авторської методики із використанням технологій дистанційного навчання.

Такі технології дають змогу учням одразу бачити які завдання їм надіслав викладач, які вимоги поставив щодо їхнього виконання, одночасно можна переглянути й вкладені файли з ілюстрованим матеріалом, що може надихнути та підштовхнути до творчого процесу чи підказати ідею. І ось вже маємо «перші ластівки» – виконані роботи, при дистанційному навчанні, а саме: предмет «Композиція», завдання: «Портрет предмета», «Малюємо улюблені сюжети», вимоги: намалювати предмет чи композицію сюжету так, щоб передати своє ставлення до речей чи персонажів, щоб показати їхній характер тощо... Тепер у нашій роботі ми гуртуємося он-лайн, але піднімаємо всім настрій у часи нових викликів світової доби обмежень, невизначеності, де постала гостра потреба переосмислення спрямованого у майбуття шляху розвитку України, де окреслились механізми суспільних комунікацій та вектори глобальної співпраці.

Виставки-конкурси: «Великодня писанка» й інші. Симптоматично, що у своїй творчості школярі поєднують стародавні українські традиції з сучасними художніми засобами. Проявилось творче розмаїття, бо кожний з учнів показав свій художній стиль, смак, світогляд, що додало експозиції естетичного звучання. Оскільки писанка створюється на тільки руками, але й душею, тому наші юні таланти вклали у них тепло своєї душі. Весна ще дихає холодом, а ми прагнемо тепла і спокою, хочеться відволіктися від похмурості, що заступила дійсність. Допомогти не думати про сумне можуть рослини, навіть простий гербарій! Чи давно ми гортали поживклі сторінки, помережані стеблами трав і пелюстками квітів? Які рослини є вашими улюбленими і натхненниками, бо це все складові однієї й тієї ж арт-терапії! А чи фарбували ви колись писанку свіжими квітами рясту, мороженими ягодами бузини, чорниці, а ще чорнобривці, цезальпінія, грицики, озима, сережки берези, кропива, цвіт клена... Це красиво, це цікаво, це зближує з традиціями нашого народу і знову ж таки той вічний експеримент, який починається десь там в далекому дитинстві!.. Тож нехай світло Великоднього Сонця і промінці писанкової зірнички зігрівають усіх нас вірою, надією, любов'ю.

Пісенний флеш-моб: «Червона рута – квітка надії». надії. «Червона рута» буковинського композитора, істинного чарівника української естрадної пісні Володимира Івасюка — це велика радість! Це емоційне розкрилля і свобода почуттів!.. Тут вихлопнулися через край уся емоційна наснага української нації на увесь світ... Усі бажання, мрії про щасливе життя у власному домі назва якого Україна. Ця пісня завжди об'єднувала всі покоління українців у дні випробувань, бо де розквітає «Червона рута – квітка надії» там завжди вирує українське життя і духовне піднесення у власному національному домі чи діаспорі. Зробімо ж цю онлайн-весну ЧЕРВОНОРУТИВСЬКОЮ! Слухаймо і співаймо таку прекрасну мелодію весни разом!

Предмет «Декоративна композиція». Ранок – він і добрий, і оптимістичний! Утім як би там склалися подальші творчі устремління, але у праці ми ще більш піднесено відчували подих весни, а головне наочно побачили як оживає, прокидається природа і всі ці чудові перетворення у ній не залишають байдужими нікого! Тож мовою мистецтва ми маємо розповісти про ніжну, мелодійну красу цієї пори року, яка змусить подарувати відчуття краси і гармонії зі світом мистецтва. Отже імпровізація на тему: «Надійшла весна прекрасна, багато-цвітна, тепла, ясна!». Якщо говорити про сонячні промені то люди не сприймають ультрафіолетового світла. Проте жуки можуть це світло бачити! Але шановні школярі, ви коли-небудь

замислювались, як виглядає квітка для метелика чи бджоли в ультрафіолетовому випромінюванні? Втім тепер ми вже знаємо як виглядають квіти в ультрафіолетовому світлі, які так люблять бджоли й метелики. Використаємо свої знання і фантазію для творчих інтерпретацій. Хочемо зазначити, що володіння прийомами стилізації дає змогу художнику творчо вирішувати завдання.

Предмет «Станкова композиція». Тепер слово надається сновидам, але сонний вигляд – це не про митця! Адже ми сьогодні подорожуємо віртуальними стежками «Країни загублених снів» і знайомимось із казкою у віртуальній мандрівці. Отож і європейський філософ-психоаналітик Карл Юнг вважав, що уві сні людина намагається вирватися із зачарованого кола, своєрідного кільця видінь... Мабуть, відомо, що інколи творчим особистостям у минулому приходили дивовижні ідеї саме уві сні... Згадаймо Бетховена, який уві сні склав п'єсу або Вольтера і його поему. А ще сам Чарльз Діккенс черпав сюжети більшості своїх творів з власних снів. А от Адлер (психолог) казав, що уві сні ми підіймаємось над іншими. До слова, Зигмунд Фрейд (психолог) вважав, що бачити художника уві сні – це чудовий знак, бо всі турботи і хвилювання відступлять, а прийде спокій та умиротворення... Чудесне поруч, лиш варто приглянутись, прислухатись і випустити це диво до себе! Ось вам спогади, які слугують матеріалом для композиції. Але хтось може пройти повз цікавий сюжет і не побачити або не запам'ятати його, та в справжнього художника залишаться певні асоціації. Вчимося спостерігати і занотовувати щось цікаве, незвичне для того, щоб використати це в своїй творчій роботі.

Предмет «Живопис». Гребінь у півня червоний? Та невже! Блакитне небо, зелені дерева! Інколи потрібно сумніватися, бо навіть тоді уява, гармонія і зрештою мистецька фантазія та асоціативне мислення? Заготовлений матеріал: світлина де природа виглядає зовсім не так, як ми її собі уявляли за побутовим стереотипом. То ж сміливо ламаємо такі невиразні стереотипи побутовизму, впроваджуємо колористичні імпровізації й прагнення до мистецької гармонії...

Предмет «Графіка». Від поезії слова до поезії пензля – один мистецький крок! Ілюструємо власні поетичні рядки... Працюємо над різноманітними темами з природи, зокрема і мешканцями річок та морів, імпровізуємо композиції у різних стилях й техніках. Приємних річкових чи морських спогадів та мистецьких фантазій під час літніх шкільних канікул-вакацій! А ще нас захоплює дизайн жіночого одягу. Отже, будемо говорити про дизайн в широкому розумінні цього слова, адже ці технології і роботи виконані в новітніх техніках мають зацікавити небайдуже око початківця. Щоб вони могли виважено обрати фах і виш. Розробляємо сукню, де за основу взято образ квітки чи птаха... Але ж деякі елементи таких розробок можуть слугувати і в інших сферах мистецтва, наприклад: плакат, граф дизайн, книжкова графіка, листівка, закладка, проспект, обгортка журналу тощо.

Слово юним талантам та їхнім батькам «Творимо мистецтво не тільки пензлем». У рубриці вестиметься розповідь про захоплення наших школярів, адже вони малюють, співають, танцюють, декламують і багато чого іншого можуть творчо інтерпретувати! Отож надсилаймо свої відео до групи, піднімаємо усім настрій разом на найвищий мистецький щабель! Повідомляємо про свою дистанційну роботу у коротенькому відеосюжеті. *Приміром, «Історія мистецтв».* Під час карантину у користувачів інтернет мережі з'явилася чудова можливість скористатися безкоштовним сервісом Adobe Flash, player, який дає змогу здійснити віртуальні екскурсії в кращі музеї світу та України. Звісно це не замінить справжні відчуття відвідування пам'яток проте дає можливість попередньо ознайомитися і скласти маршрут майбутньої подорожі. Мистецький Альманах запропонував 50 кращих фільмів про митців.

Сторінка «Пам'ятні дати». 22 квітня – цю дату варто пам'ятати кожному небайдужому українцю, а тим більше мистцю, бо ніхто так не цінує свободу як окрилена духовно людина! У цей день 1838 року була підписана знаменита відпускна, для викупу з кріпацтва Тараса Григоровича Шевченка. Великий Кобзар був щирим співцем волі людського духу і сином цієї волі – вдячним сином! «Живу, учусь нікому не кланяюсь і нікого не боюсь, окрім Бога – велике щастя бути вольним чоловіком». Мистецька сторінка-екскурсія водночас присвята: Наша Шевченкіана. 26.04.1986 р. Урок – присвята трагедії на Чорнобильській АЕС. Ліна Костенко: «Коли мене питають чи в зоні співають солов'ї, чи цвіте щось, то можу відповісти, що в зоні співають солов'ї, прекрасно співають, все цвіте там, й то так, як може, ніде не цвіте, але поезії там відбирає мову...».

Сторінка пам'яті: ЗГАДАТИ ВСЕ. ВСЕ. До Дня пам'яті та примирення наша фото-галерея: «А по долині усе цвітуть маки». Сторінка – присвята Дню пам'яті та примирення «Серед поля мак розцвів». Серед величного поля маків, запалали ваші чудові, креативні маківочки! Пам'ятаймо – квітка маку в українській традиції, це символ сонця, безкінечності буття й скоро минулості, пишної краси, волі, гордості, сну, крові! Але сьогодні це «Мак пам'яті»: «Гей, Січ іде, Красен мак цвіте! Кому прикре наше діло, – нам воно святе!».

До Дня матері. Саме матерям належить виховна роль і ми проголошуємо: «Мамо моя, голубонька рідненька» – шануймо наших матерів. Це ж вона, рідна ненька, повсякчас бореться за духовне збереження своїх діточок, щоб пам'ятали своє національне походження і спадщину. Де мама – там тепло, усмішка,

ніжність і білі-білі птахи у високому синьому небі! Здоров'я міцного Вам зичимо щиро, любові і радості, злагоди й миру!

В Європу з Україною в серці – 16.05.2020 р. Вітаємо усіх з Днем Європи, який вперше будемо відзначати в онлайн форматі. Для нас, українців, це особливий день, адже Україну та ЄС єднають спільні цінності, історія і культура. Ми живемо в унісон з Європою, мислимо по-європейськи, у нас спільні ідеали й цінності, а це нагадує нам, що Європа починається не за кордоном України, вона починається у серці українця. Живімо з Європою.

Дистанційна робота триває. Виконання програмних завдань весняно-літньої практики. Початок літа... Червень – яскраво-зелений, полуничний, черешневий, зі спекою й дощами він продовжує радувати уквітчаним докільціям! Пленер є однією з найважливіших складових навчального процесу в формуванні професійних навичок. Робота в умовах відкритого середовища просто неба принципово відрізняється від занять в аудиторії, що викликає в учнів певні складнощі при виконанні завдань. І найбільш поширеними є такі помилки як: випадковий вибір мотиву, невдале композиційне вирішення, невизначені колірні й тональні співвідношення між небом, землею, водним плесом, помилкове вирішення просторових планів, надмірна деталізація віддаленого плану стосовно переднього, порушення лінійної і колірної перспективи у побудові об'єктів зображення. Ефективність проведення дистанційної пленерної практики залежить від мотивації учнів до самостійної творчої роботи, вміння спостерігати, вивчати, аналізувати, порівнювати і вчитися робити висновки та консультування учнів на всіх етапах навчання. Організація та проведення занять на пленері потребує не лише професіоналізму викладача, а й відповідальності людини, яка перебуває поруч з дитиною.

Вітаємо 21.06.2020 року наших янголів-охоронців у День медичного працівника, які на своєму небезпечному фронті воюють за наші життя ризикуючи своїм! А в кінці липня вітали любих татусів з Днем батька композиціями: «Портрет батька». Окреслився і девіз: Три покоління – три погляди. Своїм татові присвячую. ! Отже, МАЛЮЙМО – ЧАС НЕ МАРНУЙМО! Творімо мистецтво, плекаймо мистецтво – бо українці є мистецькою нацією! Літо для нас – час мандрівок, подорожей і пізнання.

Небесна прогулянка. прогулянка. Чи мріяли ви коли небудь про романтичний відпочинок на тепловому аеростаті, щоб з висоти пташиного лету можна було на власні очі переконатися, який прекрасний цей світ! А що ж потрібно для такого польоту? – звісно, запитаєте ви. Вміти спостерігати, помічати, мріяти, милуватися й уявляти – така окриленість дасть змогу здійснити небесну прогулянку, яка принесе багато цікавих вражень, але головне зразки оригінальних композицій. Отож далі небо буде манити вас завжди і постійно! Однак на висоті холодно і вітряно, бо у своїх міжхмарних роздумах опиняємся в далекому 1783 році і чуємо: «Сьогодні від землі відірвалася перша у світі повітряна куля братів Етьєна і Жозефа Монгольф'є». Кулю наповнено гарячим повітрям, завдяки чому вона знялася угору. На її борту екіпаж з трьох тварин: качка, півень та баран... Отож і наш політ тільки що розпочався, але що це: столиця, як на долоні! Вітерець ледь-ледь і ми зависаємо над Хрещатиком! Вітер посилюється і нас знову несе поміж хмарами!.. Висота повітряної прогулянки залежить від вашої художньої уяви і вміння поринути у світ казки.

Але якщо абстрагуватися від фантазій і уяви та звернутися до проблем дистанційного навчання то, найперше, складність проявилася у обмеженому форматі спілкування у режимі онлайн. Значні складнощі становила й психологічна адаптація до дистанційної роботи. Проте, якщо глянути ширше на мистецтво і встановлення цього фаху в свідомості юних художників то можна зауважити, що культура і мистецтво цільні і неподільні категорії як і час, адже вони є сконцентрованим відбитком часу і розглядаються не в статисті, а як дія на шляху з учора в завтрашній день. На те й існує покликання педагога, щоб запровадити у навчальний процес такі завдання, які зможуть наповнити означений рух мистецтва у часі певними фаховими елементами. Позаяк розвиток і сприйняття мистецької істини в учнів різні, неоднорідні, бо неоднорідний розвиток дітей, різна психологічна моторика й емоційне сприйняття. Але зрештою діти мають різне обдарування і працездатність, то й сприймають вони мистецтво та інтерпретують його по-різному – одні інтроверти, інші екстраверти... В одних учнів пришвидшений розвиток естетичного сприйняття, інші більш повільно адаптуються до відчуття краси, проте у подальшому розвитку окреслена картина може кардинально змінитися і адепти успіху міняються місцями, тобто у сприйняття учнів бере гору працездатність і цілеспрямованість. І тут починається самий цікавий етап з творчими перегонами – хто буде на коні чи під конем, красномовно кажучи?

З цього витікає висновок: у мистецтві будь-якій людині – від найменшої і до молодого художника потрібно давати знання фахового рівня тобто садовити на коня одразу і не збиватися на мілководні заплави, де годі шукати сплеск і відчуття справжнього мистецтва. Позаяк мистецтво має свої категорії сприйняття художнього образу, який виокремлюється з навколишнього світу своїми рисами динамічного стереотипу при сприйнятті певного мотиву. Саме відчуття краси, чуттєве наповнення емоціями від сприйняття об'єкту естетичного дослідження потрібно культивувати педагогу в дітей різних вікових категорій. *Тільки така цілеспрямована дія дасть результат – творення української нації, яка*

органічно відчуває прекрасне і буде озброєна естетичним інструментом творення краси у суспільній свідомості сьогодення та майбутнього.

В такому ключі з'являється нагальна потреба комунікації, де на порядок денний виходить триєдина парадигма спілкування: чи ми відчуваємо світ і українське суспільство й адекватно на них реагуємо; чи відчуваємо позицію українця і потреби іншого індивідуума; чи відчуваємо себе приналежними до України або інших етносів? Оскільки віра в себе, віра в очищення світу від скверни і не тільки вірусу та віра у творенні добра на нашій планеті повсякчас породжує в українців почуття оптимізму. А мислення реципієнтів у цьому напрямі породжує витяжки елітарних сутностей і не тільки мистецтва – з'являються акценти професійних смислів, що має продукувати митець епохи майбутнього. Тобто досягнути згадані сутності, де самоосвіта мистця стає у цьому світі – тепер вже в режимі онлайн...

Адже ти, як людина дії, художник, педагог емоційної трансформації знання негайно підставиш своє волонтерське плече і вчинятимеш саме так, бо даєш головний урок у своєму житті!.. І в цьому онлайн режимі ти вирішуєш найбільшу проблему – основні поняття і причини, що їх породжують; пояснюєш сутність понять і наводиш факти; відповідаєш на питання і спонукаєш до висновків. Цим ти вкладаєш у свідомість майбутніх поколінь найголовніше – ідею неприпустимості зупинення свого і суспільного розвитку, оскільки топтання на місці, це сповзання на манівці особистого успіху. Означений урок, який ти даєш, гуртує і вберігає від стресу й депресії, бо ти обов'язково скористаєшся усім тим, що зможе допомогти тобі запалити юні серця та здолати непросту зіркову он-лайн дорогу: ВІД СЕРЦЯ ВЧИТЕЛЯ ДО СЕРЦЯ ДИТИНИ!

Павлисько Марія Богданівна

Національний університет водного господарства та природокористування

Науковий керівник: Шпак Світлана Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування

ДІАГНОСТИКА ТА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ СХИЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано вплив профілактичних заходів на суїцидальну схильність у військовослужбовців оборонних сил України під час воєнного періоду. Визначено чинники суїцидальної схильності як результату порушення процесу соціалізації особистості в умовах воєнних дій. Ключові слова: самогубство, суїцидальна схильність, військовослужбовці, стресова ситуація, соціалізація особистості, психічне благополуччя.

У період війни, особливо в контексті ведення бойових дій на території України, створюється надзвичайно напружена та стресова ситуація як для цивільного населення, так і для військовослужбовців. Учасники бойових дій стикаються з постійною загрозою для свого життя, побаченням насильства та травматичними подіями, що може значно підірвати їхнє психічне благополуччя.

Вивчення поведінки, пов'язаної із самогубством, в умовах складних життєвих викликів у військових є важливою галуззю досліджень, яка спрямована на розуміння та попередження цього серйозного соціального явища.

Самогубство, як соціально-психологічний архетип, виявляється не лише індикатором суспільного здоров'я, але й важливою силою, яка може впливати на формування суїцидальних тенденцій у суспільній свідомості [2].

Незважаючи на велику кількість теоретичних та експериментальних досліджень, проблема суїциду залишається актуальною та вимагає подальшого дослідження. У психологічних концепціях відсутній єдиний підхід до класифікації причин, видів та чинників самогубства, а також механізмів реалізації психологічного супроводу особистості, схильної до суїцидальних форм поведінки.

Важливим аспектом дослідження соціальної природи суїциду є розглядання його як проблеми порушення соціалізації особистості, з урахуванням діалектики його розвитку, етапів еволюції та чинників, що визначають його зміни та формування уявлень про нього в суспільній свідомості [5].

Один з ключових психічних станів, що передують значній кількості суїцидів, – депресія. Ризик самогубства у військовослужбовців, які стикаються з депресією, дуже великий (від 8% до 30%) незалежно від характеру та тяжкості розладу, як зазначає Міністерство оборони України. Однак певні клінічні особливості депресії можуть асоціюватися із значно підвищеним ризиком суїциду, такі як депресивні або змішані епізоди у клініці розладів адаптації, часті фазові зміни, коморбідність із залежністю від ПАР, поєднання з тривогою та інші [3].

Суїцидальний ризик, особливо серед чоловіків після 40 років з імпульсивною поведінкою та іншими психічними розладами, особливо депресією, значно підвищується також через синдром залежності від алкоголю.

Механізми виникнення адиктивних розладів у військовослужбовців, як вказують деякі автори, включають стресовий вплив, психічні розлади, особистісні девіації, та прагнення до подолання стресу через вживання психоактивних речовин. Формування залежності часто вважається підсвідомим прагненням до позбавлення від негативних емоцій та стресу [1].

Результати досліджень вказують на те, що військові можуть бути особливо вразливими до суїцидальної поведінки у зв'язку з різноманітними факторами, такими як стрес, травми, соціальна ізоляція та складнощі пов'язані з військовою службою. Суїцидальні мотиви можуть бути пов'язані з відчуттям безнадійності, туги, тривоги та почуття провини, що поглиблюють психологічний дисбаланс.

Втрата сенсу життя може вплинути на психічний стан особи, роблячи важкою здатність знаходити радість та задоволення в повсякденних заняттях. Також, це може сприяти розвитку депресії та інших психічних розладів. Особа може відчувати себе втраченою, нездатною знайти мету в житті, що ускладнює психологічний стан та загострює внутрішній конфлікт. Вирішення цього стану може вимагати професійної психологічної підтримки та виваженого пошуку нових цінностей та мети в житті [5].

Ризик суїцидальної поведінки в силових структурах може зростати через відчуття ізоляції, неприйняття чи внутрішньої дезорієнтації. Особливу увагу слід приділяти конкретним діям, спрямованим на заподіяння собі смерті, оскільки це може включати планування та виконання суїцидальних актів. Важливо враховувати ці аспекти та вдосконалювати систему підтримки та профілактики психічних розладів серед військовослужбовців, забезпечуючи їм доступ до професійної психологічної допомоги та психотерапії [4].

Здобуті в ході цього дослідження знання може сприяти розробці ефективних стратегій попередження суїцидальної поведінки серед військовослужбовців, а також поліпшенню методів психологічної підтримки в умовах військових конфліктів.

Джерела

1. Бондарев Г. В. Основи військової психології: навч. посіб. Г. В. Бондарев, П. П. Круть. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с. – ISBN 978-966-610-054-5.
2. Колесніченко О. С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців: монографія. Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. 488 с.
3. Михайлов А. Є. Самогубство та його запобігання. Київ: Правник – НАВСУ. 1998. 32 с.
4. Москалєв В. П. Психологія суїциду. Київ: Академія. 2019. С. 48-49.
5. Шнейдман, Едвін С. Душа самогубця. Київ. 2021. Сене. 315 с. ISBN 0-19-510366-1

Одреховська Катерина Анатоліївна

Філія «Цибулівська гімназія» Знам'янського ліцею Знам'янської сільської ради

КРЕАТИВНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ОСВІТИ

Креативна трансформація суспільства – це процес зміни, що базується на використанні творчих підходів, інновацій та ідей для досягнення позитивних змін у різних сферах життя. Ця тема стає все більш актуальною в умовах швидкої зміни технологій, соціальних відносин і економічного розвитку.

Креативна трансформація може охоплювати багато аспектів суспільства, таких, як: культура, освіта, економіка, політика та інші. Наприклад, у культурній сфері це може бути втілення нових художніх ідей та форм, що сприяють розвитку культурного життя. У сфері освіти може включати в себе впровадження новаторських методики навчання, які сприяють кращому розвитку учнів. У економіці це може бути створення нових підприємств та продуктів, що задовольняють сучасні потреби суспільства.

Така трансформація вимагає співпраці різних груп населення, включаючи урядові органи, громадські організації, бізнес та індивідуальних громадян. Важливою складовою є підтримка креативних ідей та ініціатив, що сприяють розвитку нових підходів до вирішення суспільних проблем.

Через креативну організацію суспільства можна досягти більш стійкого та гармонійного розвитку, сприяючи позитивним змінам у суспільстві.

Модернізація сучасного суспільства в освіті це процес впровадження сучасних технологій, методів та ідей у системі освіти, для покращення якості навчання та підготовки здобувачів освіти до життя сучасному світі. Освіта вважається ключовим елементом для розвитку суспільства, тому її модернізація і креативна трансформація є надзвичайно важливими.

Основні напрямки модернізації сучасної освіти включають:

1. Використання інформаційних технологій.

Впровадження комп'ютерів, планшетів, інтерактивних дошок та інших технологій для покращення процесів навчання та розвитку навичок, необхідних у цифровому світі.

2. Розвиток навичок майбутнього.

Фокус на розвитку критичного мислення, творчих навичок, комунікаційних та проблемно-орієнтовних вмінь, що допоможе людям адаптуватися до змін у сучасному світі.

3. Гнучкі форми навчання.

Впровадження онлайн – курсів, дистанційної освіти та інших форм навчання, які дозволяють людям навчатися у зручний час і місце для них.

4. Підвищення якості викладання.

Підтримка вчителів і викладачів у професійному зростанні, використання сучасних методик викладання та оцінювання, що сприяють покращенню якості освіти.

5. Зміни у змісті освіти.

Акцент на вивченні сучасних технологій, наукових та інноваційних досягнень, розвитку громадянської та міжкультурної, компетентності.

Модернізація освіти спрямована на створення умов для розвитку особистостей для кожного учня, підготовки для успішного життя у суспільстві та впровадження ідей сталого розвитку в усі сфери життя.

Метою креативної трансформації та модернізації сучасного суспільства у сфері освіти є створення умов для розвитку гнучких, креативних та компетентних громадян, статних ефективно функціонувати у сучасному світі. Ця мета передбачає впровадження новаторських підходів, які забезпечують доступ до якісної освіти для всіх шарів суспільства та підготують людей до успішного вирішення сучасних викликів.

Одним із головних напрямків креативної трансформації освіти є створення стимулюючого середовища для розвитку критичного мислення та творчих здібностей здобувачів освіти. Це може бути досягнуто через використання інтегративних методів навчання, проектної діяльності та співпраці з іншими здобувачами освіти та викладачами.

Ще однією важливою метою є забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхнього соціального статусу місця проживання чи фізичних можливостей. Для цього необхідно розвивати інклюзивні підходи до освіти та забезпечити доступність освітніх послуг для всіх категорій населення.

Креативна трансформація та модернізація освіти також має сприяти розвитку партнерських відносин між учасниками освітнього процесу, вчителями, батьками, громадою та державою. Це дозволить створити сприятливу атмосферу для взаємодії та співпраці, що є важливим для ефективної реалізації освітніх програм.

Отже, мета креативної трансформації та модернізації сучасного суспільства у сфері освіти полягає у створенні сприятливих умов для розвитку особистості підготовки до життя у сучасному світі та формування громадянської активності та відповідальності та перед суспільством.

Галагуз Діана Віталіївна

Національний університет водного господарства та природокористування

Науковий керівник: Шпак Світлана Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування

ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ЖІНКИ ДО МАТЕРИНСТВА

Актуальність дослідження. Останнім часом проблема материнства встає перед нашим суспільством дуже гостро, насамперед, через зниження рівня народжуваності і збільшення кількості жінок, що відмовляються від своїх новонароджених дітей. Сприйняття жінками своєї вагітності, особливості переживання цього періоду, багато в чому впливають на відношення до своєї майбутньої дитини, прийняттю або неприйняттю її у своє життя, тому дана проблема досить актуальна.

Дослідження проблематики прийняття жінкою ролі матері та етапів розвитку материнства є особливо актуальним, оскільки це дає змогу виокремити чинники та сенситивні періоди, що можуть значно впливати на розвиток материнства.

Сучасні теоретичні та практичні дослідження у психології материнства можна поділити за стратегічними напрямками, а саме: вивченням взаємодії матері й дитини у ранньому онтогенезі, емоційного стану жінки під час вагітності, факторів та умов девіацій материнства, особистісних змін жінки, пов'язаних із переходом до материнства [2].

Особлива увага дослідників приділяється проблемі девіантного материнства, яке проявляється у відмові від дітей, ставленні до них з неповагою, насильстві, порушенні материнсько-дитячих відносин, психологічному інфантілізмі (В. І. Брутман, О. Я. Варга, Т. М. Вакуліч, М. С. Радіонова, І. Ю. Хамітовата ін.). Найбільш комплексно проблема материнства досліджувалася Г. Г. Філіповою.

Материнство – це складний психосоціальний феномен, який має фізіологічні механізми, еволюційну історію, культурні та індивідуальні особливості. Воно не забезпечується повністю вродженими

механізмами: материнське ставлення містить у собі біологічне прагнення до материнства, перетворене інтеріоризованими соціальними нормами [1].

Материнство як психосоціальний феномен досліджують у двох головних аспектах: як забезпечення умов для розвитку дитини (головні завдання праць та їхня інтерпретація зосереджені на вихованні дитини відповідно особливостей матері) та як частину особистісної сфери жінки (материнство вивчають в аспекті задоволеності жінкою своєю материнською роллю та як стадію особистісної та статевої ідентифікації) [4].

Зріла материнська ідентичність – це особлива позиція щодо себе та своєї дитини, яка має когнітивний, емоційно-смысловий та поведінковий компоненти. А саме:

Когнітивний (пізнавальний) компонент виявляється у тому, що мама має необхідні знання про дитину, причому не лише зовнішні, але й інтуїтивні – вміння визначати потреби дитини, розуміти сигнали, які вона подає ще на пренатальній стадії.

Емоційний компонент виражається у повному прийнятті матір'ю дитини як самостійної цінності: вона (дитина) не стає для неї (матері) засобом самореалізації чи втримання партнера.

Поведінковий компонент характеризується компетентною взаємодією матері з дитиною, адекватною до її (дитини) потреб, здатною до відповідального вибору [4].

У психології вагітності особливий інтерес представляє можливість прогнозування відхилень від адекватної материнської поведінки і проектування психологічного втручання. У цих цілях розробляються типології і способи виявлення відношення жінки до вагітності.

Низький рівень готовності до материнства характеризується наявністю коливань в ухваленні жінкою рішення мати дитину, негативних відчуттів і переживань в період вагітності. Таки жінки скупі і формально відповідають на питання стосовно їх відношення до майбутньої дитини (багато хто не переживає відчуття спільності з дитиною, не уявляє собі малюка). Вони переважно орієнтуються на дотримання жорсткого режиму, є прихильниками «суворого» виховання [3].

Проведений нами аналіз існуючих підходів і положень, що стосуються материнства, дозволив укласти наступне:

- єдиного визначення материнства в даний час не існує;
- немає строгого визначення поняття «Психологічна готовність до материнства»;
- існують різні погляди щодо компонентів психологічної готовності, що становлять, до материнства.

Результати емпіричного дослідження доводять, що основними складовими структури психологічної готовності до материнства є: особливості комунікативного досвіду, отриманого в дитинстві; переживання жінкою вагітності, зокрема відношення до дитини, яка ще не народилася; орієнтація на стратегію виховання і догляду за немовлям.

Найбільш важливими чинниками, що говорять про характер переживання жінкою своєї вагітності, є бажаність-небажаність дитини і особливості протікання вагітності. Найбільш сприятливі для майбутньої материнської поведінки бажаність дитини, наявність суб'єктного відношення матері до дитини, яка ще не народилася, яке виявляється в любові до неї, прагненні інтерпретувати рухи плоду як акти спілкування.

Джерела

1. Батуев А. С. Психофізіологічні доміанти материнства. Психологія сьогодні. 2020. №4. 170 с.
2. Богатирьова Р., Венцовский Б., Вовк І. Репродуктивне та статеве здоров'я підлітків в Україні (ситуаційний аналіз) /Фонд народонаселення ООН, М-во охорони здоров'я України. Київ: Укртіппроєкт, 2018. 92 с.
3. Проскурняк О. Чинники та етапи становлення материнства. Практична психологія та соціальна робота. №3. 2019. С. 3-16.
4. Філіппова Г. Г. Психологія материнства та ранній онтогенез. Київ: Сене, 2020. 233 с.

Процюк О. В.

Кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет водного господарства та природокористування

Панасюк К. В.

Національний університет водного господарства та природокористування

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Актуальність теми. Навчання у вищому закладі освіти для сучасної молоді людини – один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного, хто переступив поріг ВНЗ.

В сучасних умовах, коли проходить процес інтеграції української вищої освіти в європейську систему, особливого значення набуває психологічна адаптація першокурсників до нових умов навчальної діяльності, до нових вимог, до нових форм контролю тощо.

Це пов'язано з підвищенням якості підготовки фахівців, що є одним з основних принципів Болонського процесу.

Актуальним проблемам адаптації молоді до нових умов життєдіяльності та взаємин у соціальній групі присвячені праці вітчизняних (В. Л. Кікоть, В. А. Петровський, О. В. Симоненко, Т. В. Серета, О. І. Гончаров, А. Д. Ердієв, М. І. Лісіна, А. В. Фурман) та зарубіжних учених (Е. Еріксон, Д. Клаузен, З. Фройд та ін.).

Увага дослідників в основному зосереджується на вивченні різноманітних факторів, у тому числі й особистісних властивостей, які спричиняють процес дезадаптації першокурсників.

Сучасний психологічний словник трактує термін «Адаптація» (від латинського *adaptatio*) як «регулювання», «приведення до порядку». Цей психологічний термін означає пасивне сприймання особистістю навколишнього середовища або пристосування до даної конкретної ситуації [5, с. 9].

Незважаючи на відмінність підходів, більшість дослідників дійшли висновку, що процес адаптації можна визначити як входження особистості в нове для неї предметне та соціальне середовище, становлення її як активно функціонуючої частини, об'єкта і суб'єкта відносин цього середовища.

Г. А. Балл зазначає, що оскільки поняття «адаптація» має не лише загально-науковий, а й системно-дисциплінарний характер (реалізує всі основні ознаки категорії науки), то психологія, виходячи з даних інших наук про природу адаптаційних процесів, має розробляти свій специфічний аспект [1, с. 94].

Варто підкреслити неправомірність абсолютного протиставлення репродуктивних і продуктивних, адаптивних і творчих процесів у розвитку мислення і особистості в цілому. Очевидно, потрібно якомога глибше розкривати конкретну діалектику адаптивності і творчості.

1. В. П. Казміренко в теорії психологічної адаптації виділяє такі етапи: розгортання адаптаційних процесів людини; усталена адаптація; переадаптація;

2. дезадаптація, реадаптація [2, с. 76].

3. психологічна адаптація студентів до навчального процесу у вищій школі складається з кількох аспектів: психолого-педагогічного, соціально-психологічного, особистісного, психофізіологічного та деяких інших, які передбачають труднощі різного роду.

В основі, запропонованої В. А. Семиченко, концепції системного розгляду процесу адаптації покладено ідею про те, що це складне явище, яке має певну структуру. Наведемо найбільш узагальнений перелік цих підсистем [4, с. 17]:

1) Підсистема енергетична, яка відображає ресурсні можливості організму, їх спроможність забезпечити функціонування основних систем.

2) Підсистема середовища, яка відображає відносини людини та тих зовнішньо-предметних умов, що її оточують.

3) Підсистема діяльнісна відображає здатність людини виконувати дії, що складають зміст відповідної діяльності.

4) Підсистема соціальна відображає входження людини в нове соціальне середовище.

5) Підсистема особистісна відображає той загальний результат адаптації, коли людина відчуває психологічний комфорт та відкриває подальші перспективи розвитку [4, с. 18].

Т. І. Резник вважає, що вміння адаптуватися за різних обставин характеризує процес становлення і розвитку особистості, її професійного зростання. У випадку ж її дезадаптації порушується не лише особистісно-професійний розвиток, а й знижуються психофізіологічні можливості організму, уможлинюються розлади здоров'я [3, с. 19].

Висновки. Адаптація особистості студента ґрунтується на індивідуально-особистісних властивостях студентів, що мають свій індивідуальний прояв в психологічному стані студентів, їх успішності, ставленні до навчання, характеру та форм адаптації, визначаючи особистісний розвиток студентів. В процесі адаптації відбувається трансформація ціннісних орієнтацій студентів, яка має свої особливості проявів в залежності від стадій адаптації та видів цінностей. З метою подолання виявлених недоліків потрібно розробляти та впроваджувати в систему програму психологічної корекції процесу адаптації студентів, котра повинна містити комплекс заходів щодо оптимізації кожного компонента адаптації.

Джерела

1. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности. Вопросы психологии. 1989. №1. С. 120-125.
2. Казміренко В. П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. Практична психологія та соціальна робота. 2018, №6. С. 78-80.
3. Резник Т. І. Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів – першокурсників. Практична психологія та соціальна робота. 2002, №1. С. 13-15.
4. Семиченко В. А. Використання психології в навчально-виховному процесі вищої школи. Педагогіка і психологія. 2019. №3. С. 18-20.
5. Шапар В. Б. Сучасний психологічний словник. Харків: Прапор. 2005. 640 с.

Романюк Олександр Никифорович
Вінницький національний технічний університет
Завальнюк Євген Костянтинівич
Вінницький національний технічний університет
Романюк Сергій Олександрович
Національний університет «Одеська політехніка»
Стахов Олексій Ярославович
Вінницький національний технічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАГІНІВ У СИСТЕМАХ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ

У роботі проаналізовано особливості використання плагінів у тривимірних графічних системах. Ключові слова: плагін, комп'ютерна графіка, 3ds Max, Blender.

Плагін [1] – це додатковий компонент програмного забезпечення, який розширює або модифікує його функціональність. Плагіни дозволяють додавати нові можливості до програми без необхідності зміни її основного коду. Вони працюють як окремі модулі, що дозволяє їх легко встановлювати, видаляти або оновлювати без впливу на основну програму. Плагіни можуть бути розроблені третіми сторонами або спільнотою користувачів, що дозволяє розширювати функціональність програми без прямого втручання розробника. Окрім того, вони можуть інтегруватися з іншими програмами або сервісами.

Плагіни [1] розробляються для вирішення конкретних завдань, що виникають у користувачів. Наприклад, плагіни можуть додавати нові інструменти для обробки зображень, аудіо- або відеофайлів. Окрім того, плагіни створюються для забезпечення інтеграції програми з іншими програмами або сервісами. Іншою метою розробки плагінів є можливість підтримки різних форматів файлів, що дозволяє програмі працювати з різними типами даних.

Вимоги до плагінів можуть змінюватися залежно від конкретної програми, для якої вони призначені, а також від типу функціональності, яку вони мають додавати. Плагін повинен бути сумісний з версією програми, для якої він розробляється. Плагіни не повинні становити загрозу безпеці системи або конфіденційності даних користувачів. Вони повинні бути ретельно перевірені щодо вразливостей та потенційних загроз безпеки. Плагіни повинні бути оптимізовані для ефективної роботи з ресурсами системи, щоб не зменшувати швидкість роботи програми. Розробники плагінів повинні надати достатньо документації для користувачів, щоб пояснити функціональність, вимоги та способи використання плагіна. Плагіни можуть підпадати під певні ліцензійні умови, визначені розробником програми або сторонніми структурами.

Багато програм використовують логування для відстеження роботи плагінів. Тоді під час виконання певних дій плагін може реєструвати події, повідомлення або помилки, що дозволяє розробникам аналізувати його роботу. Для більш точного аналізу можна використовувати налагоджувачі, що дозволяють виконувати програму в режимі налагодження, виводячи значення змінних та відстежуючи виконання програми. Також, деякі програми надають інструменти для аналізу викликів методів плагінів. Профілювання дозволяє аналізувати продуктивність плагіна, включаючи час виконання, використання пам'яті та інші метрики продуктивності.

Плагіни для тривимірної графіки [2] є невід'ємною частиною різноманітних програм і інструментів, призначених для роботи з 3D-моделлями, анімацією, візуалізацією тощо.

Для 3ds Max [3], одного з найпопулярніших програмних продуктів для моделювання, анімації та рендерингу в тривимірному просторі, існує множина плагінів, які розширюють його функціонал. V-Ray [4] є одним з найпопулярніших двигунів рендерингу для 3ds Max. Плагін V-Ray надає високоякісні можливості фізично-коректного рендерингу, включаючи реалістичне моделювання матеріалів, ефекти освітлення, глобальне освітлення та багато іншого. Плагін Forest Pack [4] призначений для ефективного створення реалістичних ландшафтів, лісів, рослин та іншої рослинності у сценах. Він дозволяє легко створювати великі кількості об'єктів і розподіляти їх по поверхні за допомогою різних алгоритмів. Плагін RailClone [4] призначений для швидкого створення складних геометричних структур, таких як дороги, перила, сходи та інші архітектурні елементи. Плагін базується на системі вузлів, що дозволяє створювати складні форми шляхом комбінування базових елементів. Плагін FumeFX [4] використовується для реалістичної симуляції вогню, диму та інших ефектів у тривимірних сценах. У результаті, створюються вражаючі візуальні ефекти, візуалізовані фізично-коректно. Phoenix FD застосовується для симуляції рідин, включаючи воду, вогонь та дим. Забезпечується візуалізація реалістичних сцен з великою кількістю динамічних елементів.

Для розробки плагінів 3ds Max [5] мовою C++ наявний спеціальний програмний пакет 3ds Max SDK. Підтримується розробка плагінів широкого діапазону типів [5]: об'єктних, модифікаційних, матеріально-

текстурних, утилітних, анімаційних, рендерингу, імпорту-експорту сцени, вводу-виводу зображень, двигуна MaxScript. Кожен із зазначених типів плагінів характеризується окремим файловим розширенням. Окрім використання програмного пакету, наявна спеціальна мова для написання шейдерів MaxScript. Вибір інструментів для написання плагінів 3ds Max залежить від цільових характеристик плагіна. Використання MaxScript забезпечує підвищення інтерактивності плагіна, використання C++ і 3ds Max забезпечує високопродуктивне функціонування плагіна.

Для безкоштовного програмного засобу тривимірної графіки Blender також наявна значна кількість корисних плагінів. Наприклад, плагін Animation Nodes [6] використовується для створення анімації на основі вузлів. Такий підхід для багатьох розробників є більш простим, ніж написання коду. Плагін Molecular+ [6] забезпечує підвищення реалістичності візуалізації систем частинок порівняно із вбудованими засобами Blender. Плагін StopMagic [6] використовується для підвищення ефективності створення покадрової анімації. Плагін Modular Tree Add-on [6] дозволяє моделювати крони дерева та процеси гілкового росту за допомогою редактора вузлів. Плагін Asset Management [6] забезпечує управління ресурсами для створення анімації, наявний додатковий безкоштовний пакет ресурсів.

Більшість програм, як 3ds Max, потребують ліцензію для використання. Це означає, що необхідною є наявність легальної копії програми і права її використання згідно з умовами ліцензійного договору. Деякі плагіни для програмного забезпечення можуть також вимагати наявності окремої ліцензії. Інші плагіни можуть мати безкоштовні версії або пробні періоди.

Зазвичай плагіни не шкодять основній програмі, якщо вони розроблені та використовуються правильно. Однак існують деякі потенційні ризики, які можуть виникнути при використанні плагінів. Якщо плагін має помилки або недоліки у своєму коді, він може призвести до збоїв, нестабільної роботи чи зниження продуктивності основної програми. Якщо плагін не є безпечним або має вразливості, він може стати причиною загрози для безпеки системи та конфіденційності даних. Окрім того, плагіни можуть бути несумісними з окремими версіями програми або іншими плагінами. Тому важливо обирати плагіни від надійних джерел, перевіряти їхню сумісність з основною програмою та забезпечувати їхнє регулярне оновлення.

Перед розробкою плагіна потрібно ознайомитися з документацією програми, для якої він розробляється. Це допоможе зрозуміти доступні можливості та обмеження, а також правильно використовувати прикладні програмні інтерфейси. Особливо важливо правильно спланувати архітектуру плагіна. Це включає визначення функціоналу, розподілу завдань між компонентами плагіна, а також планування його взаємодії з основною програмою. Перед випуском плагіна здійснюється його тестування на різних платформах та конфігураціях, щоб переконатися, що він працює коректно. Враховуються відгуки користувачів, вносяться відповідні виправлення.

Штучний інтелект може бути застосований для оптимізації роботи плагінів шляхом автоматизації складних задач або вибору оптимальних параметрів. Наприклад, використовуються алгоритми машинного навчання для оптимізації параметрів рендерингу в графічних програмах. Також, штучний інтелект використовується при написанні плагінів для розпізнавання об'єктів на зображеннях або в тривимірних сценах. Додатково, штучний інтелект може бути застосований для створення більш інтуїтивних та персоналізованих інтерфейсів користувачів для плагінів. Наприклад, системи рекомендацій можуть адаптувати інтерфейс до потреб конкретного користувача. Ще одним можливим напрямком використанням штучного інтелекту є автоматичне створення контенту, як текстури, анімації або моделі, що може бути використано у плагінах для тривимірної графіки. В цілому, поєднання плагінів та штучного інтелекту відкриває широкі можливості для покращення процесів роботи з тривимірною графікою, створення більш складних інтерактивних застосунків і розширення функціоналу програмного забезпечення.

Висновок. Таким чином, використання плагінів у системах комп'ютерної графіки дозволяє підвищити ефективність формування графічних сцен за рахунок додання нових функціональних можливостей.

Джерела

1. What is a plugin and what is its purpose in software? Smowl. URL: <https://tinyurl.com/4se2he9f>. (date of access: 28.04.2024).
2. Романюк О. Н., Романюк О. В., Чехмиструк Р. Ю. Комп'ютерна графіка: електронний навчальний посібник. Вінниця: БНТУ, 2023. 147 с.
3. 3ds Max для початківців / О. Н. Романюк та ін. Вінниця: Едельвейс, 2015. 100 с.
4. 9 best plugins for 3ds Max in 2023. KitBash3D. URL: <https://kitbash3d.com/a/blog/best-plugins-for-3ds-max-in-2023>. (date of access: 28.04.2024).
5. Завальнюк Є. К. Розробка плагінів для 3DS MAX. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ., м. Суми/Вінниця, 20-21 листопада 2023 р. Суми, 2023. С. 103-105.
6. Fitzgerald C. Top Blender Plugins & Add-Ons. Vagon. URL: <https://vagon.io/blog/top-blender-plugins/#:~:text=Plugins%20can%20make%20it%20easier,3D%20modeling%20available%20for%20download>. (date of access: 28.04.2024).

Сушко Христина Василівна

Самбірський фаховий коледж економіки та інформаційних технологій

БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. В час широкої комп'ютеризації та цифровізації більшості процесів безпека інформаційних систем підприємства (організації чи установи) є важливим чинником ефективного і успішного функціонування даного підприємства (організації чи установи), оскільки несанкціонований доступ до конфіденційної інформації може зашкодити не тільки репутації підприємства, а також його працівникам, клієнтам, постачальникам, а відповідно – знизити прибутковість, сповільнити розвиток підприємства, або ж навіть знищити його.

Мета роботи. Визначення поняття безпеки інформаційних систем підприємства; обґрунтування необхідності захисту інформаційних систем підприємства; систематизувати засоби та заходи забезпечення захисту інформації в інформаційних системах підприємств (організацій чи установ).

Матеріали та методи. Порівняльно-описовий, аналітичний огляд вітчизняних та іноземних літературних джерел.

Результати та обговорення. Із розвитком інформатизації, яка спостерігається останніми роками, з'явилась ще одна глобальна проблема – інформаційна безпека. Більша частина інтересів підприємства визначається станом навколишнього інформаційного середовища. Цілеспрямовані або ненавмисні дії з боку зовнішніх або внутрішніх джерел можуть задавати шкоду цим інтересам і становлять реальну загрозу для подальшої діяльності підприємства [5].

Від початку існування промислового виробництва власників турбували два моменти: щоб їх таємниці виробництва не потрапили до рук конкурентів, та фізична безпека виробництва і працівників.

Із збільшенням обсягів документообігу, структурних підрозділів (які відповідають за новаторство) і лабораторій, у підприємств з'явилась необхідність в інформаційній безпеці, що цілком природно: щоб секретні документи не потрапили в руки зловмисників, щоб інженер-винахідник не забрав креслення з лабораторії, щоб секретне листування (ще письмове) не стало надбанням громадськості і конкурентів. З ростом кількості комп'ютеризованих систем та автоматизованих інструментів опрацювання інформації всі процеси почали переходити в ІТ-сферу. На підприємствах з'явилися співробітники з інформаційної безпеки.

Спочатку інформаційна безпека означала мінімізацію доступу до бухгалтерської інформації, інформації про патенти і багато іншого [3].

Необхідність захисту інформації в інформаційних системах базується на декількох важливих причинах: конфіденційність, цілісність, доступність, дотримання вимог чинного законодавства, репутаційні ризики, бізнес-продуктивність тощо. Розглянемо детальніше кожен:

1) Конфіденційність. Багато організацій мають конфіденційну інформацію, таку як персональні дані клієнтів, фінансові відомості, комерційні та інтелектуальні власності. Несанкціонований доступ до цієї інформації може призвести до витоку даних, фінансових втрат, порушення довіри і навіть юридичних проблем.

2) Цілісність. Інформація повинна залишатися недоторканою і не зміненою без авторизації. Наприклад, важливі дані, такі як контракти, медичні записи або фінансові транзакції, повинні бути захищені від несанкціонованих змін або втрати.

3) Доступність. Інформаційні системи повинні бути доступними тим, хто має право на доступ, включаючи користувачів, співробітників та клієнтів. Незалежно від причин (наприклад, збоїв системи або кібератак), інформаційна система повинна бути функціональною та доступною для забезпечення безперебійної роботи організації.

4) Дотримання законодавства. Багато країн мають законодавство, що регулює зберігання, обробку і передачу певних типів інформації. Недотримання цих вимог може призвести до санкцій, штрафів або навіть юридичних наслідків для організації.

5) Репутаційні ризики. Втрата конфіденційної інформації або порушення цілісності може серйозно підірвати довіру клієнтів і партнерів до організації. Це може мати довготривалі наслідки для репутації, впливати на прибуток і стабільність бізнесу.

6) Забезпечення бізнес-продуктивності. Загрози безпеки, такі як віруси, шкідливі програми або кібератаки, можуть призвести до перебоїв у роботі інформаційних систем, що може спричинити зупинку бізнес-процесів, втрату продуктивності та фінансові збитки.

Захист інформації (англ. *Data protection*) – сукупність методів і засобів, що забезпечують цілісність, конфіденційність і доступність інформації за умов впливу на неї загроз природного або штучного характеру, реалізація яких може призвести до завдання шкоди власникам і користувачам інформації [2].

Захист інформаційних даних необхідний всім компаніям: від невеликих фірм до великих корпорацій. Захисту підлягають не тільки комп'ютерні пристрої, а й усі технічні засоби, які мають контакт з інформаційними відомостями. Будь-яка інформація, що потрапила в руки злочинців, небезпечна. У зв'язку із цим, потрібно докласти максимум зусиль для того, щоб забезпечити надійний рівень конфіденційності IT-систем. Сьогодні не існує універсальної методики забезпечення захисту, яка надавала б 100% гарантію безпеки. Відповідно, інформаційна система захисту потребує постійного вдосконалення і покращення. Адже, хакери і злочинні елементи безперервно вдосконалюють власні методики злому і несанкціонованого проникнення [4].

З ростом девайсів, розумних речей, збільшенням трафіку, потоку даних, людина почала все більше переносити в кіберсередовище і в хмару: бухгалтерію, управління процесами, виконання робіт. З'явилася необхідність захисту інформації саме в діджитал (кібер) середовищі.

Кібербезпека – це вже новий етап розвитку інформаційної безпеки, який спрямований саме на діджитал середовище. Кібербезпека включає в себе захист інформації, але не обмежується лише нею. Це захист від вірусів, хакерських атак, підробки даних, які можуть не тільки видалити/вкрасти дані, але і вплинути на роботу і продуктивність співробітників, використовувати інформацію проти людини або структури, а також зупинити виробництво. Кібербезпека сьогодні відповідає за три чинники: системи, процеси, люди [3]. Отже, кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [1].

Потреба в особистій кібербезпеці буде все зростати, тому що чим далі, тим більше ми «зростаємось» з нашими гаджетами. Кібербезпека відповідає за захист конфіденційної інформації та взаємодію з нею при користуванні будь-яким пристроєм.

Спочатку кібербезпека була частиною інформаційної безпеки. Зараз же – це еволюція інформаційної безпеки. Зараз саме від захисту процесів, інформації та діяльності в кіберпросторі залежить більше, ніж просто втрата інформації. Збереження системи, процесів, людського життя – все це завдання кібербезпеки [3].

Захист інформації в інформаційних системах включає сукупність заходів, процедур і технологій, спрямованих на забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації. Його основна мета – запобігти несанкціонованому доступу, втраті, руйнуванню або модифікації даних.

До заходів забезпечення захисту інформації можуть бути включені:

- 1) Аутентифікація – використання методів перевірки ідентичності користувачів, таких як паролі, біометричні дані, токени або двофакторна аутентифікація.
- 2) Авторизація – встановлення прав доступу до різних рівнів інформації та ресурсів на основі ролей та привілеїв користувачів.
- 3) Шифрування – застосування алгоритмів шифрування для захисту конфіденційності даних під час передачі або зберігання.
- 4) Засоби безпеки мережі – використання брандмауерів, віртуальних приватних мереж (VPN) та інших технологій для захисту мережевого середовища.
- 5) Захист від шкідливих програм – встановлення антивірусного програмного забезпечення та механізмів виявлення та видалення шкідливих програм.
- 6) Фізичний захист – забезпечення безпеки приміщень, серверних кімнат, комутаційних пристроїв та іншого обладнання, що містить важливі дані.
- 7) Захист від внутрішньої загрози – застосування політик безпеки, навчання персоналу, моніторингу активності користувачів та обмеження привілеїв доступу для зменшення ризику внутрішньої загрози.
- 8) Резервне копіювання – регулярне створення резервних копій даних для запобігання втрати інформації в разі аварійних ситуацій.
- 9) Аудит безпеки – проведення систематичного аналізу та перевірки безпекових заходів, виявлення потенційних слабких місць і вразливостей системи.
- 10) Освіта та свідомість користувачів – навчання персоналу правилам безпеки, небезпекам інтернету, соціальному інжинірингу та іншим аспектам безпеки інформації.

Це лише деякі з загальних заходів забезпечення захисту інформації в інформаційних системах. При розробці системи захисту інформації враховуються специфічні потреби та загрози, що стосуються конкретної організації чи ситуації.

Висновки. Захист інформації в інформаційних системах є необхідним для забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності даних, дотримання законодавства, зниження ризику втрати даних і порушення репутації, а також забезпечення продуктивності та стабільності організації.

Джерела

1. ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
2. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://surl.li/hcpv>
3. Інформаційна безпека і кібербезпека – в чому різниця? [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://indevlab.com/uk/blog-ua/informatsijna-bezpeka-i-kiberbezpeka-v-chomu-riznitsya/>
4. Інформаційна безпека: види загроз і методи їх усунення [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://datami.ua/informatsijna-bezpeka-vidi-zagroz-i-metodi-yih-usunennya/>
5. Северина С. В. Інформаційна безпека та методи захисту інформації / С. В. Северина // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 155-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2016_1_21

Великий Андрій Олексійович

Національний університет цивільного захисту України

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Актуальність теми полягає в кількох головних аспектах, які можна виділити на сьогоднішній день.

По перше:

Глобальна проблема: вирішення проблем техногенно-екологічної безпеки є пріоритетом не лише для окремих країн, а й для міжнародного співтовариства. В той час, коли до проблем техногенно-екологічного характеру додаються військові конфлікти, які несуть в собі загрози техногенного та екологічного характерів, створює в собі серйозні виклики для стабільності та благополуччя навколишнього середовища.

По друге:

Здоров'я та безпека: Як ми можемо бачити в реаліях сьогодення військові дії призводять до серйозних наслідків для здоров'я та безпеки населення через забруднення довкілля, сюди можна включити радіаційні та хімічні загрози.

По третє:

Збереження природних ресурсів: Як відомо з історії війн, то вони тривали доволі довгий час, тому мали тривалий вплив на природні ресурси, які є важливими для економічного та екологічного розвитку країн.

Тому тема впливу війни на техногенно-екологічну безпеку України є актуальною через свої серйозні наслідки для суспільства, природного середовища та економіки.

Як ми всі знаємо ситуація з війною не минула й Україну, збройний конфлікт, який почався в 2014 році і триває по сьогоднішній день, вже мав руйнівний вплив на навколишнє середовище та здоров'я українського народу. У цій роботі я хочу розглянути різні екологічні проблеми, які виникли під час війни, та можливі кроки вирішення цих проблем.

Однією з найважливіших екологічних проблем в Україні можна виділити забруднення повітря, водних ресурсів та ґрунтів. Якщо звернутись до статистичних даних, то постійні бомбардування та обстріли цивільної інфраструктури призвели до викидів великої кількості токсичних хімічних речовин у навколишнє середовище, які містяться в боєприпасах, військовій техніці, та об'єктах хімічної промисловості, які зазнали руйнувань внаслідок бойових дій, як приклад сюди можна віднести Луганську область, а саме Лисичанський нафтопереробний завод, який мав змогу переробляти до 8 млн тонн нафтової сировини на рік, зазнав авіаційного удару 15 липня 2014 році, саме в той день, коли російські окупаційні війська були введені на територію заводу, був здійснений авіаційний удар, авіацією російської федерації по території, де знаходились резервуари в яких зберігалась сірка, тоді горіла ємність в 50 тис. тонн, для зберігання нафтошламів та були уражені 2 ємності по 20 тонн бензину. Також під час обстрілу було ушкоджено одну з ділянок заводської ТЕЦ, де також виникла пожежа на установці поліпропілену, разом з цим виникла пожежа на сховищі мазутів, у яких рівень палива складав 2 метри, пожежу не могли ліквідувати на протязі 2-х тижнів і важко уявити, який рівень продуктів горіння був викинутий в атмосферу.

В 2022 році з боку російської федерації було здійснено ряд еко-злочинів, які були вчинені на Донбасі.

Від 24 лютого 2022 р. в державній екологічній інспекції було зафіксовано 257 злочинів проти довкілля. З них на Донбас припадає сумарно – 32 на Донеччині та 23 на Луганщині.

Сумарну кількість злочинів ми можемо бачити на інфографіці.

Рис.1 Інфографіка вчинення екологічних злочинів внаслідок російської агресії

Розглянемо більш детально деякі найбільш серйозні атаки на промислові об'єкти та житлові будинки.

31 травня російські війська влучили у цистерну з азотною кислотою хімічного об'єднання «АЗОТ» у Северодонецьку.

Рис. 2 Вибух цистерни з азотною кислотою хімічного об'єднання АЗОТ у Северодонецьку – 2022 рік.

8 травня російські війська в черговий раз обстріляли Лисичанський нафтопереробний завод: пожежа охопила понад пів гектара території заводу. Вогонь міг перекинутись на сусідні резервуари, які б могли вибухнути. Через щільні обстріли вогнеборці не могли гасити пожежу тому пожежа гасилась в той час коли було відносно затишшя і знов тисячі тонн продуктів горіння були викинуті в повітря та ґрунт.

Якщо згадати хімію та профільні спеціальності, на які готують в нафтопереробних коледжах, то при горінні нафтопереробних заводів у повітря вивільняються оксиди азоту, аміак, сірчастий ангідрид, бензопірен, оксиди вуглецю, метали та їх сполуки. Всі ці хімічні сполуки та речовини значно погіршують якість повітря та впливають на здоров'я людини. Вітри можуть переносити ці речовини на дуже великі відстані.

Рис .3 Пожежа внаслідок обстрілу Лисичанського НПЗ 2022 рік.

9 квітня загарбники влучили по цистерні з 4 тоннами неконцентрованої азотної кислоти в Рубіжному. Були також відмічені неодноразові влучання по Авдіївському коксохімічному заводу.

30 травня під час боїв у Бахмутському районі було пошкоджено гілку аміакопроводу, де було орієнтовано 250 тонн аміаку. Стався витік аміаку з радіусом можливого ураження близько 4 км.

Також можемо ще звернути увагу на одну з інфографик, на якій згадано саме про знищення хвойних лісів, які є легенями планети.

Мал. 4 Екологічна катастрофа на Луганщині – 2022 рік.

Можна побачити, що за 2022 рік було знищено 28 тис. га лісів Луганщини і це переважно хвойні ліси. Найбільш постраждали від бойових дій ліси біля м. Северодонецьк, Рубіжне та Кремінна (де по теперішній час тривають запеклі бої, і ліс надалі потерпає від пожеж, та вибухів).

Які ж можливі варіанти вирішення цих проблем можна розглянути:

1) Запобігання конфліктам-створення і вдосконалення дипломатичних та міжнародних механізмів для вирішення конфліктів шляхом мирного діалогу та перемовин. Це може допомогти зменшити ризик військових дій і їхній вплив на техногенно-екологічну безпеку.

2) Підвищення стійкості інфраструктури-інвестування у підвищення стійкості промислових та інфраструктурних об'єктів до воєнних загроз, таких як підвищення рівня безпеки на об'єктах зберігання небезпечних речовин або енергетичних установках.

3) Захист природних ресурсів: розробка та впровадження стратегій збереження природних ресурсів, зокрема водних ресурсів та біорізноманіття, під час воєнних конфліктів.

Чобітько Вікторія Валеріївна

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Кудрявцева Вікторія Вікторівна, кандидатка юридичних наук,

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна, відчуваючи на собі вплив війни, переживає не тільки виклики, пов'язані зі збереженням національної безпеки, але й важливі питання економічного розвитку. Умови введення воєнного стану та нестабільності у регіоні створюють серйозні перешкоди для інвестиційної активності, яка стає стратегічно важливою для подальшого прогресу країни. Військові загрози, що стоять перед Україною, породжують численні складнощі, однак водночас відкривають перспективи, які можуть вплинути на її економічне майбутнє на довгостроковій основі.

Інвестиційна привабливість України після початку повномасштабної війни погіршилась в десятки разів через надзвичайно високі ризики такої діяльності і нестабільність прибутків. Конфлікт, що триває, змусив інвесторів ретельно переосмислити свої стратегії та утримувати великі суми капіталу від вкладення в українські проекти. Навіть попри військові успіхи та територіальні здобутки української армії, навіть після звільнення великої частини окупованої у 2022 році території країни, надалі бойові дії та ризики непередбачуваності залишаються важливими факторами, які стримують потенційних інвесторів. Попередній позитивний досвід залучення зовнішніх інвестицій, особливо з іноземного капіталу, під час мирного періоду в історії країни, зазнав серйозних викликів через військові дії та геополітичну напруженість. Це призвело до серйозного зниження інтересу з боку зарубіжних інвесторів [1, с. 13]. Наразі інвестиційна діяльність в Україні вимагає не лише фінансового розуміння, але й глибокого стратегічного планування, щоб вирішувати складні виклики, пов'язані з військовим конфліктом та нестабільністю в економіці.

Інвестиційна діяльність, як концепт, є складним і багатогранним явищем, яке регулюється рядом законодавчих актів, серед яких особливе місце займає Закон України «Про інвестиційну діяльність» [2]. Цей закон визначає інвестиції як вкладення різних видів майнових та інтелектуальних цінностей у об'єкти підприємницької та інших сфер діяльності з метою отримання прибутку та досягнення соціальних та екологічних результатів. Інвестиційна діяльність включає в себе не лише дії приватних осіб та підприємств, але й активну участь держави в процесі інвестування. Згідно з законом, інвестиційна діяльність може здійснюватись різними суб'єктами, від громадян та недержавних підприємств до господарських асоціацій, спілок, товариств, а також державних органів.

Зазначений закон розподіляє джерела інвестування на кілька категорій. По-перше, це інвестування, що здійснюється приватними особами та підприємствами, а також різними асоціаціями та організаціями, включаючи громадські і релігійні установи. Друга категорія – це державне інвестування, яке здійснюється органами державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позичкових ресурсів, а також державних підприємств і установ з власних або позичкових коштів. Третя категорія – місцеве інвестування, яке здійснюється на рівні місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетів, позичкових ресурсів, а також комунальних підприємств і установ. Нарешті, важливою складовою є іноземне інвестування, що може бути здійснене іноземними державами, юридичними особами та громадянами, а також у формі спільного інвестування з участю як місцевих, так і іноземних суб'єктів [1, с. 15].

Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» є невід'ємною складовою стратегії приваблення інвестицій у країну [3]. Сам по собі закон створює рамки для сприяння великим інвестиційним проектам, проте його реальна ефективність залежить від того,

наскільки ефективно він впроваджується та застосовується у практиці. Це вимагає належної уваги та системної роботи з боку уряду, активної взаємодії з бізнес-спільнотою та відповідального підходу до виконання визначених нормативних положень. Закон надає різноманітні фінансові стимули та привілеї для інвесторів, що розглядають Україну як потенційне місце для інвестування. Ці стимули включають у себе, насамперед, зниження податкового тягаря, надання субсидій, кредитів та інших форм фінансової підтримки. Наприклад, інвестори можуть бути звільнені від сплати податку на прибуток або мати знижені податкові ставки, що істотно знижує фінансовий ризик і робить інвестиції в українську економіку привабливішими.

Додатково, спрощення адміністративних процедур та отримання необхідних дозволів для реалізації інвестиційних проєктів є ключовим аспектом стимулювання інвестиційної активності. Це допоможе подолати бюрократичні перешкоди та сприятиме швидшому втіленню проєктів у життя. Крім того, створення стабільного правового середовища в Україні є критично важливим для забезпечення захисту прав інвесторів та зменшення ризиків, пов'язаних з можливими змінами в законодавстві. Отже, успішна реалізація Закону про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні потребує комплексного підходу та взаємодії всіх зацікавлених сторін. Відповідальність уряду, активна позиція бізнес-спільноти та стабільне правове середовище є ключовими факторами у просуванні інвестиційної агенди України та забезпеченні сталого економічного зростання.

Отже, збройні конфлікти, терористичні акти, а також ракетні атаки є серйозними загрозами для інвестиційного клімату. Їх наявність спричиняє нестабільність та непередбачуваність у діловому середовищі, що стрімко знижує інтерес потенційних інвесторів у вкладанні коштів у країну. Підтримка сприятливого інвестиційного клімату є важливим завданням для країни, яке вимагає системного підходу та врахування різноманітних факторів, що впливають на нього.

Джерела

1. Кулаков О. О. Аналіз сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 2. С. 12-18.
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII: станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 02.05.2024).
3. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX: станом на 17 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20> (дата звернення: 02.05.2024).

Щербань Петро Миколайович
Кандидат педагогічних наук, солдат
Національна гвардія України

ПЕДАГОГІКА НАРОДОЗНАВСТВА ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

В Україні склалася стійка культурно-історична традиція, яка за сприятливих суспільних та історичних факторів сягала свого апогею, а за несприятливих – замовчувалася, гальмувалася. Така традиція в діяльності навчально-виховних закладів дістала назву *народознавчої*. Завдяки реалізації ідей і засобів народознавства діти успішно оволодівають народною культурою, духовним набутком нації. Глибоке теоретичне і практичне засвоєння учнями ідей і засобів народознавства сприяє тому, що з них виростають палкі патріоти, активні діячі історії та культури рідного народу, поборники свободи і незалежності.

У роки незалежності України поняття «*народознавство*» в освітянських колах вживається в двох значеннях. У першому (вужчому) воно є синонімом до поняття «етнографія» – наука про культуру і побут народу, його походження і розселення, національні традиції, звичаї, обряди. У другому (ширшому) значенні – це сукупність сучасних наук про народ, його національну духовність, культуру, історію, а також здобутки народного і професійного мистецтва, які відображають багатогранність життя народу, нації [1, 2].

Засвоєння системи фундаментальних знань про мову, літературу, етнографію, історію, психологію, демографію народу запобігає культурно-історичному безпам'ятству, бездуховності та сприяє прилученню до світової культури через рідну культуру.

Щоб уникнути деформації природних почуттів любові та пошани до батьків і старших, девальвації основ народної моралі, майбутнім учителям необхідно оволодівати і реалізовувати у процесі виховання кожної дитини в сім'ї, дитсадку і школі ідеї та засоби *педагогіки народознавства*.

Педагогіка народознавства – напрямок у сучасній педагогічній науці та освітній практиці, який забезпечує практичне засвоєння учнями (у процесі розвитку творчих традицій, звичаїв і обрядів, в діяльності, поведінці) культурно-історичних, мистецьких надбань батьків, дідів і прадідів; це систематичний пошук, творче співробітництво учнів, батьків, педагогів, усієї громадськості в ім'я

організації навчання дітей як радісної і змістовної життєдіяльності [4]. Вона розглядає навчально-виховний процес як ланку безперервного історичного буття рідного народу, нації. Це всебічне теоретичне і практичне оволодіння красзнавчим, фольклорним, географічним, етнографічним та історичним матеріалом. Педагогіка народознавства об'єднує здобутки народної педагогіки і досягнення психолого-педагогічної науки, а також сучасних наук про людину, народ.

Педагогіка народознавства має свої принципи і підходи у вихованні, форми і методи роботи.

Принцип природовідповідності виховання. Реалізація цього фундаментального принципу вимагає враховувати багатогранну і цілісну природу дитини, не лише її анатомічні, фізіологічні, психологічні та вікові, а й національні, регіональні та статеві особливості.

Принцип народності виховання. Нехтування і забуття цього принципу означає зневажання культурно-історичних традицій, які діти вбирають у себе з молоком матері.

Принцип самодіяльності учнів. Реалізація цього принципу забезпечує пробудження і розкриття природних задатків, нахилів дітей, формування самобутньої творчої особистості.

Народознавча педагогіка утверджує такі підходи у вихованні як:

Народознавчий підхід – забезпечує всебічне і глибоке засвоєння учнями всього культурно-історичного шляху розвитку рідного та інших народів.

Людинознавчий підхід – відображення демократизації і гуманізації шкільного життя. Завдяки реалізації такого підходу учні глибше розуміють багатогранний внутрішній світ людини, закономірності і особливості її теоретичної і практичної діяльності.

Людинознавчий підхід у вихованні не допускає «душевної байдужості і черствості, емоційної «товстошкірості», формує в учнів почуття милосердя, уміння сприймати біль інших людей, відгукнутися на чуже горе» [3].

Особистісний підхід – створює умови для комплексного впливу на дитину, глибокого знання педагогом її душі, рівня сформованості якостей характеру, компонентів світогляду. Виховання сильної, самобутньої і яскравої особистості можливе лише на високих народних ідеалах, на творчих традиціях рідного та інших народів. Унікальність особистості досягається розвитком індивідуальних (таких різних у кожного учня) задатків, нахилів і здібностей як у навчанні, так і в ставленні до різних сфер життя, природи.

Аналіз і узагальнення педагогічного досвіду минулих поколінь переконують, що сутність педагогіки народознавства відображена в таких поняттях, як: народна культура, етнопедагогіка, народознавство, педагогіка народного календаря, фольклорне виховання, козацька педагогіка, народна символіка, національна самосвідомість, національний характер, народний світогляд, національна школа, національна система виховання.

Джерела

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 227.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2005. – С. 357, 733
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1971.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: Посібник – К: ВЦ «Академія», 2003, – Серія: Альма Матер. – С. 10.

Вініченко Олена Віталіївна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У відповідь на російську агресію проти України, Європейський Союз ввів особливі заходи захисту для громадян України, які перебувають у країнах ЄС. Ці заходи включають полегшення процедур перетину кордонів та проживання, а також забезпечують низку прав українцям за кордоном.

Одночасно, кожна країна ЄС має свої національні закони, які регулюють надання міжнародного захисту, і громадяни можуть звернутися за проханням про надання притулку.

Тимчасовий захист розроблено, щоб забезпечити негайний захист переміщених осіб, у тому числі тих, які втекли від зон збройного конфлікту. Хоча тимчасовий захист не пов'язаний з міжнародним захистом, він зменшує потребу негайно звертатися за міжнародним захистом, оскільки він гарантує надання дозволу на проживання, а також пов'язані з ним права [2].

Згідно з рішенням Ради ЄС від 4 березня 2022 року, Директива про тимчасовий захист надає наступні можливості:

- Можливість отримати тимчасовий захист у будь-якій державі-члені ЄС, якщо ви були постійним резидентом України і покинули країну через військові дії, починаючи з 24 лютого 2022 року.

- Тимчасовий захист гарантовано на період не менше одного року і може бути продовжений в залежності від обставин в Україні.

- Права, що надаються в рамках Директиви про тимчасовий захист, охоплюють: 1) право на проживання; 2) доступ до житла; 3) соціальну підтримку; 4) медичне обслуговування; 5) опіку над неповнолітніми без супроводу; 6) освіту для дітей та підлітків; 7) можливість працевлаштування (згідно з політикою ринку праці країн ЄС) [4].

Щоб скористатися тимчасовим захистом, необхідно виконати наступні кроки:

1) необхідно подати заявку на тимчасовий захист до компетентних органів країни ЄС, які відповідають за це питання;

2) після розгляду заявки, особі повинні видати документ, який засвідчує її статус у країні ЄС, які відповідають за це питання.

Відповідно до рішення Ради ЄС та статті 5 Директиви, українці мають право на одержання дозволу на проживання в країнах ЄС терміном на один рік.

Зазвичай, тимчасовий захист надається на період одного року, з можливістю автоматичного продовження на півроку до трьох років. Якщо обставини, що викликали потребу в захисті, не зміняться, Європейська комісія може рекомендувати продовжити цей захист на додатковий рік. Тривалість тимчасового захисту визначається кожною країною ЄС окремо. В цілому, без подачі заявки на статус біженця, тимчасовий захист дозволяє громадянам України проживати в ЄС до трьох років.

Якщо ж ситуація в Україні покращиться і стане безпечною для повернення, Європейська комісія може вирішити припинити дію цієї Директиви.

Тимчасовий захист в ЄС поширюється на наступні категорії осіб [2]:

- Громадяни України, які були змушені залишити територію України через російське військове вторгнення, починаючи з 24 лютого 2022 року.

- Особи без громадянства та громадяни інших країн, які до цієї дати перебували в Україні під міжнародним або еквівалентним національним захистом.

- Члени сімей вищевказаних осіб, включаючи подружжя (офіційно зареєстровані та фактичні шлюбні відносини, визнані країною ЄС), їхніх неповнолітніх дітей (біологічних, усиновлених, або дітей подружжя), а також інших близьких родичів, які проживали разом з ними та залежали від них на момент вторгнення.

- Громадяни третіх країн, які мали законне право на постійне проживання в Україні до 24 лютого 2022 року та не можуть безпечно повернутися до своєї країни.

- Інші особи, залежно від рішення влади кожної країни ЄС, можуть включати українців, які виїхали до ЄС перед 24 лютого, або осіб без громадянства та громадян третіх країн, які проживали в Україні без дозволу на постійне проживання, якщо вони не можуть безпечно повернутися до своєї країни.

Директива про тимчасовий захист в ЄС не діє у країнах Шенгенської зони, які не є частинами ЄС, таких як Швейцарія, Норвегія, Ліхтенштейн та Ісландія. Вона застосовується у всіх державах-членах ЄС, за винятком Данії.

Категорії осіб, до яких не застосовується тимчасовий захист [3]:

- Особи без громадянства або громадяни інших країн, які не мали офіційного дозволу на постійне проживання в Україні та чия рідна країна вважається безпечною.

- Громадяни України, які працюють за сезонними контрактами, а також студенти, які беруть участь у програмах обміну і перебувають в країнах ЄС.

Під час тимчасового захисту, особи мають негайний доступ до роботи та інших послуг у країні, де вони перебувають, на відміну від тих, хто подає заяву на статус біженця, яким доводиться чекати до шести місяців на рішення.

Тимчасовий захист також дозволяє особам вільно повертатися до своєї країни походження. Проте, під час процесу отримання статусу біженця, не дозволяється перетинати кордон країни, де особа перебуває. Вибір країни для тимчасового захисту залишається за особою, на відміну від статусу біженця, який можливий лише в країні, де особа спочатку в'їхала.

Особи з тимчасовим захистом мають право в будь-який момент подати заяву на статус біженця.

Джерела

1. МЗС інформує: Для громадян України в країнах ЄС діє «Тимчасовий захист». *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mzs-informuye-dlya-gromadyan-ukrayini-v-krayinah-yes-diye-tymchasovij-zahist>
2. Тимчасовий захист чи статус біженця: розбираємось у чому різниця (+ корисні посилання). *Громадська спілка мережа правового розвитку*. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/tymchasovyy-zakhyst-chy-status-bizhentsia-u-chomu-riznytsia-korysni-posylannia/>
3. Тимчасовий захист та статус біженця як форми міжнародного захисту для громадян України в країнах Європейського Союзу. *Безоплатна правнича допомога*. URL: <https://wiki.legallaid.gov.ua/indE%D>
4. Proposal for a COUNCIL IMPLEMENTING DECISION. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0091>

Шкарпінська Любов Романівна
Борщівський агротехнічний фаховий коледж

КОМПОЗИЦІЯ ПОВІСТЕЙ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Композиція прози – один з аспектів форми літературного твору, взаємодія та співвіднесеність компонентів художнього цілого, його побудова. Композиція епічного твору спирається головню на фабульну основу й охоплює групування персонажів (система образів), оформлення сюжету (поєднання й чергування сцен, епізодів, позафабульних чинників та інших разом із такими елементами й композиції, і сюжету водночас, як зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка), способи нарації тощо.

Композицію в широкому розумінні розглядають на кількох рівнях – проблемно-тематичному, сюжетно-фабульному й мовленнєво-мовному. З огляду на тривалу традицію застосовування в українському літературознавстві цього терміну немає жодних підстав штучно звужувати його значення лише до взаємодії мовленнєво-мовних форм. Водночас композиція кожного твору – унікальна й разом з іншими формально-змістовими характеристиками визначає його художню своєрідність.

За головними композиційними засобами серед Шевченкових повістей можна умовно виокремити, котрі написані на фабульній основі однойменних або аналогічних поем («Наймичка», «Варнак», «Княжна»), а тому помітно спрямовані на розгортання змісту відповідних ліро-епічних творів, у яких преважає чи то епістолярна форма, чи то форма подорожніх нотаток, щоденника тощо, комбінуючись у різних варіаціях в окремій повісті.

Головна композиційна особливість повісті – неспіввідносність окремих частин і художнього цілого, тобто непропорційність архітекτονіки твору, що характерно для повістярської спадщини Шевченка загалом, а для ранньої повісті «Наймичка» особливо. Деталізовані описи часто не вмотивовані ані темою, ані розвитком сюжету, низка діалогів – надто багатослівні.

Переробляючи поему «Варнак» (ідеться про першу редакцію 1848 р., переписану до «Малої книжки») в однойменну повість, Шевченко врахував досвід роботи над «Наймичкою», утримавшись від надміру екстенсивного розширення розповідного тла через численні побутові деталі, сюжетні відгалуження, дигресії. Він використав композиційну схему відповідної поеми: «Якихось кардинальних композиційних змін у повісті, порівняно з поемою, Шевченко не зробив. Як і в поемі, в ній майже немає відгалужень від основної сюжетної лінії; все зосереджено навколо головного героя, про інших персонажів мовиться стисло. Чимало науковців, які здійснювали порівняльний аналіз однойменних прозових і віршових творів Шевченка вважають, що сюжет «Княгині» найбільше трансформований порівняно з іншими переробками поем. Шевченко, «скориставшись фабулою поеми, створив цілком відмінний, самостійний і незалежний від поетичного варіанта твір», у чому переконують і результати проведених досліджень. Природно, що істотна варіація фабули викликала зміщення у прозовому сюжеті й композиції загалом:

У інших повістях письменник не використовує нових композиційних засобів, віддаючи перевагу апробованим прийомам. Помітна відсутність логічних зв'язків між частинами твору – хронологічна послідовність, малопізнавальні відступи, повтори з інших прозових творів, приміром, автобіографічної згадки про «залізні стовпи», риторичні обвинувачення та інше. Відсутність композиційного плану та єдності зумовлено насамкінець і перенасиченістю побутовими подробицями; на їхньому тлі втрачає своє значення й вагу постать головного героя, що могла б, як в інших повістях, забезпечити логіку побудови твору в цілому. За допомогою мандрівки Шевченкові загалом удалося впорядкувати твір.

У творах Тараса Григоровича можна помітити нелінійне зростання майстерності в розробці композиції повістей, обсяг котрих збільшувався, як і кількість персонажів, ускладнювалася структура.

Зазвичай Шевченко мислив композиційну цілісність своїх повістей через героя, який опиняється в центрі уваги читача. Водночас письменникові завжди вдавалося забезпечити внутрішню логіку характеру. Однак чи не найважливіший засіб єдності твору – продумана наративна стратегія, чільне місце в якій посідає автобіографічний образ розповідача.

Грабо Софія Вячеславівна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Лібералізація ставлення до подвійного або множинного громадянства стає останніми роками тенденцією в Україні. Попри очевидну важливість даного питання та необхідність його врегулювання, воно залишалось предметом ігнорування чи недостатньої уваги, або ж сприймалось виключно у негативному контексті. А між тим, важливість такого інституту стає все більшою, і особливо на тлі російської агресії та погіршення відносин України із західними сусідами.

Питання громадянства в Україні регулюються Конституцією України, Законом України «Про громадянство України» і міжнародними договорами України. Останні мають пріоритет над нормами Закону, що теоретично відкриває шлях до активнішого застосування інституту подвійного громадянства через укладання двосторонніх угод. Наявність такої угоди, на думку деяких дослідників, відрізняє подвійне громадянство (визнане обома сторонами) від другого громадянства, набуття якого залишається виключно особистою справою [1, с. 11].

Відповідно до Закону України «Про громадянство України», громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках [2].

Як зазначено в статі 4 Конституції України, в Україні існує єдине громадянство [3].

Проте останні роки доволі активно обговорюється питання щодо легалізації подвійного громадянства. Що відомо про запровадження подвійного громадянства в Україні?

26 лютого 2021 року Рада національної безпеки та оборони України доручила Кабінету Міністрів України розробити законопроект щодо осіб з подвійним громадянством.

22 вересня 2021 року Президент України Володимир Зеленський запропонував надати подвійне громадянство українцям, які проживають за кордоном.

На початку грудня 2021 року Президент України Володимир Зеленський вніс до Верховної Ради України законопроект № 6368 про множинне громадянство, але документ так і не встигли розглянути. Проте 22 січня 2024 року Президентом України знову був внесений на розгляд Верховної Ради законопроект про множинне громадянство [4].

Таким чином, в Україні на даний момент немає спеціального закону, який би закріплював можливість мати подвійне громадянство. Але це не означає, що біпатризм заборонений.

Як вказано в п. 1 частині 1 ст. 2 Закону України «Про громадянство України», якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України [2].

Отже, закон не забороняє подвійне громадянство, а лише не визнає його: за наявності в громадянина України громадянства іншої держави до нього застосовуються всі закони України, як і до решти громадян. Це порушує ст. 4 Конституції України, породжує факти існування в Україні явища біпатризму й суперечить міжнародним зобов'язанням, взятим Україною на себе, в яких проголошений курс на уникнення випадків подвійного громадянства [5].

Відповідальність за наявність в особи подвійного громадянства не передбачена.

Окрім цього, порядок декларування другого громадянства в Україні відсутній, тому довести факт наявності двох громадянств практично неможливо. До прикладу, між Україною та державами ЄС немає відповідного договору про обмін інформацією, тож про другий паспорт не так просто довідатися.

Єдине можливе покарання застосоване до громадянина України, який має паспорт іншої держави, – втрата громадянства України. Однак втрата громадянства України досить тривала та важка процедура, і на практиці поки не застосовувалася [5].

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що основна проблема полягає у відсутності законодавчої регламентації подвійного громадянства в Україні. Насправді подальша така невизначеність може становити загрозу національній безпеці України, тому основними пропозиціями щодо можливого нормативно-правового та організаційно-управлінського вдосконалення інституту громадянства в Україні є:

1. Внесення змін до Закону України «Про громадянство України» в частині доповнення принципів, на яких ґрунтується законодавство України про громадянство, принципом недопустимості подвійного та множинного громадянства з одночасним законодавчим визначенням суті цих понять, механізму виявлення та фіксації отримання громадянами України громадянства іншої держави.

2. Встановлення зобов'язання у Законі України «Про громадянство України» для Державної прикордонної служби України та Державної митної служби України, у разі виявлення підтверджуючих документів у громадянина України, а Службі безпеки України – у разі отримання відповідних відомостей, у ході провадження нею оперативної та контррозвідувальної діяльності, повідомляти про ці факти та про реквізити документа Комісію з питань громадянства при Президенті України, Міністерство внутрішніх справ України та Міністерство закордонних справ України з метою відповідного реагування.

3. Внесення змін до Кримінального кодексу України в частині введення кримінальної відповідальності за приховування подвійного (множинного) громадянства.

4. Активізацію роботи Міністерства закордонних справ України щодо продовження та поглиблення практики укладання двосторонніх або багатосторонніх міжнародних угод стосовно запобігання випадкам подвійного громадянства [6, с. 384-385].

Джерела

1. Подвійне громадянство: загроза, реальність чи вимушена необхідність? Міжнародний центр перспективних досліджень. 2018. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/2gr_a5_00.pdf (дата звернення: 04.05.2024).
2. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 13, ст. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 04.05.2024).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 04.05.2024).
4. Закон про множинне громадянство: що передбачає законопроект. *Суспільне – Новини*. Веб-сайт: <https://suspihne.media/667252-zakonoprojekt-pro-mnozine-gromadanstvo-vse-so-potribno-znati/> (дата звернення: 04.05.2024).
5. Подвійне громадянство в Україні 2023 - Чи дозволено в Україні подвійне громадянство. *Адвокатське об'єднання «Бачинський та партнери»*. Веб-сайт: <https://legalaid.ua/ua/chy-zaboroneno-podvijne-gromadyanstvo-v-ukrayini/#:~:text=Отже%2C%20закон%20не%20забороняє%20подвійне,як%20i%20до%20решти%20громадян> (дата звернення: 04.05.2024).
6. Юрійчук М. Проблеми подвійного громадянства в Україні та зарубіжних країнах. *Матеріали підсумкової науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2021. С. 382-385.

Сторонський Роман Романович

ORCID: 0009-0009-7417-5931

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Війчук Тарас Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

SOME SETS IN WHICH CONTINUED FRACTIONS WITH COMPLEX PARTIAL DENOMINATOR AND NUMERATOR EQUAL TO ONE ARE STABLE TO DISTURBANCES

In this publication, the author considers some sets of resistance to disturbance of continued fractions with a complex partial denominator and a numerator equal to one.

Mathematics is a multifaceted science that can be understood from different perspectives. On the one hand, the abstractness of its concepts and objects, which cannot be imagined in nature, is clearly expressed. At the same time, sooner or later, scientists find answers to specific applied problems in these abstract concepts.

Mathematical theory was used both in ancient times, after its creation, and centuries later. History has a significant number of such cases. Continued fractions are part of that.

The theory of continued fractions originated in Euler's time, but for 200 years it did not play a significant role in mathematics. But everything changed in the 20th century, along with von Neumann's writing of the theory of computing machines. Then it became clear that it is necessary to make calculations.

They are used to solve problems of the theory of functions and differential equations. With their help, number theory and computational mathematics are developed.

Continued fractions have also found their use in control theory. So, in this theory, it is often necessary to establish whether a given polynomial with real coefficients will be stable.

Continuous fractions, in the process of calculating their approximate fractions, can accumulate errors. Their total value can be both limited and unlimited. In the study of the stability of continuous fractions, the error of perturbation of the elements of the fractions is taken into account. This question has been called the study of resistance to disturbances.

In the works of Blanch [1], an analysis of rounding errors that appeared during the calculation of approximate fractions was carried out. His result indicated that the inverse recursive algorithm is more stable than the forward recursive algorithm. Jones and Thron [2] formulated the upper bounds of the rounding errors of the inverse recurrent algorithm.

The author of this publication in his work [3] proved that for branched chain fractions

$$\left(b_0 + D_{k=1}^{\infty} \frac{1}{b_k}\right)^{-1}$$

the set of relative resistance to perturbations will be the set of sets

$$G_k = G_k^{(1)} \cap G_k^{(2)}, k \in \mathbb{N} \cup \{0\},$$

where

$$G_k^{(1)} = \left\{ z \in \mathbb{C}: \arg(z) \in \begin{cases} \left[0; \frac{\pi}{2}\right], k = 2m \\ \left[-\frac{\pi}{2}; 0\right], k = 2m + 1 \end{cases} \right\}$$

$$G_k^{(2)} = \{z \in \mathbb{C}: |z| \geq \rho_k\},$$

if the row coincides

$$\sum_k \prod_{m=0}^k \xi_m$$

where

$$\xi_k = \frac{1}{\sqrt{\rho_k^2 \rho_{k+1}^2 + 1}}, k \in \mathbb{N} \cup \{0\}.$$

Sources

1. Blanch G. Numerical evaluation of continued fractions // SIAM Rev. 1964. 6. P. 383-421.
2. William B. Jones & W. J. Thron Continued Fractions: Analytic Theory and Applications (Encyclopedia of Mathematics and its Applications (No. 11)).
3. Сторонський Р. Умови відносної стійкості до збурень неперервних дробів з комплексними частинними знаменниками та чисельниками рівними одиниці // бакалаврська кваліфікаційна робота. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», науковий керівник Гладун В., 2022, 30 с.

Журавська Наталія Євгенівна

Кандидат технічних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-4657-0493

Київський національний університет будівництва і архітектури

Жарков Олексій Миколайович

Київський національний університет будівництва і архітектури

ДО ПИТАННЯ ПОЄДНАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАВКОЛИШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Дистанційне зондування і супутникові технології надають можливість отримувати детальну інформацію про стан земної поверхні та її зміни з великої відстані. Сучасні супутникові системи, такі як Landsat, Sentinel і MODIS, забезпечують високоякісні знімки з різних діапазонів електромагнітного випромінювання. Ці дані дозволяють виявляти деформацію, моніторити зміни використання земель, зони забруднення та вивчати інші аспекти екосистем, надають можливість отримувати цінну інформацію про стан навколишнього середовища, що є важливим для розуміння екологічних процесів та розв'язання різних екологічних проблем [1-2]. Проекти реконструкції автомобільних доріг розробляють на основі результатів інженерно-геодезичних вишукувань, порядок виконання яких регламентується ДБН А.2.1-1; програма гідравлічного розрахунку водопропускних споруд УКРРВС дає змогу розраховувати витрати зливого стоку та витрати талого стоку за українськими нормативами; безпілотні літальні апарати (БПЛА) завжди були надбанням військових, проте останнім часом такі їх представники, як квадрокоптери, завойовують своє місце ще й у різних сферах цивільного життя (Сучасні технології дають можливість автоматизувати та оптимізувати робочі процеси, якісно використовувати дані та інформацію – економити час і не допускати помилок. За останні роки використання безпілотних літальних апаратів набуло потужного розповсюдження, перші знімки з повітря датуються 1886 р., коли аерограф підняли на висоту за допомогою повітряної кулі. Відтоді в аерофотозйомці відбулася справжня революція. Сьогодні сучасні прилади дозволяють отримувати точні дані для проведення вимірювань та розрахунків у різних ракурсах та спектрах. Щодня людство знаходить їм нові застосування, тим самим роблячи і певні апгрейди літаючих помічників. Дронам пророкують долю мобільних телефонів, тобто в недалекому майбутньому вони можуть стати незамінним

атрибутом нашого життя. Це пояснюється, насамперед, порівняно невеликою їх вартістю, простотою керування, малими витратами на експлуатацію та утримання тощо. На теренах Інтернету можна знайти дуже багато прикладів використання дронів, та є найцікавіші, найкорисніші, зокрема: картографія (дронкартографія): сьогодні широко використовуються невеликі та легкі дрони, які завдяки спеціальному програмному забезпеченню можуть досліджувати природні та міські ландшафти, створюючи, окрім фото, тисячі цифрових точок, які об'єднуються у цифрові зображення, а згодом і у 3D-моделі [1-2].

Таким чином, використання новітніх технологій, в тому числі, для виявлення екологічних ризиків, дає можливість розробляти та впроваджувати ефективні стратегії їхнього розв'язання, забезпечення системи екологічного управління навколишнім середовищем, що створює можливості для зміни та управління станом екосистем, зменшення негативного впливу та синергії безпеки людини та навколишнього середовища – підвищує результативність у керуванні організації, підприємств у тяжкий час відновлення.

Джерела

1. Журавська Н. Є., Старовойт О. Ю. Обґрунтування необхідності розвитку нової моделі міст. Word. Германия. Modern engineering and innovative technologies, 25-04, p.88-93.
2. Журавська Н. Є., Білова А. І. Еколого-економічно-організаційні складові при відбудові в напрямку зеленого будівництва Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Green Construction» («Зелене будівництво»). Київ: КНУБА, 2024. С. 318-320.

Тодоров Максим Аркадійович

Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова

Науковий керівник: Фасолько Тетяна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцентка,

Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

В сучасному світі соціальні мережі стали не лише платформою для спілкування та обміну інформацією між користувачами, але й потужним інструментом взаємодії між владою та громадянами. Вони відіграють ключову роль у формуванні громадської думки, сприяючи взаєморозумінню та взаємодії між різними сегментами суспільства. Сполучаючи елементи особистого та публічного, соціальні мережі створюють простір, де громадяни можуть висловлювати свої погляди, а влада має можливість ефективно сприймати та реагувати на громадські потреби.

Мета даної роботи полягає в розгляді соціальних мереж, як додаткового інструменту у веденні внутрішньої політики країни та їх вплив на прийняття рішень. Також важливим аспектом є вплив соціальних мереж на владу та її політику.

У сучасній, соціальній спільноті новим та впливовим фактором у взаємодії людей, колективних суб'єктів, влади та суспільства став стрімкий розвиток соціальних медіа, зокрема – соціальних мереж. Ці нові медіа представляють собою різноманітні інтерактивні медіапродукції та послуги, що поширюються через Інтернет і мають властивості для активної комунікації.

Завдяки бурхливому розвитку соціальних мереж у національному інформаційно-комунікативному просторі, громадяни не лише споживають інформацію, але й активно виробляють та обмінюються нею, що розширює роль територіальних спільнот у формуванні суспільних думок та рішень. Такий новий контекст взаємодії відкриває можливості для поглиблення розуміння та спільного вирішення питань на місцевому рівні, роблячи соціальні мережі не лише засобом сприяння інформаційній культурі, але й інструментом для формування активної громадської участі у розвитку територіальних спільнот.

Під час вивчення сучасного медіаринку, почали класифікувати нові медіа: «1) професійні інтернет-ЗМІ (інтернет-видання: онлайн газети, журнали, сайти інформаційних агенцій, сайти новин, групи новин; інтернет-телебачення, інтернет-радіо); 2) онлайн ігри та віртуальні світи; 3) соціальні медіа (соціальні мережі, блоги, медіахостинги, інтернет-енциклопедії тощо). Пошукові системи також стають соціальними, через це окремі фахівці відносять їх до складу соціальних медіа. «Google» користуються цим для ранжирування видачі результатів пошуку. Месенджери («Skype», «Viber», «WhatsApp», «Snapchat») також поступово перетворюються на нові соціальні мережі на базі засобів мобільного зв'язку [1].

Аналізуючи поняття «соціальна комунікація» ми побачили, що основними її каналами є засоби масової комунікації (ЗМК) – друковані медіа (газети, журнали), телебачення, радіо тощо. Проте в умовах бурхливого розвитку інформаційних технологій та всесвітньої онлайн-мережі названі вище ЗМК є вже дещо застарілими, та за своїми можливостями значно поступаються інтернет-комунікаціям, основним видом яких виступають саме соціальні мережі. Соціальна мережа – це онлайн-сервіс або веб-сайт, що призначений для створення та організації усесторонньої комунікації між її користувачами. Сьогодні, найпопулярнішими соціальними мережами, що застосовуються як засіб комунікації у публічному управлінні є Facebook та Twitter (сучасна назва «X») [2].

Не так давно виникла активна зацікавленість в наукових дослідженнях щодо використання сучасних засобів масової комунікації в діяльності органів публічної влади. Однією з тем, яка знайшла відображення в публікаціях, є інформаційно-комунікативна стратегія євроінтеграції в Україні, детально проаналізована А. Костенко. Також, стаття Н. Фролової розкриває основні напрями використання соціальних мереж органами публічної влади. Окремі дослідження присвячені вивченню використання соціальних мереж в регіональному контексті, наприклад, А. Максименко та І. Куропась провели аналіз сторінок сільських територіальних громад Карпатського регіону у фейсбуці як комунікаційний ресурс. Також, Т. Лушагіна та С. Матвієнків розглядають офіційні сайти та сторінки територіальних громад у соціальних мережах як ефективні канали для внутрішньої та зовнішньої комунікації громади, проводячи аналіз індексу інформування громадськості на прикладі Миколаївської та Івано-Франківської областей.

Для покращення діяльності органів місцевого самоврядування публікують методичні рекомендації працівникам територіальних громад, у яких звертають увагу на роботу з онлайн-інструментами комунікації. У спеціалізованих виданнях фахівці з різноманітних напрямів діяльності територіальних громад надають практичні поради. Так, спеціаліст із комунікації Швейцарсько-українського проєкту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO Г. Осадча в інформаційному аналітичному виданні для старост та органів місцевого самоврядування «Радник старости» пропонує відповідні рекомендації керівникам громад щодо роботи із соціальними мережами [3].

Початок ХХІ століття поклав початок значущим змінам у спробах інтегрувати соціальні мережі у державні та політичні процеси для досягнення різноманітних цілей. Органи влади на всіх рівнях, включаючи центральні та місцеві структури, а також законодавчі органи, розпочали послідовний та впевнений експеримент із залученням соціальних мереж до обговорення політичних процесів, проведення онлайн консультацій тощо. У момент, коли технологічні трансформації проникли у всі сфери життя, включаючи функціонування держави та її відносини з громадянами, це призвело до необхідності впровадження електронного управління та цифрової демократії.

Також потрібно згадати таке поняття як електронна демократія – це форма демократії, що характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій як основного засобу для колективних когнітивних і адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних рішень – електронне голосування, контролювання виконання рішень тощо). На всіх рівнях – починаючи з рівня місцевого самоврядування і закінчуючи міжнародним [2].

Масова комунікація через соціальні мережі має значний вплив на формування суспільної свідомості як груп, так і окремих особистостей, визначаючи громадську думку та сприяючи створенню соціальних стереотипів. В цьому контексті важливо визнати, що в соціальних мережах приховані можливості маніпуляції та управління суспільною свідомістю, фактично виконуючи роль соціального контролю.

Поширення фейкової інформації в соціальних мережах здійснюється з метою впливу на масову свідомість, непомітного нав'язування певних думок та використання такої інформації на підсвідомості під час віртуального (онлайн) спілкування. Спілкування здійснюється за допомогою інформації, яка в процесі комунікації завжди впливає на психіку особистості. Соціопсихологічна інформація визначає поєднання знань, повідомлень та фактів про ситуацію, функціонування та тенденції розвитку об'єктно-суб'єктних, суб'єктно-об'єктних і суб'єктно-предметних відносин, що виникають в суспільстві. Тобто, певний систематизований та обґрунтований масив такої інформації ґрунтується на системних знаннях про потреби, інтереси, почуття, настрої, думки, мотивації та поведінку людей [3].

Висновок. У наш час е-демократія, яка впроваджується у політичні та державні процеси, вимагає нових інструментів для забезпечення прозорості та ефективної комунікації між владою та громадянами. Соціальні мережі виявляються важливим інструментом для цього завдання, забезпечуючи реальний час та доступ до автентичних даних. Замість традиційного підходу до формування політики, який базується на офіційних статистичних даних, влада та політики використовують соцмережі для підвищення прозорості та взаємодії з громадськістю. Це відкриває нові можливості для е-демократії та сприяє активній участі громадян у політичних процесах.

Джерела

1. Горбань Ю. В. Організація соціальної комунікації органів публічної влади. Управлінська діяльність: досвід, тенденції та перспективи: *Матеріали III Всеукраїнської науковопрактичної конференції*, м. Харків, 27 квітня 2021 р. С. 142-144 URL: https://www.researchgate.net/profile/igor-barabanov/publication/357936433_aktualni_problemi_upravlinna_innovacijnim_rozvitkom_v_ukraini/links/61e89b24dafcdb25fd39e57a/aktualni-problemi-upravlinna-innovacijnim-rozvitkom-v-ukraini.pdf#page=144
2. Давидчак О. Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації державної політики в кризових ситуаціях: Дипломна робота, м. Київ, 2020 р. С. 32-47 URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/45641/1/Давидчак_Соціальні_мережі_як_інструмент_реалізації_державної_політики_в_кризових_ситуаціях_%281%29.pdf
3. Карпюк А. В., Трофімук-Кирилова Т. М. Соціальні мережі як важливі інструменти ділової комунікації територіальних громад України в умовах євроінтеграції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського: Журнал*. м. Луцьк, 2022 р. С. 48-54 URL: https://philol.vernatskyjournals.in.ua/journals/2022/spec_2022/ 8.pdf

Тихомирова Альона Анатоліївна
Кандидат психологічних наук

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Актуальність. Професійне самовизначення особистості – складний та тривалий процес, який охоплює важливий період життя людини. Його ефективність визначається тим, наскільки психологічні можливості людини відповідають змісту та вимогам професійної діяльності, наскільки сформована здатність адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов, пов'язаних зі становленням її професійної кар'єри.

Більшість проблем професійного самовизначення досліджуються переважно у межах профорієнтації учнів. Профорієнтаційну роботу часто знижують:

- використання узагальнених моделей професійного самовизначення без урахування індивідуальних особливостей підлітків;
- відсутність диференційованого підходу до підлітків з різним рівнем готовності до професійного самовизначення;
- несистематичність роботи та підміна проектного підходу в самовизначенні підлітків у професії – епізодичною проектною діяльністю.

Основний матеріал. На думку Журавльової О. В., «наслідком процесу професійного самовизначення старшокласників є обрання майбутньої професії. Сприяння учням у правильному виборі професії передбачає необхідність спеціальної організації їхньої діяльності, що включає знання про себе та про світ професій з наступним порівнянням знань про себе зі знаннями про професійну діяльність. Дані компоненти є основними складовими процесу професійного самовизначення на етапі обрання професії» [2].

У ході формування професійного самовизначення сучасної молоді Бедов О. М. виділяє наступні етапи:

- фантазійний етап (відповідає дошкільному віці);
- етап попереднього вибору професії (7-10 років);
- етап пробного вибору професії (11-14 років);
- етап реального вибору професії (15-17 років);
- етап професійного навчання та етап професіоналізації.

Кожен етап професійного самовизначення характеризується різноманітним ступенем сформованості [1].

Розглянемо низку напрямів, які сприяють вирішенню практичних питань професійного самовизначення сучасної молоді. До них відносяться: система профорієнтації, яка дає школярам необхідні знання для орієнтації у світі професій, вміння об'єктивно оцінювати власні індивідуальні особливості; діагностичні методики вивчення особистості старшокласників з метою надання індивідуальної допомоги у виборі професії; теоретичні та методичні засади професійного консультування молоді, банк професійних карток; системний підхід до профорієнтації школярів; суспільно вагомі мотиви вибору професії [8].

Випускники школи зосереджуються на професійному самовизначенні. Старшокласникам доводиться орієнтуватися у різних професіях, що є для них непростим завданням. Це пов'язане з тим, що їхні професійні перспективи ґрунтуються не на особистому досвіді, а на досвіді інших, тобто на інформації, отриманій від родичів, друзів, знайомих, через засоби масової інформації та інтернет мережу.

Такий досвід, як правило, абстрактний, невідчутний і непережитий. Крім цього, необхідно точно оцінити свої об'єктивні можливості – ступінь навчальної підготовки, здоров'я, матеріальних умов сім'ї та, головне, свої здібності та схильності [9].

Професійне самовизначення стає центральним новоутворенням ранньої юності. Це нова внутрішня позиція, що включає усвідомлення себе як члена суспільства, прийняття себе у ньому. Адже у старшому шкільному віці виникають бажання та плани, здійснення яких відкладено. Іноді новоутворенням вважається не саме самовизначення, а психологічна готовність щодо нього [10].

Спрямованість на майбутнє лише тоді позитивно позначається на формуванні особистості, коли є задоволеність сьогоденням. Починає розвиватись моральна стійкість особистості. У поведінці старшокласники все більше орієнтуються на особисті позиції, погляди, переконання, що формуються на підставі отриманих знань та власного життєвого досвіду. Багаж знань про навколишній світ та морально-етичні норми об'єднуються у їх свідомості в єдину картину. Завдяки цьому моральна саморегуляція старшокласника стає більш повною та осмисленою [6].

Процес професійного самовизначення охоплює розвиток самосвідомості, розвиток системи ціннісних орієнтацій, планування свого майбутнього, побудова стандартів у вигляді ідеального образу професіонала. Особистісне самовизначення людини відбувається на основі засвоєння суспільно сформованих уявлень про ідеали, норми діяльності людей [7].

Реалізація себе у професії включає формування образу професії, особливо на етапі обрання кола професійної діяльності. Образ майбутньої професії є досить складним новоутворенням, що містить емоційні та когнітивні компоненти. Відповідність емоційно-оцінних компонентів суттєвим змістовним компонентам професії робить вибір обґрунтованим та істинним.

Для обґрунтованості професійної переваги потрібно також, щоб запити з боку професії відповідали можливостям людини. У протилежному випадку в самосвідомості людини накопичується негативний життєвий досвід, формуються своєрідні способи розв'язання завдань, що виникають – ігнорування проблем, їх уникнення тощо [4].

Ще один момент, пов'язаний із професійним самовизначенням – зміна навчальної мотивації. Старшокласники, провідну діяльність яких зазвичай називають навчально-професійну, починають аналізувати навчання як потрібну базу, передумову майбутнього професійної діяльності. Їх цікавлять, найважливішим чином, ті навчальні предмети, які їм знадобляться надалі. Якщо вони ухвалили рішення продовжити освіту, їх знову починає хвилювати успішність. Звідси і недостатній інтерес до «непотрібних» навчальних дисциплін.

На думку Клімова Є. О., професійне становлення особистості проходить у своєму розвитку чотири стадії: 1) формування професійних намірів; 2) професійне навчання; 3) професійна адаптація; 4) часткова чи повна реалізація особистості у професійній орієнтації [3].

Інший підхід до вивчення професійної орієнтації особистості розроблявся Коном І. С., який виділяє як один з головних показників морально-психологічної зрілості здатність працювати заради майбутнього. Відповідно до цього підходу, найважливішим аспектом становлення «Я» є формування життєвих планів особистості. За твердженням автора: «...здібності, схильності та інтереси присутні на початковій стадії професійного вибору. Більш узагальнена ціннісна орієнтація, як суспільна – усвідомлення соціальної цінності тієї чи іншої професії, і особисте формування системи індивідуальних цінностей, те, що людина хоче сама, складається пізніше» [5].

Отже, особливе значення зв'язку між загальним соціальним розвитком особистості та її професійною орієнтацією, у вивченні професійної орієнтації існують етапи цього процесу, пов'язані із змінами професійноорієнтованих відносин та індивідуально-психологічних особливостей особистості. На думку Клімова Є. О., «професійне самовизначення, сприймається як одне з найважливіших проявів суб'єкта діяльності, може розглядатися на двох взаємопов'язаних, але помітних рівнях: гностичному (у формі перебудови свідомості, включаючи самосвідомість) та практичному (у формі реальних змін соціального статусу, місця людини у системі взаємовідносин)» [3].

Висновки. Статистика свідчить про те, що лише близько 20% усіх випускників вузів та спеціалізованих закладів освіти йдуть працювати за спеціальністю. І це є однією з найбільших проблем української молоді. Знайти себе у світі професій – непросто завдання. Професійне самовизначення вимагає розуміння себе, знання своїх сильних і слабких сторін, орієнтування в нашому стрімко мінливому світі. Але це ще не все. Щоб приймати будь-які рішення – професійні чи життєві, необхідно відчувати себе відповідальним за свій вибір.

Джерела

1. Бедов А. Н. Профессиональное самоопределение в проектной деятельности / Александр Николаевич Бедов. – СПб.: Народное образование, 2009. – 202 с.
2. Журавлева О. В. Проблемы социально-профессионального самоопределения старшеклассника в условиях модернизации образования / Ольга Владимировна Журавлева. – М.: Социология образования, 2015. – 22-28 с.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Евгений Александрович Климов. – Ростов н/Д.: Феникс, 2009. – 509 с.
4. Клычкова А. И. Психолого-педагогическая поддержка профессионального самоопределения старшеклассников в условиях профильного обучения / А. И. Клычкова. – М.: Вестник Университета Российской академии образования, 2012. – 41-43 с.
5. Кон И. С. Психология ранней юности / Игорь Семёнович Кон. – М.: Просвещение, 1999. – 132 с.
6. Новикова С. В. Психолого-педагогическая поддержка профессионального обучения / Светлана Владимировна Новикова. – М.: Просвещение, 2010. – 51 с.
7. Орсаг Ю. В. Профессиональное самоопределение и трудоустройство детей, нуждающихся в поддержке государства: региональная модель / Юлия Витальевна Орсаг. – СПб.: Социальная педагогика, 2010. – 29 с.
8. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Николай Сергеевич Пряжников. – Воронеж: НПО МОДЭК, 2006. – 256 с.
9. Фадеева Е. И. От выбора профессии к успеху в жизни / Елена Ивановна Фадеева. – М.: Мир, 2001. – 321 с.
10. Фельдштейн Д. И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности / Давид Иосифович Фельдштейн. – Москва: Флинта, 2000. – 221 с.

Постна Єлизавета Сергіївна

Національного університету «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національного університету «Одеська морська академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ВИЗНАЧЕННІ КАТЕГОРІЇ ПОЗБАВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

У роботі увага приділяється розмежуванню понять «позбавлення» та «припинення» громадянства. Окрім цього, проаналізовано положення Європейської конвенції про громадянство 1997 року, де регламентується втрата громадянства на ініціативу особи, а також на ініціативу держави-учасниці. Розглянуто положення Закону України «Про громадянство України» – виокремлено прогалину в тому, що в українському законодавстві, «відмінність між концептами «втрати» й «позбавлення» громадянства досі не отримала офіційного тлумачення». Досліджено пропозицію щодо застосування позбавлення громадянства в якості покарання за такий злочин, як державна зрада. Ключові слова: громадянство, позбавлення громадянства, припинення громадянства, втрата громадянства.

Проблема припинення громадянства наразі займає одне з важливих питань в дискусіях науковців, однак це було помітно і раніше. Наприклад, актуальною вона стала ще тоді, коли збройний конфлікт на сході України призвів до тієї ситуації, коли деякі громадяни України обрали приєднання до інших держав або подвійне громадянство – ще тоді уряду потрібно було врегульовувати подібні проблеми.

Не слід забувати й про такі загальні фактори, як боротьба з корупцією та організованою злочинністю, а також про цілковите бажання законодавця впорядкувати систему громадянства, що є логічними явищами.

Варто відмітити, що за статистичними даними, що надаються Державною міграційною службою за останні роки, важко прослідити розвиток досліджуваного питання. Зазначене пояснюється тим, що останній звіт з моніторингу міграційних процесів датується 2019 роком, а у показниках діяльності ДМС за 2022–2023 роки лише вказано кількість осіб, громадянство яких було припинено за Указом Президента України. У 2022 році – 16 осіб [4], а у 2023 році – 14 [3].

Однак, варто наголосити, що в умовах війни такі питання громадянства набувають ще більшої актуальності, адже відкриваються більш серйозні аспекти, такі як реалізація інтересу у захисті своєї територіальної цілісності та національної безпеки, а також вжиття заходів для певного контролю за громадянством всередині держави.

Щодо питання розмежування понять «позбавлення» та «припинення громадянства». В цілому, слід зазначити, що друга категорія у найширшому розумінні розглядається як «втрата постійного у часопросторі зв'язку між особою та державою» [6, с. 73].

Треба зазначити, що припинення громадянства зазвичай розмежовують за критерієм волевиявлення особи (або ж його відсутності). Таким чином, виділяють вихід із громадянства (в тому випадку, коли особа добровільно припиняє своє громадянство); і позбавлення, втрату громадянства та скасування його набуття (денатуралізація) – коли це є примусовою процедурою, що здійснюється за ініціативою компетентних органів публічної влади [6, с. 73].

Важливим документом в регулюванні питань громадянства є Європейська конвенція про громадянство 1997 року (далі – ЄКГ). У цьому нормативно-правовому акті статтею 7 передбачено втрату громадянства *ex lege* на ініціативу держави-учасниці, а також статтею 8 – втрату громадянства на ініціативу особи [2].

Так, з власної ініціативи можна або вийти з громадянства, або відмовитись від нього. Однак, варто пам'ятати, що окреслені категорії не є тотожними, бо «вихід» передбачає постійне проживання особи за кордоном, а також добровільне набуття альтернативного громадянства після народження; в свою чергу «відмова» стосується тільки тих осіб, які проживають у державі [6, с. 74].

Що ж до законодавства України, то п. 1 ст. 17 Закону України «Про громадянство України» також закріплено можливість виходу з національного громадянства.

В чому постає проблема? Якщо звернутись прямо до ЄКГ, то виходячи зі статті 7 можна стверджувати, що існує декілька способів припинення громадянства особи. Зокрема, йдеться про автоматичне припинення громадянства, його втрата, позбавлення громадянства (йдеться про денатуралізацію, що є результатом поведінки тієї особи, яка, наприклад, завдає значної шкоди життєво важливим інтересам держави-учасниці), а також скасування набуття громадянства [6, с. 75].

Прогалина в тому, що саме в українському законодавстві, «відмінність між концептами «втрати» й «позбавлення» громадянства досі не отримала офіційного тлумачення».

Зазначається, що саме позбавлення громадянства здебільшого розглядається науковцями як реакція держави на вчинення особою-громадянином певних дій, які суперечать інтересам держави. Хоча, такий спосіб примусового припинення громадянства найчастіше може застосовуватись лише у виключних випадках.

Наприклад, у статті 25 Основного Закону України йдеться про те, що громадянин України не може бути позбавлений громадянства.

Так, питання позбавлення громадянства розглядається в тих випадках, коли йдеться про осіб, які набули його у зв'язку з натуралізацією – в такому випадку вживається термін «денатуралізація». Хоча тут вже постає питання розмежування категорій «денатуралізація», що передбачає позбавлення особи громадянства за вчинення дій у супереч інтересам держави громадянства, від часу виявлення цих дій (а priori) і «скасування набуття громадянства», що в свою чергу має зворотну силу а posteriori, бо акт компетентного органу скасовує саме набуття особою громадянства і особа вважається такою, яка ніколи не була громадянином цієї держави ex tunc [6, с. 78].

Як вже зазначалось, підставами припинення громадянства України є вихід громадянства України, його втрата, а також підстави, що передбачені міжнародними договорами України [1].

Таким чином, чинним релевантним законодавством не передбачені відмова, позбавлення громадянства та процес денатуралізації – з цього випливає необхідність його доопрацювання з врахуванням європейських правових стандартів та викликів сьогодення [6, с. 81].

Актуальним це є у воєнний час. Зазначається, що станом на 1 травня 2022 року, за даними Офісу Генерального прокурора, було відкрито 738 справ щодо фактів державної зради, 60 – щодо диверсій, 780 – щодо колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору.

Зважаючи на численність подібних кримінальних справ, до Верховної Ради України було подано проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 111 Кримінального кодексу України щодо позбавлення громадянства України за державну зраду» (реєстр. № 7452 від 09.06.2022) – його метою було запровадити норми, які б дозволили позбавляти громадянства тих осіб, які отримали б обвинувальний вирок суду за вчинення злочину, передбаченого згаданою статтею, а саме за державну зраду в умовах воєнного стану [5, с. 107]. Державною міграційною службою України законопроект в першому читанні не було підтримано.

Гарним це є рішенням або ні, невідомо, але у національному законодавстві Австрії, Данії, Молдови, Нідерландів, Норвегії, Румунії, Фінляндії, Чорногорії передбачено позбавлення громадянства у випадку вчинення особою державної зради чи актів тероризму.

Таким чином, на даний момент в українському законодавстві питання «позбавлення громадянства» не є чітко врегульованим, тому воно потребує пильної уваги.

Джерела

1. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
2. Європейська конвенція про громадянство: Страсбург, 6 листопада 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text
3. Показники діяльності ДМС України за 2023 рік. Державна міграційна служба України. 2023. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2023_12.pdf
4. Показники діяльності ДМС України за 2022 рік. Державна міграційна служба України. 2022. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2022_12.pdf
5. Бугайчук, К. Л. Деякі питання щодо позбавлення громадянства України в умовах воєнного стану. *Problems of science and practice, tasks and ways to solve them: The XXVI International Scientific and Practical Conference (Helsinki, Finland, 05-08 July 2022)*. Helsinki, 2022. P. 107-110.
6. Софінська І. Позбавлення громадянства: дилема чи проблема-феномен? *Право України*. 2023. № 3. С. 72-86.

Радевич Ангеліна Андріївна

Національний університет «Львівська політехніка»

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Проаналізовано поняття «громадянське суспільство», досліджено його важливість під час війни, виявлено основні завдання у воєнний час. Ключові слова: громадянське суспільство, війна, Україна.

Партнерство між державою та громадянським суспільством є вагомим чинником реалізації демократичних цінностей [1], зокрема щодо свободи та особистої недоторканності громадян, свободи слова і думки, свободи вираження поглядів і переконань, свободи світогляду і віросповідання, свободи об'єднання, участі громадян в управлінні державними справами тощо.

Громадянське суспільство – суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення

різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів [2].

Громадянське суспільство є виразником та захисником інтересів і прагнень різноманітних суспільних груп та громадян. Воно здатне зробити значний внесок у сталий розвиток держави. Ураховуючи роль громадянського суспільства у різних сферах суспільного життя, створення сприятливих умов для його розвитку та налагодження взаємодії з його інститутами є важливим завданням органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

До основних заходів щодо сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства належать:

- 1) забезпечення ефективних процедур громадської участі у формуванні та реалізації державної політики на національному та регіональному рівнях, вирішенні питань місцевого значення;
- 2) створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку інститутів громадянського суспільства;
- 3) стимулювання участі інститутів громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України;
- 4) створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці [3].

Громадянське суспільство є надзвичайно важливим аспектом сучасного існування будь-якої держави, проте Україна у 2022 році зіткнулась із важкими обставинами – війною, коли громадянське суспільство стало вирішальним у збереженні держави.

Було проведено дослідження та виявлено основні сильні сторони громадянського суспільства під час воєнних дій у державі, а саме:

- громадянське суспільствовідіграло ключову роль у мобілізації ресурсів, включаючи гроші, робочу силу, матеріальні блага та експертні знання для підтримки зусиль у війні;
- громадські організації, журналісти та активісти забезпечують прозорість діяльності уряду, сприяють уникненню зловживань становищем публічної влади та організують нагляд за їхньою діяльністю, а також діяльністю військових сил, як державних, так і ворожих;
- важливою діяльністю громадських організацій також стала координація та надання гуманітарної допомоги постраждалим від війни, включаючи медичну допомогу, проживання, їжу та інші необхідні ресурси;
- підтримка ветеранів, постраждалих, діючих військовослужбовців та їх сімей у вигляді допомоги їм в адаптації до повсякденного життя та отриманні необхідних послуг та ресурсів стала одним з основних напрямків роботи громадських організацій.

Отже, громадянське суспільство є основою для функціонування демократії. Воно є гостро необхідним елементом держави у звичайний час, але й особливо важливим у періоди війни. У будь-якому суспільстві воно відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості, участі громадян, мобілізації ресурсів та забезпеченні гармонійного розвитку.

Під час війни, коли суспільство стикається зі значними викликами та небезпеками, роль громадянського суспільства стає ще більш критичною. Громадські організації, активісти, журналісти та інші учасники громадянського суспільства стають опорою в цей складний період, надаючи допомогу постраждалим, нагадуючи уряду про його обов'язки щодо громадян, мобілізуючи ресурси та сприяючи мирному вирішенню конфліктів. Така активна участь громадян може зменшити страждання і втрати, що виникають в результаті війни, і сприяти відновленню миру та стабільності в суспільстві.

Тож громадянське суспільство є фундаментом стійкості та розвитку у будь-який час, а під час війни воно виявляється незамінним фактором в забезпеченні гуманності, солідарності та відновлення миру.

Джерела

3. Абетка громадянського суспільства. *Державна прикордонна служба України*. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/abetka-gromadyanskogo-suspilstva/> (дата звернення: 04.05.2024).
4. E. Gellner. *Conditions of Liberty: Civil Society and its Rivals*. London, 1994.
5. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 04.05.2024).

Чуйко Аріна Вікторівна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ МНОЖИННОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

Громадянство – це не лише формальний статус, але й ключовий елемент суспільної структури, який відображає відносини між людьми, державою та їх спільнотою.

Відповідно до ст. 2 Європейської конвенції про громадянство 1997 року, «множинне громадянство» є одночасною належністю особи до громадянства двох або більше держав [5]. У міжнародному праві, термін «біпатризм» також використовується для позначення подвійного громадянства, що означає, що особа має громадянство двох чи більше держав одночасно. Тобто, у широкому розумінні, подвійне громадянство і множинне громадянство вважаються майже ідентичними поняттями. Однак, деякі законодавці використовують термін «подвійне громадянство» для опису ситуації, коли особа має громадянство двох держав, але варто зазначити, що існують і випадки, коли особа має більше ніж два громадянства. Таким чином, термін «множинне громадянство» є більш широким і відображає різні сучасні підходи до цього питання.

Впродовж останніх років питання множинного громадянства часто порушувалося в нашій державі, включаючи внесення відповідних законопроектів, а особливої уваги даний аспект зазнав в умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну, коли велика кількість громадян уже протягом двох років безперервно знаходиться за кордоном. Таким чином, зазначена тема є актуальною та потребує більш детального дослідження.

На сьогоднішній день міжнародне право має абсолютно нейтральне ставлення до питання множинного громадянства: воно не забороняє його, але й не ставить вимогу щодо його обов'язкового введення. Зазвичай вважається, що регулювання питань громадянства підпадає під внутрішню юрисдикцію кожної окремої держави, що закріплено у ст. 1 Гаазької конвенції 1930 року з питань, пов'язаних з колізією законів про громадянство. Іншими словами, держави мають абсолютну свободу у вирішенні, чи дозволяти, чи забороняти множинне громадянство [6, с. 14]. Це підтверджується і ст. 15 Європейської конвенції про громадянство 1997 року, де йдеться мова про те, що положення цієї Конвенції не обмежують право кожної держави-учасниці встановлювати в своєму внутрішньодержавному праві правила щодо збереження або втрати громадянства своїми громадянами, які набувають або мають громадянство іншої держави [5].

В Україні питання громадянства регулюється, зокрема, Конституцією України, Законом України «Про громадянство України» та іншими нормативно-правовими актами. Так, відповідно до ст. 4 Конституції, в Україні існує єдине громадянство [1]. Згідно з п. 1 ст. 2 Закону України «Про громадянство України» закон про громадянство ґрунтується на принципі єдиного громадянства – громадянства держави Україна. Якщо громадянин України набув громадянство іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. У той же час, якщо іноземець набуває громадянство України, то в правових відносинах з Україною він також визнається лише громадянином України. Тобто, навіть якщо особа набула іншого громадянства, Україна визнає лише громадянство України [2].

Треба зазначити, що відповідно до ст. 19 ЗУ «Про громадянство України» добровільне набуття повнолітнім громадянином України громадянства іншої держави прямо визначається як підстава втрати громадянства України [2]. Тобто зазначену норму можна розглядати як фактичну заборону саме добровільного множинного громадянства в Україні. Проте, на сьогоднішній день така заборона переважно має формальний характер, оскільки в Україні відсутні ефективні механізми виявлення та юридичного підтвердження випадків подвійного громадянства. Також ускладнено доведення добровільності набуття громадянства іншої країни без сприяння з боку цієї країни та необхідність видати Указ Президента України про втрату громадянства, оскільки не передбачена автоматична його втрата з моменту набуття іншого громадянства [7, с. 49].

Із цього вбачається, що ще до початку повномасштабного вторгнення у засобах масової інформації, як у вітчизняних, так і в іноземних, часто згадувалося те, що українці, які проживають в прикордонних населених пунктах, незважаючи на невизнання українським законодавством множинного громадянства, масово отримують громадянство суміжних країн, що наражає на небезпеку втрати населення, яке у переважній більшості також має, наприклад громадянство Угорщини та Румунії, у разі поставлення їх перед вибором – залишення паспорта лише однієї держави [6, с. 16].

Якщо безпосередньо обговорювати питання перспективи запровадження в Україні множинного громадянства, то тут треба зазначити, що у 2021 році Володимиром Зеленським було внесено законопроект № 6368, відповідно до якого в Україні запроваджується подвійне (множинне) громадянство через вилучення з чинного законодавства норми про те, що добровільне набуття громадянства іноземної держави є підставою для втрати громадянства України [3]. Проте, доля даного законопроекту так і не була визначена, оскільки за кілька місяців вже почалося повномасштабне вторгнення.

Але зазначений законопроект не є останнім з приводу цього питання. 22 січня 2024 року під час свого звернення Володимир Зеленський наголосив про внесення нового законопроекту, який стосується питання множинного громадянства – проект Закону № 10425 «Про деякі питання у сфері міграції щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» [4].

Проте, не можна не зазначити, що для запровадження інституту множинного громадянства в Україні потрібно внести відповідні зміни до Конституції, але оскільки наразі в нашій країні триває воєнний стан, а відповідно до ч. 2 ст. 157 Конституції України, Конституція не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Тому, цев свою чергу ставить під сумнів можливість прийняття законопроекту №10425 та взагалі відкладає можливість запровадження множинного громадянства в Україні до закінчення повномасштабного вторгнення.

Таким чином, можна дійти висновку, що питання легалізації множинного громадянства в Україні є дискусійним, бо з одного боку, це має позитивний результат для громадян, оскільки особі відкривається можливість користуватися правами громадянства двох держав одночасно, включаючи їх правовий і соціальний захист. Особливо це стає видимим, коли громадяни України отримують громадянство однієї з країн-членів Європейського Союзу, що дозволяє їм вільно пересуватися, проживати та працювати на території ЄС. Обираючи державу для постійного проживання, біпатрид активізує більш зручний для себе статус громадянина такої держави, при цьому фактично призупиняючи реалізацію прав, свобод та обов'язків громадянина іншої держави [7, с. 51]. Позитивне відображення наявне і для самої держави, оскільки даний інститут буде сприяти збереженню правового зв'язку з українськими біженцями, розбудові каналів зв'язку з діаспорою та залученню іноземців до післявоєнної відбудови України. Також, визнання подвійного громадянства в Україні буде, насамперед, офіційним визнанням вже існуючої практики та забезпечить відповідність законодавства щодо громадянства реальним суспільним відносинам. Це дозволить систематизувати та захистити ці відносини шляхом встановлення чітких правових механізмів.

З іншого боку, в даному аспекті наявні негативні наслідки та ризики. Наприклад, множинне громадянство може уповільнювати процес формування єдності та спільних цінностей в нації, а також послаблювати правовий зв'язок між громадянином та державою, зменшуючи здатність останньої впливати на своїх громадян. Крім того, це може стати причиною виникнення певних колізійних питань, які пов'язані з подвійним військовим обов'язком громадянина, подвійною сплатою ним податків, реалізацією виборчих прав, пенсійним забезпеченням тощо.

Але в будь-якому випадку, детальне вирішення цього питання буде можливим лише після закінчення війни та встановлення стабільності в нашій країні.

Джерела

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення: 09.05.2024).
2. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» № 6368 від 02.12.2021 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73322 (дата звернення: 09.05.2024).
4. Проект Закону України «Про деякі питання у сфері міграції щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» № 10425 від 22.01.2024 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43564> (дата звернення: 09.05.2024).
5. Європейська конвенція про громадянство. Страсбург, 6 листопада 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004 (дата звернення: 10.05.2024).
6. Ананьїн О., Бригинець О. Проблема біпатризму в Україні (правова регламентація та перспективи вирішення). *Вісник Національної академії державної прикордонної служби України. Юридичні науки*. Вип. 4. 2019. С. 12-22.
7. Зозуля О. І. Проблеми та перспективи правового регулювання біпатризму в Україні. *Форум Права*, 60(1). 2020. С. 47-56.

Самохіна Анастасія Вікторівна

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Науковий керівник: Гордієнко Вікторія Володимирівна,
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ЗАГАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність діяльності підприємства вважається ключовим показником його успіху та стійкості на ринку. У контексті глобалізації економіки та підвищеної конкуренції, здатність підприємств адекватно оцінювати та оптимізувати свої внутрішні процеси є не лише бажаним, але й обов'язковим аспектом управління. Застосування ефективних загальних та економічних методів оцінки дозволяє компаніям визначати слабкі місця, оцінювати результативність інвестиційних проєктів, планувати розвиток та визначати стратегії виходу на нові ринки.

Ефективність діяльності підприємства визначається через співвідношення досягнутих результатів до затрачених ресурсів. Це охоплює не тільки фінансові показники, але й операційну ефективність, соціальний вплив, та внесок у сталий розвиток. Вимірювання ефективності залежить від ясності цілей та можливості їх кількісного аналізу.

Оцінка ефективності діяльності підприємства допомагає визначити наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для досягнення поставлених цілей. Для глибокого розуміння цього процесу необхідно вивчити основні категорії та підходи, які лежать в основі оцінки (рис. 1).

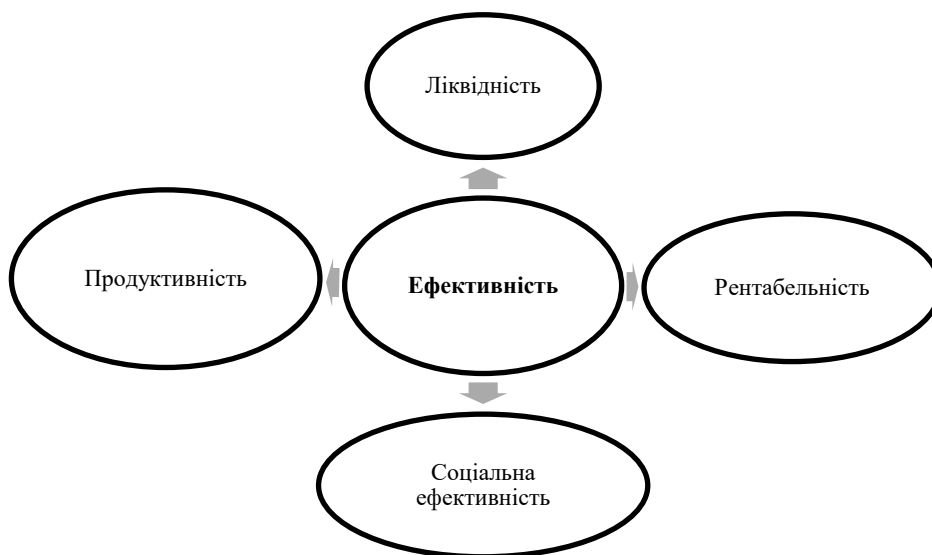

Рис. 1. Система категорії оцінки ефективності

Продуктивність – міра вихідних результатів, отриманих з кожної одиниці вхідного ресурсу (матеріальних, фінансових та людських).

Рентабельність показує, наскільки прибутково підприємство використовує свої активи та капітал. Вона визначається як відношення прибутку до обсягу продаж, активів або власного капіталу.

Ліквідність оцінює здатність підприємства своєчасно та повністю задовольняти свої короткострокові фінансові зобов'язання, що є важливим показником фінансової стабільності.

Соціальна ефективність аналізує вплив діяльності підприємства на суспільство, включаючи забезпечення робочих місць, умови праці, соціальну відповідальність, та взаємодію з місцевими спільнотами.

Класифікація методів оцінки ефективності дозволяє підприємствам обирати оптимальні підходи в залежності від їх специфіки, масштабів діяльності та стратегічних цілей. Розуміння цих методів є ключовим для глибокого аналізу та кращого управління ресурсами (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Основні методи оцінки ефективності діяльності

Методи	Що представляють	Приклади
Кількісні	Використовують числові дані для вимірювання ефективності.	Фінансовий аналіз, статистичне моделювання.
Якісні	Засновані на нечислових критеріях, таких як задоволеність клієнтів, якість продукції.	Експертні оцінки, аналіз задоволеності споживачів.
Змішані	Комбінують як кількісні, так і якісні показники для всебічної оцінки.	Збалансовані системи показників, інтегральні оцінки.

Класифікація дозволяє не тільки вибрати найбільш відповідний метод для конкретної ситуації, але й адаптувати процес оцінки до змінних умов ринку та внутрішнього середовища підприємства. Вибір методу значно впливає на рішення, що приймаються на основі аналізу ефективності.

Найпоширеніші загальні методи оцінки ефективності наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Найпоширеніші загальні методи оцінки ефективності [1]

Метод	Сутність	Приклад застосування
Метод порівняльного аналізу	Оцінки показників ефективності шляхом порівняння їх з аналогічними показниками інших підприємств у тій же галузі або порівняння з минулими результатами самої компанії.	Галузеве порівняння, часові порівняння.
Метод факторного аналізу	Ідентифікація та оцінка впливу різних факторів на загальні результати діяльності.	Декомпозиція витрат, оцінка ефективності маркетингових кампаній.
Метод моделювання	Створенні математичних або комп'ютерних моделей, що імітують ділові процеси або поведінку ринку для прогнозування результатів від потенційних змін у стратегії або оперативній діяльності.	Прогнозування продажів, оптимізація логістики.

Ці методи дають можливість не тільки оцінити поточний стан справ, але й моделювати майбутні зміни, що є надзвичайно важливим для стратегічного планування та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Економічні методи оцінки є ключовим інструментом у вимірюванні та аналізі фінансової ефективності підприємства. Ці методи включають в себе аналіз різних показників, які допомагають оцінити наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси для досягнення фінансових та економічних цілей. Економічні методи зосереджені на визначенні та аналізі показників рентабельності, оборотності активів, ділової активності та фінансової стійкості. Вони мають на меті не тільки дати зріз поточного стану, але й допомогти у формулюванні стратегій для підвищення загальної ефективності [3].

По-перше, показники рентабельності, вони є одними з найважливіших індикаторів, які аналізують, наскільки ефективно підприємство заробляє прибуток від своїх інвестицій, продажів та інших активів. Вони включають такі ключові показники як рентабельність активів (ROA), рентабельність капіталу (ROE) та рентабельність продажів (ROS).

По-друге, показники оборотності активів відіграють важливу роль у визначенні того, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для генерації доходів. Ці показники допомагають оцінити, як швидко компанія може перетворювати свої ресурси на готівку або продажі, що є критично важливим для підтримки ліквідності та оперативного фінансування. Аналіз оборотності активів дає змогу зрозуміти, наскільки ефективно менеджмент використовує активи компанії для досягнення максимального фінансового результату. Основні показники – коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності основних засобів.

По-третє, показники ділової активності які відображають загальну оперативну ефективність підприємства. Вони дають змогу оцінити наскільки добре підприємство використовує свої ресурси для досягнення максимальних доходів та забезпечення стабільного зростання. Ці показники важливі для визначення темпів росту компанії, ефективності внутрішніх процесів та здатності підтримувати конкурентні переваги в довгостроковій перспективі. Є три основні показники: коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності капіталу, коефіцієнт оборотності власного капіталу [4].

І на фінал, показники фінансової стійкості важливі для оцінки здатності підприємства витримувати економічні потрясіння та фінансові труднощі без суттєвого впливу на свою операційну діяльність. Ці показники допомагають визначити, наскільки добре компанія може задовольняти свої короткострокові зобов'язання та якою мірою вона залежить від зовнішнього фінансування. Оцінка фінансової стійкості має критичне значення для інвесторів, кредиторів, та керівництва компаній, оскільки вона впливає на кредитний рейтинг та здатність компанії приваблювати інвестиції.

Тут можна виділити два основних показники: коефіцієнт поточної ліквідності та коефіцієнт швидкої ліквідності.

Відсутність систематичного підходу до оцінки може призвести до неправильного управлінського рішення, зниження конкурентоспроможності та, в кінцевому підсумку, до фінансових втрат. Тому потрібно адаптувати сучасні методи оцінки, які б враховували специфіку і потреби сучасних підприємств.

Джерела

1. Кваско, А. В. Ефективність операційної діяльності підприємства та її оцінювання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2022. Вип. 46. С. 16-22.
2. Отенко І. П. Ефективність як основне поняття та критерій діяльності підприємства. Бізнес Інформ. 2020. № 6. С. 190-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_6_26.
3. Проскуріна, Н., & Гнідкова, А. (2022). Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства. Економіка та суспільство, (43). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-74>
4. Соловей, Н., & Гудима, В. (2019). Аналіз ділової активності підприємства як основа підвищення ефективності його діяльності. Молодий вчений, 1 (65), 247-249. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-56https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2003>

Журавська Наталія Євгенівна

Кандидат технічних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-4657-0493

Київський національний університет будівництва і архітектури

Кравченко Дмитро Ярославович

Київський національний університет будівництва і архітектури

НАЙГОЛОВНІШИ ВПЛИВИ НА ЕКОЛОГІЧНУ СИТУАЦІЮ УКРАЇНИ

Огляд ситуації на початку широкомасштабної війни: спалені ліси та поля, забруднені ріки та ґрунт, затоплені міста та села... В Україні тільки починають підраховувати шкоду для екології внаслідок повномасштабного російського вторгнення. За даними Державної екологічної інспекції станом на січень 2023 року, за 11 місяців військової агресії РФ збитки для екології України складають вже понад 1 трильон 743 мільярди гривень, або понад 47,6 мільярда доларів. І це тільки приблизні розрахунки, досі залишається окупованою частина українських територій. На глобальному рівні два питання: екологічна проблема зміни атмосфери та клімату та демографічна проблема (в тому числі харчова проблема) [1]. Відновлення може тривати роками, але позитивне відновлення екосистеми після підриву Дніпрогесу, аварії на ЧАЕС – відновилося... мабуть флора і фауна в Чорнобильській зоні може бути запорукою. «Наступного року вже буде легше. Хоча, поки не відновимо рівень води в Каховському водосховищі, будемо потерпати», – вважає Юрій Самойленко. Мар'яна Гінзула стверджує, що підлив Каховської ГЕС та екологічні негаразди підштовхнуть українців до інноваційних рішень у багатьох галузях. «Досі ми використовували ще радянські технології збору води – а тепер замість мережі, побудованій на Каховській ГЕС і відповідних зрошувальних каналах, ми зможемо застосувати щось абсолютно нове, більш раціональне й досконале. Збудувати нові гідротехнічні споруди на Дніпрі», – каже вона. На її думку, українцям не треба також боятися зміни звичних нам природних ландшафтів – екосистеми не застигли, вони постійно розвиваються, природа постійно змінюється. Підлив ГЕС може дати поштовх для дуже цікавого розвитку затоплених територій. Перед Україною стоїть багато викликів щодо відновлення довкілля. І найголовніший – це впровадження першочергових ініціатив вже під час війни. Іще один всеукраїнський екологічний конкурс – грант Esonation. Його створено за сприяння Мінекології та Міжнародного благодійного фонду Костянтина Кондакова. Проект націлений змінити екологічну ситуацію на планеті та сприяти розвитку наукового потенціалу молодих вчених у галузі природоохоронної та екологічної діяльності. У рамках проекту розглядаються як нагальні питання охорони навколишнього середовища, так і підтримка інноваційної діяльності. За сприяння влади вже 15 років існує і всеукраїнський екологічний конкурс «До чистих джерел». Він проводиться щорічно, починаючи з 2001 року, і має на меті залучити широкі верстви населення до практичної природоохоронної роботи. Мова, у першу чергу, йде про охорону і поліпшення стану джерел, річок та водойм України, раціональне використання водних ресурсів, підвищення екологічної і правової обізнаності українців [1-2].

Важливим внеском у майбутнє відновлення довкілля стала Ukraine Recovery Conference, яка відбулася 4-5 липня у швейцарському Лугано. Однією з програм конференції, для реалізації в майбутньому, є «Відбудова чистого та захищеного середовища». В її межах планують втілити 76 природоохоронних проєктів на 25,5 млрд євро – запорука майбутнього країни.

Джерела

1. Zhuravska N. Monograph: "Intellectual capital is the foundation of innovative development '2024'", Karlsruhe, Germany, March, 2024.
2. Журавська Н. Є. Взаємопоглинання напрямків екомістобудування, зеленого будівництва – екотренд глобальних трансформацій... Сучасне суспільство: глобальні трансформації: кол. монографія. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2024. – 298 с.

Клімова Галина Павлівна

Докторка філософських наук, професорка

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Конфлікти, як специфічна форма міжнародних відносин, є невід'ємною складовою міжнародної взаємодії. Міжнародні конфлікти мають величезний вплив на світову політику держав, компаній, населення. Водночас загальний стан міжнародного середовища зумовлює динаміку міжнародних конфліктів, сприяючи або їх врегулюванню, або подальшому їх загостренню.

Сучасні теорії конфлікту були розроблені німецькими, австрійськими і американськими вченими (Л. Гумплович, Р. Дарендорф, Г. Зиммель, Л. Козер, Д. Смолл, У. Самнер та ін.). Їх основні ідеї полягають у тому, що кожне суспільство завжди перебуває у стані змін; у кожному суспільстві завжди існують елементи незгоди, які призводять до загальних конфліктів; кожен елемент суспільства може сприяти його інтеграції і зміні; будь-яке суспільство базується на насильстві одних членів суспільства (або групи) іншими, які завжди боротимуться проти свого пригнобленого становища.

У науковій літературі існує безліч визначень поняття «конфлікт», в яких можна виокремити єдині сутнісні властивості конфлікту: наявність суперечностей між інтересами, цінностями, цілями, мотивами, ролями суб'єктів; протидію, протиборотство суб'єктів конфлікту; прагнення заподіяти шкоду опоненту; негативні емоції та почуття стосовно один до одного як фонові характеристики конфліктної взаємодії.

Загалом соціальний конфлікт можна тлумачити як крайній випадок загострення соціальних суперечностей, що визначається в зіткненні протилежних інтересів, поглядів, що призводить до гострої боротьби.

Різновидом соціального конфлікту є міжнародний конфлікт, поширеним розумінням сутності якого є тлумачення його як зіткнення протилежних інтересів учасників міжнародних відносин, що спричиняє боротьбу між ними і врегульовується за допомогою міжнародно-правових процедур. При цьому об'єкт міжнародного конфлікту виходить за межі юрисдикції будь-якого з його акторів.

Міжнародному конфлікту властиві наступні особливості:

- учасниками конфлікту можуть бути: а) суверенні держави; б) об'єднання держав (союзи, коаліції); в) народи (титульні, корінні, нацменшини); г) міжнародні організації (урядові та неурядові); д) організаційно оформлені громадські структури, профспілки, політичні, релігійні, екологічні, антиглобалістські рухи, які діють на національній, регіональній та світовій арені;

- міжнародний конфлікт може розпочинатися як внутрішній, але його ескалація здатна виводити об'єкт конфлікту за межі юрисдикції його учасників, внаслідок чого конфлікт призводить до міжнародних наслідків;

- розвиток міжнародного конфлікту відбувається в специфічних умовах анархії міжнародної системи, яка зменшує ефективність міжнародно-правових інструментів його вирішення;

- міжнародний конфлікт може приймати різні форми, і часто поняття, що асоціюються із конфліктом, позначають лише один із можливих шляхів його вирішення (наприклад, ультиматум).

Слід зазначити, що об'єкт міжнародних конфліктів стосується не групових чи приватних особистісних інтересів, а проблем суверенітету, національної безпеки, територіальної цілісності держав, екології життєдіяльності тощо.

Конфлікт виникає, коли один із учасників міжнародних відносин намагається нав'язати свої інтереси іншим, порушує законні права, обмежує чи ігнорує їхні потреби; тож часто він є продовженням агресивної внутрішньої політики країн-учасниць.

До основних причин міжнародного конфлікту можна віднести такі:

- територіальні спори, які є досить розповсюдженими у сучасному світі та важко піддаються врегулюванню мирним шляхом;

- конкуренція держав у тій або іншій сфері;
- розбіжність національних інтересів;
- боротьба за природні ресурси, яких з кожним роком стає все менше в умовах інтенсивності їх використання;

- соціальна нерівність у глобальному масштабі;
- особиста несумісність (антипатія) лідерів держав.

Іншими словами, причини міжнародних конфліктів дуже різні. Але найголовніше, що в основі міждержавних конфліктів лежать передусім національні інтереси та пріоритети забезпечення національної безпеки.

Міжнародний конфлікт як форма міжнародних відносин виконує як позитивну, так і негативну роль в їхньому розвитку. Це означає, що міжнародні конфлікти відіграють як позитивні, так і негативні функції. До позитивних функцій належать наступні:

- інтегративна функція міжнародного конфлікту полягає в сприянні подоланню внутрішніх суперечок й неузгодженостей між учасниками міжнародних відносин;
- інформаційна функція міжнародного конфлікту проявляється в його сприянні обміну інформацією між елементами міжнародних систем;
- виступаючи засобом формулювання та вирішення протиріч, міжнародний конфлікт виконує організаційну функцію, що зумовлено тим, що в ході зіткнення національних інтересів конфлікт визначає рамки та форми їхнього захисту;
- міжнародні конфлікти виконують стабілізаційну функцію, що пов'язано з тим, що завдяки міжнародним конфліктам знаходять вихід найгостріші протиріччя, здатні зруйнувати міжнародну систему;
- інноваційна функція міжнародного конфлікту, пов'язана із його внеском в підтримання життєздатності міжнародних відносин. Міжнародний конфлікт примушує учасників генерувати ідеї щодо того як одержати перемогу або розв'язати конфлікт;
- профілактична, або попереджувальна, функція міжнародного конфлікту пов'язана із його здатністю знімати додаткову напругу між учасниками міжнародних відносин.

Завдяки зазначеним функціям міжнародні конфлікти запобігають стагнації; акцентують увагу на гострих міждержавних проблемах; стимулюють креативність пошуку виходу зі складних ситуацій; підсилюють потенціал, згуртованість і внутрішню солідарність учасників; визначають ступінь розходження інтересів і цілей; а конфлікти незначної інтенсивності сприяють розрядці міжнародної напруженості, дозволяють уникнути більш серйозних криз завдяки використанню інституційних процедур.

У той же час, міжнародні конфлікти виконують також негативні, або деструктивні функції. Вони ведуть до нестабільності та безладу в системі міжнародних відносин, війн і насильства, підсилюють соціальні стреси, породжують можливість ухвалення владою неефективних рішень, створюють міжнародну напругу тощо.

Виділяють такі типи міжнародних конфліктів: 1) війна – великомасштабний конфлікт між державами, що прагнуть досягнути своїх політичних цілей за допомогою організованої збройної боротьби; 2) світова війна – збройний міжнародний конфлікт, у який втягуються групи держав, що переслідують глобальні цілі; 3) міжнародна криза – конфліктна ситуація, за якої зачіпаються життєво важливі цілі суб'єктів міжнародної політики, обмежений час для прийняття політичних рішень. Події розгортаються непередбачувана, ситуація «ні миру, ні війни»; 4) тероризм – форма політичного насильства, яке спрямовується проти урядів окремих держав (але часто страждають пересічні громадяни) і його метою є створення атмосфери страху; 5) громадянська війна і революція – вони стають міжнародним конфліктом у випадку, коли держава звертається по допомогу до інших держав чи організацій і конфлікт набуває міжнародного характеру; 6) конфлікт малої інтенсивності – відносини між державними та недержавними суб'єктами на регіональному рівні чи у прикордонній зоні, часто такі конфлікти можуть перерости у великомасштабні конфлікти.

Для подолання міжнародних конфліктів застосовуються різноманітні методи, а саме: уникнення, відкладання, придушення, ослаблення, завершення, профілактика, які реалізуються засобами врегулювання конфліктів.

Лесніченко Софія Олександрівна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ

Право фізичної особи на судовий захист в адміністративному судочинстві включає у себе великий обсяг ключових, фундаментальних елементів. Судовий захист у сфері адміністративного права відіграє ключову роль у забезпеченні правової держави та гарантує додержання законності в діяльності органів влади. Його ефективне функціонування сприяє стабільності правової системи та захисту прав і свобод громадян. Згідно зі статтею 2 Кодексу адміністративного судочинства України, завданням цього судочинства є: справедливе вирішення спорів згідно з законом, з урахуванням Конституції України та інших правових актів. Неупереджене: об'єктивне та незалежне від будь-яких сторонніх факторів прийняття рішень. Своєчасне: вирішення спорів у розумні строки, з повагою до суду та до прав людини, які потребують негайного захисту. Ці три аспекти – справедливість, неупередженість та своєчасність – лежать в основі адміністративного судочинства та гарантують ефективний захист прав і свобод громадян.

Принципи судового захисту фізичної особи в адміністративному суді є комплексним явищем, єдиним механізмом реалізації права, що починає свою роботу з засади «верховенства права». Реальним і об'єктивним можна розглянути тлумачення англійського вченого Альберта Вен Дайсі, який сформулював його як право має вищу силу та протистоїть деспотичній владі й означає, що жодна людина або орган влади не може стояти вище закону. Вислів прямо описує мету судочинства, і в той же час його проблематику. Принципи адміністративного судочинства мають величезне значення для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду адміністративних справ, захисту прав і свобод людини та громадянина, а також верховенства права.

Право на судовий захист є невід'ємною частиною системи прав людини і гарантоване Конституцією України. Це включає право особи на звернення до суду, право на участь у судовому процесі та право на отримання правової допомоги. Судовий захист виступає як модель захисту конституційних прав людини і є важливою складовою ефективної незалежної судової системи. Держава несе відповідальність за забезпечення реалізації права на судовий захист, що впливає на якість правосуддя та рівень захисту прав особи. Відсутність ефективних механізмів судового захисту може призвести до тотального обмеження прав людини, що є неприпустимим у демократичній та правовій державі.

Ідея справедливого суду знаходить найяскравіше відображення в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Згідно зі статтею 6 цієї Конвенції: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення», що одночасно відкриває дискусійну тему про поняття «слово кожен», і зачинає гештальт про вичерпаний перелік прав. Однак, незважаючи на важливість цього права, воно не завжди є доступним для всіх. У деяких країнах судова система може бути неефективною або недоступною для певних груп населення. Крім того, існує ряд процедурних та інших перешкод, які можуть ускладнити доступ до правосуддя.

Звернення громадянина до суду з адміністративним позовом є реалізацією його права на судовий захист, яке гарантоване статтею 55 Конституції України та конкретизовано у статті 5 Кодексу адміністративного судочинства України. Це право ґрунтується на його свідомому волевиявленні та дає можливість вступити в правовідносини, що виникають під час адміністративного судочинства. Мета такого звернення – відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадянина у публічно-правових відносинах. Важливо зазначити, що законодавство гарантує апеляційний перегляд справи та касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом. Це дає громадянину додаткову можливість захистити свої права, якщо він не згоден з рішенням суду першої інстанції.

Загальними пропозиціями згідно з даної системи ми виокремили: 1) розширення доступності судової допомоги, що є забезпеченням доступності юридичної допомоги для громадян з низьким доходом або іншими соціальними потребами може значно збільшити доступність судів для них; 2) спрощення процедур судочинства, так як часто судові процеси можуть бути надто складними та заплутаними для звичайного громадянина. Спрощення процедур і мови, що використовується в суді, допоможе людям ефективніше захищати свої права; 3) навчання та інформування громадян реалізація якою здійснюється через проведення освітніх програм і кампаній з правової просвіти задля кращого розуміння громадянами власних прав, а також процес судочинства, що зробить їх більш впевненими в захисті своїх інтересів; 4) створення

механізмів для своєчасного реагування, тому що важливо мати механізми, які б давали змогу громадянам швидко звертатися до суду в разі порушення їхніх прав, і забезпечувати швидкий розгляд таких справ; 5) підвищення відповідальності суддів та судів, бо ключовим є слідкувати за роботою судів та забезпечувати механізми відповідальності за неефективний або несправедливий розгляд справ.

Фесенко Надія Миколаївна
Широківський ліцей № 1

КАЗКОВІ СЮЖЕТИ У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Предмет статті – використання казкових сюжетів на уроках музичного мистецтва з метою формування естетичної культури учнів. Ключові слова: «естетична культура, «естетичне виховання», «музика», «казка».

Питання естетичного виховання особистості є актуальним для сучасного суспільства. Естетичний досвід, набутий у дитинстві, накладає відбиток на поведінку людини, стиль спілкування з іншими людьми. Мистецтво вчить дітей чуйності, по-справжньому готує їх до життя.

Естетична культура, як зазначає В. І. Лозова, передбачає сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в навколишній світ, оберігати природну красу [2, с. 126].

Формування естетичної культури відбувається в процесі естетичного виховання. Естетичне виховання покликане перетворити естетичні цінності суспільства в естетичну культуру особистості, це формування здібності відчувати, розуміти, оцінювати прекрасне в природі та мистецтві, бачити красу в усьому живому.

С. Гончаренко дає визначення так: «Естетичне виховання-складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. Естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах» [1, с. 119].

Одним із завдань естетичного виховання є розвиток самостійного творчого мислення, вироблення у них культури сприйняття творів мистецтва. Мислити образно – значить мислити емоційно. Важливо розвивати в учнів образне мислення щоб вони могли відчувати, усвідомити те прекрасне, що їх оточує.

Джерелами естетичного виховання є художня література, образотворче, театральне мистецтво, кіно, природа. В пошуках естетичних орієнтирів доцільно звернутись до музичного мистецтва. В. Сухомлинський писав: «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння переживання музики, без глибокої душевної потреби слухати музику, діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [4, с. 208].

Цьому процесу буде сприяти залучення до казки, яке допомагатиме розширити життєвий досвід учнів. Завдяки казкам розвивається творча уява, учні мають можливість переноситись то в надчуждині височини, то в таємничий ліс, то у королівські володіння, то у загадковий підводний світ.

Складні музичні поняття та явища за допомогою казки можна зробити більш зрозумілими й доступними для учнів. Спостерігаючи за казковими персонажами, що як і люди радіють, сумують, тривожаться, мріють, діти з властивою їм безпосередністю реагують на події, що виникають у казці, співпереживають казковим героям та швидше запам'ятовують, краще засвоюють навчальний матеріал.

В. Сухомлинський зазначав те, що казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень. Він стверджував, що естетичні, моральні й інтелектуальні почуття, зароджуючись у душі дитини під враженням казкових образів, активізують думку. «Через казкові образи в свідомість дітей, з різноманітними відтінками, входить слово; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом відбиття думок і почуттів – живої реальності мислення. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю й почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення й дитячої мови як певного ступеня людського мислення й мовлення» [4, с. 98].

Багато письменників, композиторів, художників звертались до жанру казки, убачаючи в ньому невичерпні можливості для творчості. Джерелами для них були оригінальні й самобутні народні казкові

образи й сюжети. Казки різних народів світу, а також авторські доцільно використовувати на різних етапах уроків музики: у процесі хорових співів, слухання музики, ознайомлення з музичною грамотою [3, с. 33].

Слухаючи музику, діти поступово починають розуміти, що вона розгортається в часі, постійно змінюючись. Саме ця особливість музики – часова її природа – властива й літературним жанрам, зокрема казці, вона дає змогу відтворити «події», що відбуваються в музиці.

Цікавим і корисним видом художньої діяльності є імпровізація казки під враженням прослуханої музики.

У принципі будь-який музичний твір може бути основою для створення казки, але найлегше імпровізувати казку, в назві якої є конкретний образ. Як відомо, асоціації виникають у дітей завжди. Завдання вчителя – спрямувати їх у потрібному напрямку, привчивши уважно слухати музику. Так, слухаючи мелодії Е. Гріга, діти малювали в уяві казкові печери, непрохідні ліси, добрих і злих істот. Вони прагнули втілити на папері казкові образи; хотілося поділитись враженнями навіть тим учням, які зазвичай на уроках мовчать. Музика пробуджувала енергію мислення.

Ознайомлення учнів з музичною грамотою є важливим завданням уроку. Музично-теоретичні відомості потрібно викладати з урахуванням вікових особливостей учнів: просто, доступно, але водночас цікаво й не примітивно. Доречним будуть такі музичні казки, які допоможуть в пошуках методики розкриття змісту окремих понять музичної грамоти: «Де живуть ноти?», «Як крокує музики», «У Державі Метрономії», «Казка про дві хмарки».

Одже, до жанру казки зверталось багато письменників, композиторів, убачаючи в ньому невичерпні можливості для творчості. Джерелами для них були оригінальні й самобутні народні казкові образи й сюжети. Формування естетичної культури учнів буде більш успішним, якщо на уроках використовувати казкові сюжети, організовувати ситуації впливу синтезу казкових та музичних образів на естетичну культуру. В цьому випадку зберігається індивідуальний підхід, учні розуміють сутність та вагомість естетичної культури.

Джерела

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник [автор уклад. Семен Устимович Гончаренко]. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Лозова В. І. Питання теорії виховання / В. Лозова, Г. Троцько. – Харків: Академія. – 1995. – С. 126.
3. Печерська Е. П. Казкові сюжети на уроках музики / Елла Пилипівна Печерська // Початкова школа. – 1994. – № 8. – С. 32-36.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ.: 1977. – Т.1. – 1977. – С. 208.

Журавська Наталія Євгенівна

Кандидат технічних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-4657-0493

Київський національний університет будівництва і архітектури

Букалова Юлія Дмитрівна

Київський національний університет будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ВІЗІЇ ЗЕЛЕНИХ ЕКОІНІЦІАТИВ – ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БУДІВЕЛЬНИХ ГАЛУЗЕЙ В НАПРЯМКУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Взаємодія між цивільною інженерією та екологією є важливим аспектом сучасної інженерної діяльності, й стратегічною потребою для збереження навколишнього середовища, сталої економіки. Визначається співробітництвом між фахівцями різних галузей, з впровадженням нових технологій, нанотехнологій, методів, по зменшенню негативного впливу антропогенної діяльності. У сучасному світі, де суспільство залежить від розвитку інфраструктури та технологій, важливо забезпечити гармонійний зв'язок між потребами та збереженням природних ресурсів. Цивільна інженерія, яка займається будівництвом, розвитком міст, доріг, об'єктів, є потенціал для впровадження екологічної ефективності (використання енергоефективних та наноматеріалів, розробка систем відновлюваної енергії, водоочищення, впровадження методів зеленого будівництва) амбітна візія для значного зменшення викидів та впливів на навколишнє середовище. Екологічні знання та принципи, як зелені екоініціативи, є необхідними для інженерів у розробці, впровадженні проєктів. Аналіз впливу будівництва на екосистему, оцінка водних, повітряних викидів, менеджмент, врахування біорізноманіття при плануванні інфраструктурних об'єктів – основа інженерних рішень [1].

Співпраця між цивільними інженерами та екологами дозволяє виявляти нові можливості для розвитку екологічної інфраструктури. Наприклад, використання зелених дахів для покращення якості та захисту атмосферного повітря, збільшення ефективності енергоспоживання, відновлюваної енергетики, впровадження систем інтегрованого управління водними ресурсами, збалансоване управління земельними

ресурсами для зменшення втрат та забруднення, застосовування технології енергоефективного будівництва, нульове забруднення для безпечного навколишнього середовища, такі як використання вітроенергетики чи сонячних панелей для вироблення електроенергії, ізоляційні матеріали, які зменшують споживання енергії на опалення, кондиціонування приміщень. Прикладом розробки екологічних систем управління водними ресурсами для міст є системи, які можуть включати технології збору, очищення опадів, використання дощової води для поливу, системи фільтрації для очищення стічних вод перед їх відведенням у водойму – такі інженерні рішення допомагають зменшити та зберегти природне середовище. Важливим аспектом є розробка транспортних систем з низьким викидом вуглецю: ефективно-екологічні транспортні засоби – гібридні-електромобілі, велосипедні доріжки для зменшення використання приватного автотранспорту, для зменшення викидів шкідливих речовин у атмосферу [1].

Взаємозв'язок між цивільною інженерією та екологією є невід'ємним компонентом стратегії екологічної політики, зеленої циркулярної економіки, сталого розвитку [1], відповідно «Програма досліджень та інновацій ЄС (2021-2027 рр.) для зеленої, здорової, цифрової і інклюзивної Європи». Спільна праця між інженерами, архітекторами, екологами – важливо для забезпечення ефективного використання природних ресурсів, екологічної безпеки, управлінні промисловими та побутовими відходами, якості довкілля, збереження біорізноманіття, зміни клімату для життєздатності нашої планети.

Джерела

1. Журавська Н. С. Взаємопоглинання напрямків екомістобудування, зеленого будівництва – екотренд глобальних трансформацій... Сучасне суспільство: глобальні трансформації: кол. монографія. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2024. – 298 с.

Співак Дарія Василівна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет «Одеська морська академія»

СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24.02.2022 Російська Федерація веде агресивну війну проти українського народу, маючи на меті його фізичне знищення. Наразі більшість регіонів незалежної України а саме: Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Херсонська, Харківська та Чернігівська області перетворилися на театр бойових дій, де відбуваються (або відбувалися) запеклі бої ворожої терористичної армії зі Збройними силами України та підрозділами територіальної оборони місцевих громад, які героїчно боронять нашу землю і захищають мирне населення. Ворожі терористичні війська Російської Федерації окупували українські міста, а деякі, зокрема Чернігів і Маріуполь, тривалий час тримали в оточенні. За допомогою цілодобових артилерійських обстрілів та авіаційних бомбардувань вони методично знищують цілі житлові квартали та населені пункти, будівлі органів державної влади й органів місцевого самоврядування, заклади освіти, лікарні, а також цивільну інфраструктуру, залишаючи українські міста без постачання газу, електроенергії та води, й цим створено передумови для гуманітарної катастрофи в певних регіонах нашої країни. Намагаючись зберегти своє життя, мільйони громадян України вимушено покинули свої домівки та переїхали на тимчасове проживання в західні регіони України або закордон. Деякі з українських переселенців мають намір отримати в країнах Європейського Союзу, у Великій Британії та Канаді статус біженця, а тому вже ніколи не повернуться на Батьківщину.

Терористичні дії збройних сил Російської Федерації призвели до неможливості здійснення правосуддя в тих регіонах України, які зазнали варварських атак з боку військових злочинців. Виходячи з тієї ситуації, що склалася в Україні внаслідок війни, протягом березня-квітня 2022 р. Головою Верховного Суду видано низку розпоряджень про передачу територіальної підсудності місцевих загальних судів, які повністю знищені або сильно пошкоджені ворогом чи розташовані на окупованих територіях або в оточенні, до підсудності судів, які розташовані на територіях, де бойових дій немає [1].

Розуміючи високий ризик захоплення судів, розпорядженням Голови Верховного Суду від 13.03.2022 № 6/0/9-22 затверджено Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення, якими в разі захоплення або загрози захоплення суду, зокрема, передбачено: знищення документів, які містять державну таємницю; копіювання вмісту та вивезення сервера; унеможливлення доступу з технічних засобів до Єдиного реєстру судових рішень; забезпечення схоронності печатки суду, а за відсутності такої можливості – її знищення [2].

Усе це негативно позначилося на забезпеченні права доступу осіб до суду за територіальною ознакою, оскільки суттєво віддалило місцеві суди від суб'єктів спірних правовідносин, і надалі сприятиме

порушенню розумних строків вирішення справ через перевантаження суддів тих судів, до яких передано розгляд справи. Слід визнати, що такі дії є вимушеним заходом, спрямованим на забезпечення судового захисту прав осіб, які опинилися в зоні військової агресії. Що стосується діяльності господарських та адміністративних місцевих й апеляційних судів, розташованих у зоні проведення бойових дій, в окупації або в оточенні, то питання передачі їхньої підсудності Головою Верховного Суду не вирішувалося, а тому розгляд справ цими судами у порядку адміністративного та господарського судочинства фактично зупинено на невизначений час. Отже, військова агресія Російської Федерації унеможливила здійснення правосуддя на значній частині території України, чим порушено гарантії ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, якою передбачено право кожного на справедливий публічний розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом [3].

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти незалежної України Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 з 5 годин 30 хвилин 24.02.2022 в країні введено воєнний стан [4].

Пунктом 4 цього Указу на період дії правового режиму воєнного стану встановлена можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених ст. 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, водночас введено тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою ст. 8 Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. За приписом ст. 64, конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. 24, 25, 27-29, 40, 47, 51, 52, 55-63 Конституції [5].

Правовий зміст конституційних гарантій судового захисту прав особи в умовах воєнного стану детально розкрито в ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», згідно з якою правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України, скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів; створення надзвичайних та особливих судів не допускається [6].

Право звернення особи до суду, створеного відповідно до Конституції України, а також судовий захист прав особи не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану.

Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 [7].

Функціонування в загальних судах та органах правосуддя підсистем (модулів) ЄСІТС забезпечується за допомогою мережі Інтернет, а правові та організаційні засади надання послуг Інтернету визначено Законом України від 05.10.2017 № 2155-VIII «Про електронні довірчі послуги». [8] Варто зазначити, що в перші дні війни з Росією загальні суди України, які опинилися в зоні бойових дій, в окупації або в оточенні, були відключені від мережі Інтернет через високий ризик доступу представників армії країни-агресора до Єдиного реєстру судових рішень та отримання ними інформації про учасників судових процесів, що має конфіденційний характер, було заблоковано доступ суддів цих судів до вказаного Реєстру. Зазначене в сукупності унеможливило здійснення правосуддя навіть у тих судах, які хоча і перебували в зоні воєнного конфлікту, проте не зазнали суттєвих пошкоджень, водночас зберігали технічну та кадрову (наявність суддів і працівників апарату суду) можливості розгляду справ у порядку, передбаченому чинним процесуальним законодавством.

Виявилось, що повна залежність загальних судів України від роботи електронних технічних ресурсів і мережі Інтернет ставить під загрозу здійснення ними правосуддя в умовах воєнного стану, коли надання якісних інформаційно-телекомунікаційних послуг є технічно складним або повністю неможливим, і у такий спосіб створює реальну загрозу забезпечення судового захисту прав осіб, яке гарантовано Конституцією України. Наведене свідчить про потребу уточнення основних положень здійснення господарського, адміністративного та цивільного судочинства і введення до ст. 6 Господарського процесуального кодексу України, ст. 18 Кодексу адміністративного судочинства України та ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України норм, які діють лише в період воєнного стану, за умови нестабільного або повного припинення надання інформаційно-телекомунікаційних послуг та/або відключення загального суду від

мережі Інтернет. Такі норми повинні передбачати можливість паперової реєстрації процесуальних заяв учасників судових процесів; визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретних справ головою суду чи його заступником; паперовий обмін документами між судами, між судом і учасниками справ; направлення судових рішень та інших процесуальних документів учасникам судових процесів у паперовій формі; розгляд справ за матеріалами в паперовій формі; введення мораторію на внесення до Єдиного реєстру судових рішень, ухвалених судами в цей період у паперовій формі, – з одночасним встановленням строку їхнього обов'язкового внесення до цього Реєстру одразу після припинення правового режиму воєнного стану, а також відновлення роботи ЄСІТС і повного доступу до Єдиного реєстру судових рішень.

Процесуальне законодавство України, яке визначає процедуру розгляду судами справ у порядку господарського, адміністративного та цивільного судочинства, має недоліки, що не забезпечують можливість здійснення правосуддя в умовах воєнного стану загальними судами, які опинилися в зоні воєнного конфлікту, в окупації або в оточенні. Зазначене свідчить про необхідність його удосконалення та введення додаткових норм, що дозволяють загальним судам переходити на час воєнного стану на паперову форму діловодства, здійснення ними судочинства, а також комунікації з учасниками судових процесів і між судами, запроваджують тимчасовий мораторій на внесення ухвалених у цей період судових рішень до Єдиного реєстру судових рішень. Такий тимчасовий захід хоча певною мірою й потягне за собою ускладнення учасникам судових процесів комунікацію із судами та їхню безпосередню участь у вирішенні справ, проте забезпечує сталу роботу загальних судів в умовах воєнної небезпеки для державної незалежності та територіальної цілісності України.

Джерела

1. Васильєв П. С. Територіальна підсудність справ під час воєнного стану на території України у 2022 році. Протокол. Юридичний інтернет ресурс. 21.03.2022. URL: https://protocol.ua/ua/teritorialna_pidsudnist_sprav_pid_chas_voennogo_stanu_na_teritorii_ukraini_u_2022_rotsi_1/ (дата звернення: 21.03.2020).
2. Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення: розпорядження Голови Верховного Суду від 13.03.2022 No 6/0/ 9-22. URL: https://oda.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/rozp_6_VC_13_03_22.pdf (дата звернення: 21.03.2020).
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 21.03.2020).
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 No 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 21.03.2020).
5. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. No 30. Ст. 141.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 No 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. No 28. Ст. 250.
7. Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 No 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 21.03.2020).
8. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 No 2155-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. No 45. Ст. 400.

Катрєвич Діана Сєгрївна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

ГУМАНІТАРНИЙ ВИКЛИК: АДАПТАЦІЯ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

Ранок 24 лютого 2022 року став переломним для кожного українця. Повномасштабне вторгнення, яке супроводжувалося порушенням гуманітарного права, призвело до безпрецедентної кризи, до кардинальних змін у функціонуванні українського суспільства. Велика кількість українців була вимушена покинути рідні домівки з метою збереження власного життя, та життя рідних і близьких. Це все призвело до вимушеної міграції. За оцінками Міжнародної організації з міграції, протягом першого місяця повномасштабної війни з України виїхали 3,6 млн людей [1]. У перші дні до прикордонних пунктів пропуску до країн Євросоюзу, з якими межує Україна, утворилися кілометрові черги. Найбільшу кількість мігрантів прийняла Польща, Румунія, Молдова, Чехія, Німеччина та інші країни. Кожного дня кордон перетинали до 150 тис. людей [2].

Зовнішня міграція, суттєво впливає і на демографічну ситуацію в Україні через збільшення кількості людей, які не планують повертатись з-за кордону. Важливим кризовим фактором є те, що мігрантами є переважно молоді люди працездатного віку. За оцінками ООН станом на 20 липня 2023 року кількість українських біженців у світі перевищила 6 млн. осіб, це близько 10% населення України [2]. Водночас сьогодні, згідно зі статистикою Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), понад 8 мільйонів українців змушені шукати притулку за кордоном, ставши біженцями у сусідніх європейських країнах, що свідчить про те, що зовнішня міграція з України в умовах війни є масштабним явищем і має динамічний характер [3].

Окрім того, збільшилась кількість внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини [4]. Станом на травень 2024 року, за даними Міністерства соціальної політики України, в країні офіційно зареєстровано понад 6,5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Найбільша кількість ВПО зосереджена у Львівській, Хмельницькій, Тернопільській, Вінницькій та Івано-Франківській областях [5].

Також необхідно зазначити, що вимушені переселенці в Україні стикаються з низкою серйозних проблем, пов'язаних із забезпеченням основних прав і потреб. Згідно з постановами Кабінету Міністрів України, ВПО мають право на тимчасове житло та допомогу з оплатою оренди, проте на практиці ця підтримка не завжди є достатньою [6].

Уряд України робить спроби надавати підтримку ВПО. Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України, ВПО можуть отримувати щомісячну грошову допомогу, розмір якої залежить від складу сім'ї [7]. Також вони мають право на різні види соціальної допомоги згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [8].

Окрім державної допомоги, українські ВПО отримують адресну гуманітарну допомогу від міжнародних організацій, таких як UNHCR, Міжнародний Комітет Червоного Хреста та інших.

Незважаючи на зусилля з надання допомоги, вимушені переселенці в Україні стикаються з низкою викликів, пов'язаних з інтеграцією. Згідно з наказом Державної міграційної служби, з метою полегшення інтеграції, ВПО можуть отримувати безкоштовні курси вивчення мови та культурної адаптації [9]. Проте культурні та мовні відмінності, особливо для тих, хто змушений був покинути тимчасово окуповані території, ускладнюють адаптацію до нового середовища. Багато хто потребує психологічної підтримки через травматичний досвід війни та вимушеного переселення. На жаль, все ще присутні випадки дискримінації та упереджень щодо ВПО з боку місцевого населення.

Таким чином, вимушена міграція українців внаслідок повномасштабного російського вторгнення стала однією з найбільших гуманітарних криз в Європі від часів Другої світової війни. Оскільки може призвести до помітних демографічних втрат та уповільнити повоєнне відновлення.

Тому створення умов для повернення біженців набуває головного значення серед завдань відбудови держави. Важливим є забезпечення достатнього фінансування громадян, розширення співпраці з міжнародними гуманітарними організаціями та зміцнення координації між державними органами та громадським сектором.

Міжнародна солідарність та підтримка з боку країн-партнерів відіграють ключову роль у розв'язанні проблеми вимушеної міграції українців. Лише об'єднавши зусилля на всіх рівнях, можна ефективно захистити права та гідність тих, хто постраждав від російської агресії проти України.

Джерела

1. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migraciya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznia-2022/>
2. «Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання». Аналітична записка <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/naslidki-mizhnarodnoi-migracii-naselennya-ukraini-ta-politiko>
3. Статистика UNHCR щодо українських біженців. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
5. Статистичні дані Міністерства соціальної політики України щодо ВПО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
6. Постанова Кабінету Міністрів України №505 від 19.03.2022 «Деякі питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-zhitlom-vnutrishno-peremishchenih-osib-505-190322>
7. Постанова Кабінету Міністрів України №333 від 20.03.2022 «Деякі питання виплати грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-viplati-groshovoyi-dopomogi-vnutrishno-peremishchenim-osobam-333-200322>
8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
9. Наказ Державної міграційної служби №56 від 10.03.2022 «Про організацію роботи із сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/nakaz_56.pdf

Фоміна Ірина Андріївна

Національний університет «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

ТИМЧАСОВЕ ОБМЕЖЕННЯ У ПРАВІ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ КЕРІВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ-БОРЖНИКА

Тимчасове обмеження у праві виїзду керівника юридичної особи – боржника за межі України є доволі суперечливим питанням, яке потребує детального розгляду та аналізу.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України є Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (ст. 6). Також, дане питання регулюється Податковим кодексом України (ст. 87, пункти 87.13 і 87.14) та Кодексом адміністративного судочинства України (ст. 289-2).

Відповідно до пункту 10 частини першої статті 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України застосовується до керівника юридичної особи за наявності у такого платника податків податкового боргу в сумі, що перевищує 1 мільйон гривень, та якщо такий податковий борг не був погашений протягом 240 календарних днів з дня вручення платнику податків податкової вимоги [1].

Механізм запровадження тимчасового обмеження у праві виїзду керівника юридичної особи – боржника за межі України передбачає звернення контролюючого органу із позовною заявою до суду за основним місцем реєстрації юридичної особи [2].

Після чого, у разі запровадження тимчасового обмеження у праві виїзду керівника юридичної особи за межі України згідно з рішенням суду, яке набрало законної сили, контролюючий орган не пізніше наступного робочого дня з дня отримання рішення суду інформує про це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону та розміщує відповідну інформацію в Реєстрі керівників платників податків – боржників [3].

Загалом, таке обмеження встановлюється як забезпечувальний захід виконання судового рішення або рішення керівника контролюючого органу про стягнення суми податкового боргу.

Закінчення дії тимчасового обмеження у праві виїзду керівника юридичної особи-боржника здійснюється у разі погашення суми податкового боргу, зазначеної у рішенні суду, у зв'язку з якою було застосовано таке обмеження, або у разі отримання інформації з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань про зміну керівника юридичної особи або постійного представництва нерезидента-боржника, або у разі початку судових процедур у справах про банкрутство стосовно такого боржника.

Слід зазначити, що такий захід має як прихильників, так і критиків. Прихильники такого підходу, зокрема Харковенко Ю. О., наголошують, що таке обмеження є ефективним інструментом, спрямованим на забезпечення податкової дисципліни та підкреслюють його дієвість у боротьбі з ухиленням від оподаткування, адже керівники підприємств несуть персональну відповідальність за виконання податкових зобов'язань згідно із законом. А можливість тимчасово обмежити їхнє право на виїзд стимулює їх до належного виконання цих зобов'язань [4, с. 271].

Водночас, Михайло Лев вказує на порушення таким заходом основоположних прав та свобод людини [5], зокрема права на свободу пересування, гарантованого Конституцією України [6] та міжнародними актами [7].

Підсумовуючи, можна сказати, що практика тимчасового обмеження права виїзду керівників підприємств за межі України залишається досить контраверсійною. Вона має як раціональне підґрунтя у вигляді забезпечення виконання податкових зобов'язань, так і піддається критиці з позицій захисту основоположних прав людини.

Джерела

1. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 року № 3857-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12> (дата звернення: 07.05.2024).
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 11.05.2024).
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 11.05.2024).
4. Харковенко Ю. О. Питання застосування тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України. *The 8th International scientific and practical conference «Integration of scientific and modern ideas into practice»*. International Science Group. 2022. С. 844.
5. Лев М. Проблеми та шляхи вдосконалення системи визнання та виконання судових рішень на території України. *European political and law discourse*. 2015. № 1. С. 368- 373.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
7. Загальна декларація прав людини: затв. резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 07.05.2024).

Герасімов Олег Русланович

Самбірський фаховий коледж економіки та інформаційних технологій

Лисович Артур Олегович

Самбірський фаховий коледж економіки та інформаційних технологій

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ WEB 4.0

Інтернет пройшов довгий шлях з моменту свого створення, еволюціонувавши від статичних веб-сторінок до динамічного та інтерактивного онлайн-ландшафту. З кожним етапом розвитку Всесвітня павутина змінювала спосіб підключення, спілкування та доступу до інформації. Одним із найцікавіших досягнень є поява Web 4.0, також відомого як Розумний веб.

Web 1.0, перша фаза Інтернету, характеризувалася статичними веб-сторінками та обмеженою взаємодією з користувачем. В першу чергу він зосереджувався на доставці вмісту лише для читання, наданні користувачам доступу до інформації та основної присутності в Інтернеті. Інтернет був пасивним середовищем, і користувачі мали обмежений контроль над вмістом.

Web 2.0 зробив революцію в Інтернеті, представивши створений користувачами контент і сприяючи онлайн-співпраці. Він уможливив соціальну взаємодію, обмін контентом і участь через такі платформи, як блоги та соціальні мережі. Web 2.0 дозволив користувачам стати активними учасниками, формуючи вміст і динаміку Інтернету.

Web 3.0, також відомий як Семантичний веб, мав на меті зробити інформацію більш структурованою та значущою як для людей, так і для машин. Він наголошував на використанні метаданих, онтологій і пов'язаних даних для забезпечення інтелектуальної інтеграції даних. Web 3.0 проклав шлях до розширених можливостей пошуку, персоналізованих рекомендацій і концепції «мережі даних».

Web 4.0 представляє наступний етап еволюції Інтернету, де основна увага приділяється бездоганній інтеграції штучного інтелекту, машинного навчання та Інтернету речей. Розумний вебвикористовує можливості аналізу даних, обробки природної мови та інтелектуальних агентів, щоб забезпечити персоналізований контекстно-залежний досвід. Це дозволяє машинам розуміти та інтерпретувати вподобання користувачів, що веде до чітко адаптованої та проактивної взаємодії.

Веб 4.0 містить кілька ключових функцій, які відрізняють його від попередніх веб-версій:

- Штучний інтелект і машинне навчання: Web 4.0 використовує алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу величезних обсягів даних, отримання значущої інформації та надання інтелектуальних послуг. Це дає змогу Інтернету розуміти поведінку, уподобання та наміри користувачів, забезпечуючи персоналізований і релевантний контекст досвіду.

- Інтернет речей (IoT): інтеграція пристроїв і датчиків IoT дозволяє збирати дані в реальному часі з фізичного світу. Цей взаємозв'язок створює безперебійне та чутливе середовище, де веб-програми можуть взаємодіяти з фізичним середовищем, що призводить до покращеної автоматизації, ефективності та зручності.

- Персоналізація та усвідомлення контексту: Web 4.0 виходить за рамки загальних рекомендацій, розуміючи індивідуальні вподобання користувачів, адаптуючись до їхніх потреб і забезпечуючи персоналізований досвід на основі їх контексту.

- Проактивні та прогностичні можливості: ґрунтуючись на персоналізованому досвіді, Розумний веб використовує проактивні та прогностичні можливості. Аналізуючи дані користувачів, він може передбачати вимоги користувачів, прогнозувати майбутні дії та вживати профілактичних заходів для спрощення завдань і підвищення продуктивності користувачів. Цей проактивний характер гарантує, що користувачі отримують своєчасну та відповідну інформацію або допомогу ще до того, як вони явно її запитують.

Web 4.0 має потенціал для революції в різних галузях, відкриваючи нові можливості та трансформуючи існуючі практики:

- Охорона здоров'я: Інтелектуальна мережа може допомогти в діагностиці, рекомендаціях щодо лікування та моніторингу пацієнтів. Завдяки аналізу величезних обсягів медичних даних та інтеграції з пристроями Інтернету речей медичні працівники можуть приймати більш обґрунтовані рішення, що призведе до покращення результатів лікування.

- Електронна комерція: Web 4.0 надає персоналізовані рекомендації щодо продуктів, віртуальних помічників у покупках і покращений досвід клієнтів. Інтелектуальна мережа розуміє вподобання користувачів, історію покупок і шаблони перегляду, щоб пропонувати індивідуальні пропозиції, роблячи процес онлайн-покупок зручнішим і приємнішим.

- Виробництво: інтеграція пристроїв Інтернету речей і технологій III у виробничий сектор дозволяє розвивати розумні фабрики. Web 4.0 може оптимізувати виробничі процеси, зменшити час простою,

передбачити потреби в обслуговуванні та підвищити загальну ефективність, що призведе до економії коштів і підвищення продуктивності.

- Транспорт: Web 4.0 вносить трансформаційні зміни в транспорт, включаючи автономні транспортні засоби, оптимізацію трафіку та інтелектуальну логістику. Розумний веб може оптимізувати маршрути, керувати транспортним потоком і сприяти прийняттю рішень у режимі реального часу, роблячи транспорт безпечнішим, ефективнішим і екологічнішим.

Висновки. Web 4.0, Розумний веб, є значним кроком вперед в еволюції Інтернету. Завдяки акценту на штучному інтелекті, машинному навчанні, інтеграції Інтернету речей, персоналізації та проактивних можливостях Web 4.0 має потенціал переформатувати галузі та революціонізувати спосіб життя, роботи та взаємодії з технологіями. Освоюючи потужність інтелектуального Інтернету, ми готові відчувати нову еру підключення, ефективності та персоналізованого досвіду.

Герасимова Ольга Сергіївна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Наукові керівники: Кузьменко Людмила Петрівна, кандидат біологічних наук, доцент,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Лобань Лариса Олексіївна, кандидат біологічних наук, доцент,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЕФЕКТИВНІСТЬ РІЗНИХ МЕТОДІВ ОЧИЩЕННЯ ПИТНОЇ ВОДИ: ОГЛЯД ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Ця стаття пропонує огляд та порівняльний аналіз різних методів очищення питної води. Вона розглядає ефективність традиційних та сучасних технологій очищення, а також їх переваги та недоліки. На основі цього аналізу надаються рекомендації щодо вибору оптимального методу для конкретних ситуацій. Ця стаття сприяє усвідомленню проблеми якості питної води та сприяє вдосконаленню технологій її очищення для забезпечення безпеки та здоров'я населення. Ключові слова: методи очищення, питна вода, ефект ивність, порівняльний аналіз, переваги, недоліки, фільтрація, хлорування, ультрафіолетова обробка, обратний осмос.

Вступ. Якість питної води є однією з найбільш важливих проблем сучасного світу, оскільки вона напряму впливає на здоров'я та благополуччя населення. Забруднення джерел водопостачання та недостатність ефективних систем очищення призводять до ризику виникнення різноманітних захворювань, від легких захворювань шлунково-кишкового тракту до серйозних і загрозливих хвороб, таких як холера та дизентерія.

Різноманітність методів очищення питної води вражає своєю складністю та широким спектром застосування. Від традиційних методів, таких як хлорування та фільтрація, до більш сучасних технологій, таких як ультрафіолетова обробка та обратний осмос, вибір оптимального методу очищення стає завданням, важливим для забезпечення якісної та безпечної питної води для всіх.

Мета дослідження. Метою цієї статті є глибоке вивчення та порівняльний аналіз різних методів очищення питної води з метою визначення їхньої ефективності, переваг та недоліків. Дослідження зосереджено на об'єктивному аналізі технологій, їхніх застосуваннях та впливі на якість питної води. Результати цього аналізу можуть допомогти визначити найкращі практики в галузі очищення питної води та сприяти подальшому покращенню систем водопостачання для забезпечення здоров'я та благополуччя людей.

Основна частина.

Серед методів очищення питної води виділяють наступні:

1. Фільтрація;
2. Хлорування;
3. Ультрафіолетова обробка;
4. Обратний осмос.

Фільтрація є одним з найпоширеніших та найефективніших методів очищення питної води. Вона базується на принципі пропускання води через різні матеріали або мембрани, які здатні утримувати суспендовані частки, бактерії, віруси та інші забруднення, що мають більший розмір, ніж пори фільтраційних матеріалів або мембран.

Фільтрація може проводитися за допомогою різних видів матеріалів, таких як пісок, вугілля, кераміка, а також застосуванням різних типів мембран, наприклад, мікрофільтраційних або ультрафільтраційних мембран [1].

Переваги фільтрації включають:

- Ефективність у видаленні суспендованих частинок: Фільтри здатні утримувати суспендовані частки, такі як пісок, глина, відкладення та інші тверді речовини, що забруднюють воду.
- Низька вартість: Багато з фільтраційних систем мають низькі витрати на обслуговування та експлуатацію, що робить їх доступними для використання в різних умовах.
- Простота в управлінні та обслуговуванні: Більшість фільтраційних систем не вимагають складних процедур обслуговування та можуть легко підтримуватися без спеціалізованих навичок.

Недоліки фільтрації:

- Не ефективний у видаленні розчинених речовин: Деякі речовини можуть бути занадто маленькими, щоб бути утриманими фільтром, тому фільтрація не завжди ефективна у видаленні розчинених речовин.
- Потребує періодичної заміни фільтраційних матеріалів: З часом фільтраційні матеріали можуть стати насиченими забрудненнями та втратити ефективність, тому вони потребують періодичної заміни або очищення.

Хлорування є одним з найбільш широко використовуваних методів очищення питної води. Цей процес включає додавання хлору або хлорних сполук до води з метою знищення бактерій, вірусів та інших мікроорганізмів. Хлорні з'єднання, такі як гіпохлорит натрію або хлорний газ, широко використовуються у водопостачальних системах та водних установках для забезпечення безпеки води для пиття [2].

Переваги хлорування:

- Низька вартість: Хлор та хлорні сполуки доступні та відносно дешеві, що робить хлорування вигідним методом очищення води.
- Широке застосування: Хлорування ефективно для видалення різноманітних мікроорганізмів, що робить його відмінним вибором для різних типів водопостачання.

Недоліки хлорування:

- Неприємний смак та запах: Хлор може надавати воді неприємний смак та запах, що не завжди прийнятно для споживачів.
- Утворення токсичних сполук: У процесі хлорування може утворюватися ряд токсичних сполук, таких як тригалогенметани та хлорати, які можуть бути шкідливими для здоров'я при великих концентраціях.
- Утворення тригалометанів: Реакція хлору з органічними речовинами у воді може призводити до утворення тригалометанів, які є канцерогенними речовинами та можуть представляти загрозу для здоров'я.

Ультрафіолетова обробка води є одним з ефективних методів знищення мікроорганізмів у питній воді. Цей процес використовує ультрафіолетове (УФ) випромінювання для руйнування ДНК бактерій, вірусів та інших мікроорганізмів, ускладнюючи їхню можливість розмноження та поширення. Основні компоненти системи ультрафіолетової обробки включають УФ-лампи, які генерують ультрафіолетове випромінювання, та реактори, що забезпечують достатній контакт води з УФ-випромінювачем для ефективної обробки [3].

Переваги ультрафіолетової обробки:

- Відсутність хімічних залишків: Ультрафіолетова обробка не залишає за собою хімічних залишків у воді, що робить її безпечною для споживання.
- Не впливає на смак чи запах води: Цей метод не змінює органолептичні властивості води, що робить її приємною для споживання.
- Ефективність проти мікроорганізмів: Ультрафіолетове випромінювання досить ефективно знищує бактерії, віруси та інші мікроорганізми, що можуть присутні у воді.

Недоліки ультрафіолетової обробки:

- Не ефективний проти хімічних забруднень: Ультрафіолетова обробка не видаляє хімічні сполуки або розчинені речовини з води, що може бути недостатнім для повного очищення води.
- Потребує електроенергії: Для роботи УФ-ламп потрібне електропостачання, тому цей метод вимагає електроенергії для своєї роботи, що може зростати витрати на очищення води.
- Потребує регулярного обслуговування: Ультрафіолетові лампи потребують регулярного замінювання та обслуговування для забезпечення ефективності, що може бути витратним та часомістким.

Обратний осмос є одним з найефективніших методів очищення питної води, особливо в тих випадках, коли потрібно видалити різноманітні типи забруднень, включаючи солі, хімічні сполуки та важкі метали. Цей метод ґрунтується на процесі проникання води через напівпроникну мембрану за допомогою тиску. Під час процесу обратного осмосу вода примусово пропускається через мембрану, яка відсікає різні типи забруднень, залишаючи за собою чисту воду [4].

Переваги обратного осмосу:

- Видалення різних типів забруднень: Обратний осмос ефективно видаляє різні типи забруднень, включаючи солі, бактерії, віруси, хімічні сполуки та важкі метали.
- Широкий спектр застосування: Цей метод може використовуватися як для очищення води для пиття в домашніх умовах, так і для великих промислових об'єктів, таких як водні установки чи виробництва.
- Довговічність мембран: Мембрани, використовувані в системах обратного осмосу, зазвичай мають довгий термін служби, що зменшує необхідність у частому обслуговуванні та заміні.
- Не вимагає хімічних реагентів: Для процесу обратного осмосу зазвичай не потрібні хімічні реагенти, що робить його більш екологічно чистим методом очищення води.

Недоліки обратного осмосу:

- Високі енергетичні витрати: Процес обратного осмосу потребує значних кількостей енергії для створення необхідного тиску для проникнення води через мембрану.
- Втрата корисних мінералів: Оскільки процес обратного осмосу видаляє більшість забруднень, він також може видаляти корисні мінерали з води, такі як кальцій та магній.
- Обмежена продуктивність: Системи обратного осмосу можуть мати обмежену продуктивність, особливо у випадках, коли вони використовуються для очищення великих обсягів води.
- Необхідність підтримки складних систем: Установка та підтримка систем обратного осмосу може вимагати спеціалізованого обладнання та технічної експертизи.

Таблиця 1

Таблиця переваг методів очищення питної води

Метод очищення	Переваги	Недоліки
Фільтрація	1. Ефективність у видаленні суспендованих частинок. 2. Низька вартість. 3. Простота в управлінні та обслуговуванні.	1. Не ефективний у видаленні розчинених речовин. 2. Потребує періодичної заміни фільтраційних матеріалів. 3. Обмежена ефективність у видаленні деяких токсинів та хімічних сполук.
Хлорування	1. Низька вартість. 2. Широке застосування	1. Неприємний смак та запах. 2. Утворення токсичних сполук. 3. Утворення тригалометанів.
Ультрафіолетова обробка	1. Відсутність хімічних залишків. 2. Не впливає на смак чи запах води. 3. Ефективність проти мікроорганізмів.	1. Не ефективний проти хімічних забруднень. 2. Потребує електроенергії. 3. Потребує регулярного обслуговування.
Обратний осмос	1. Видалення різних типів забруднень. 2. Широкий спектр застосування. 3. Довговічність мембран. 4. Не вимагає хімічних реагентів.	1. Високі енергетичні витрати. 2. Втрата корисних мінералів. 3. Обмежена продуктивність. 4. Необхідність підтримки складних систем.

Висновок. Очищення питної води є критично важливим процесом для забезпечення безпечного та здорового водоспоживання. У цій статті було проведено огляд та порівняльний аналіз різних методів очищення води, включаючи фільтрацію, хлорування, ультрафіолетову обробку та обратний осмос.

Загальний висновок полягає в тому, що кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, і вибір оптимального методу очищення повинен базуватися на конкретних умовах та потребах споживачів. Наприклад, фільтрація може бути ефективною у видаленні суспендованих частинок, але не дуже ефективною у видаленні розчинених речовин. З іншого боку, ультрафіолетова обробка може бути ефективною у видаленні бактерій, але не впливає на хімічні забруднення.

Крім того, варто враховувати такі фактори, як вартість, енергоефективність та доступність технологій. Обираючи метод очищення, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного водопроводу та вимоги до якості води для різних видів споживачів.

Таким чином, розуміння переваг та недоліків кожного методу очищення допоможе забезпечити найбільш ефективне та безпечне водопостачання для споживачів у різних умовах. Дослідження методів очищення питної води є важливим кроком у забезпеченні загального здоров'я та благополуччя населення.

Джерела

1. Петров, В. Н., & Козлова, С. А. (2019). Ефективність різних методів очищення питної води: огляд та аналіз. Водопостачання та санітарна техніка, 6(4), 78-89 с.
2. Мокієнко, А. В. (2021). Гігієна води. Одеса: Видавництво [повне ім'я видавництва], 318 с.
3. Абрамов, Н. М. (1982). Водопостачання: Навч. для вузів (3-тє вид.). Київ: Будвидав, 440 с.
4. Карпайт, П. С. (2018). Нові проблеми забруднення питної води. Вода та водоочисні технології, 1(87), 4-13 с.
5. Dushkin, S., Martynov, S., & Dushkin, S. (2019). Intensification of the work of contact clarifiers of drinking water preparation. Journal of Water and Land Development, 41(IV-VI), 55-60.
6. Zhang, H., & Wang, Y. (2017). Reverse Osmosis Technology for Drinking Water Treatment: A Comprehensive Review. Desalination, 404, 15-30.
7. Patel, R., & Gupta, S. (2019). Efficiency of Different Water Purification Techniques: A Review. International Journal of Environmental Research and Public Health, 16(5), 789.

Мельник Людмила Пилипівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-3563-3137

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Психосоціальна підтримка людей похилого віку в умовах воєнного стану в Україні має велику актуальність у зв'язку із вразливістю даної категорії осіб, особливо під час воєнних дій. У людей похилого віку обмежена можливість для самостійної евакуації є потреба спеціальної медичної допомоги та психологічної підтримки.

Психосоціальна допомога – це надання психосоціальних послуг, спрямованих на збереження психічного здоров'я особи, недопущення загострення психологічних та психосоціальних проблем, розладів психічного здоров'я, перетворення їх у хронічні форми, відновлення та підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сферах та підвищення її залученості до суспільного життя; запобігання та полегшення фізичних, психологічних, духовних страждань особи під час надання паліативної допомоги; сприяння особі у психосоціальній адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмисленні її досвіду, розширенні самоусвідомлення та можливостей самореалізації, а також допомогу з метою розв'язання психологічних та психосоціальних проблем, зумовлених складними життєвими обставинами, кризовим станом, надзвичайною ситуацією та/або катастрофою, воєнними діями [3].

Щодо поняття «людина похилого віку», то – це особистість, яка пройшла періоди розвитку та знаходиться на завершальному етапі свого життя, коли відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях» [2, с. 8].

Згідно з Законом України «Про соціальні послуги» [5] похилий вік є чинником виникнення складних життєвих обставин. «Громадянами похилого віку» визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року (стаття 10 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні») [4].

Дослідження М. Житинської показало, що в умовах війни найбільш затребуваними напрямками психосоціальної підтримки людей похилого віку є підвищення емоційного фону (зниження настрою властиве не лише даній категорії, а й більшості населення України), допомога у прийнятті втрати (як матеріальних втрат, так і втрату близької людини) та надання соціальної допомоги та прихистку (особливо актуально для самотніх людей та тих, хто втратив родину й майно) [1].

В рамках психосоціальної допомоги людям похилого віку доцільним пропонувати психологічне консультування, діагностику психологічного стану особи, надання першої психологічної допомоги, включаючи невідкладну психологічну допомогу, підтримку та відновлення функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сферах, психотерапію депресивних, тривожних, адаптаційних, гострих стресових та посттравматичних стресових розладів, які виникли внаслідок хвороби/травми, надзвичайних ситуацій тощо.

Слід зазначити, що для покращення психічного здоров'я людей похилого віку необхідно враховувати їх потреби, серед яких забезпечення безпеки і свободи; гідних житлово-побутових умов; соціальної підтримки; реалізації програми попередження жорстокого поводження з літніми людьми; створення умов для комунікацій та соціальної активності, особливо для самотніх людей чи осіб інвалідністю.

Таким чином, одним із ключових аспектів психосоціальної допомоги людям похилого віку є розробка та реалізація ефективних програм підтримки та допомоги даній категорії осіб в умовах воєнного стану в Україні. Такі програми, зокрема можуть включати в себе мобільні медичні бригади, центри психологічної допомоги, пункти розподілу гуманітарної допомоги та інші заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та комфорту людей похилого віку під час воєнного стану в Україні.

Джерела

1. Житинська М. Соціально-психологічна підтримка людей похилого віку в умовах повномасштабної війни», *ОД*, 2023. Вип. 3(42), С. 54-67.
2. Коленіченко Т. І. Особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 2010. 25 с.
3. Наказ МОЗ України від 13.12.2023 № 2118 «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню». URL: <http://surl.li/sdxir>
4. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України (поточна редакція від 1.01.2020 р.) URL: <http://surl.li/tpgig>
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 року. URL: <http://surl.li/owno>

Козубовська Ірина Василівна
доктор педагогічних наук, професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Милян Жанна Іванівна
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ШКОЛОЮ І РОДИНОЮ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У Великій Британії значна увага звертається на організацію продуктивного партнерства родини і школи у вихованні учнів.

Цікава технологія співробітництва школи і родини представлена британським ученим Р.Макконкі (R. MacConkey) [1, с.53-63], який пропонує своєрідну зведену таблицю заходів, які бажано організувати в рамках шкільно-сімейного співробітництва. Цю таблицю він радить застосовувати всім учителям як перевіірочний тест.

Р. Макконкі виділяє п'ять способів організації спільної роботи вчителів і батьків. Учителі повинні виконувати низку обов'язків, які будуть стимулювати активність батьків.

1. Індивідуальна робота з батьками: зустрітися вдома з родиною (батьком, матір'ю, бабусею, дідусем та іншими членами родини); довідатися про заняття дитини поза школою; відповісти на питання батьків; оцінити всі шляхи, які використовують батьки у вихованні й навчанні дитини; ознайомити батьків зі стратегією виховання й навчання; візити батьків до фахівців за порадою вчителя: оцінити роботу фахівців з дитиною; оцінити роботу батьків з виховання дитини; записати на відео різні заходи й проаналізувати з батьками запис; показати батькам інші відеозаписи (концертів, спектаклів, виставок і т.д.); установлення взаєморозуміння з родинами мігрантів. надання батькам зразкових текстових завдань для перевірки й оцінки здатностей дитини; зіставлення результатів; надання допомоги батькам у виборі книг, іграшок, навчальних приладів для домашнього використання; організація оглядових зустрічей з метою обговорити успіхи дитини. надання батькам письмових звітів про роботу з дитиною; надання батькам рекомендацій у письмовому вигляді з організації життя дитини; ознайомлення батьків з особистою справою дитини й обговорення актуальних проблем; запрошення батьків надати допомогу школі.

2. Індивідуальна робота з батьками на відстані: коментувати всі контакти з батьками щодня (щотижня або 2 рази в тиждень); писати тематичні звіти про дитину; писати персональні листи до батьків; періодично телефонувати батькам; забезпечити батьків відео програмами з питань виховання, які вони могли б дивитися дома; робити аудіо записи для малограмотних батьків і переклади для родин мігрантів; дбати про іграшки, книги й навчальні засоби; надати батькам необхідні перевіірочні завдання для оцінки успіхів дітей; рекомендувати «домашню роботу», яку батьки можуть виконувати разом з дітьми; рекомендувати батькам заняття на канікули, які вони могли б виконати зі своїми дітьми; забезпечити батькам доступ до особистої справи дитини; висилати в родини тексти нових пісень, віршів, які діти розучують у школі; рекомендувати телепрограми, які батьки можуть дивитися разом з дітьми, у тому числі й освітні.

3. Робота з групою батьків: віч-на-віч: зустрічатися з батьками учнів, обмінюватися інформацією, відзначати успіхи, обговорювати плани на майбутнє; виступати зі звітом і відповідати на питання батьків

під час батьківських зборів; організувати творчу майстерню для батьків, де були б представлені різноманітні доповіді, рольові ігри, п'єси; розробити курс самоосвіти для батьків по основних темах, що їх цікавлять; демонструвати батькам відеозаписи й слайди, де діти займаються якою-небудь діяльністю, пояснювати кожний вид діяльності; проводити дні/вечора відкритих дверей; створювати асоціації вчителів і батьків, які будуть організовувати громадські заходи; залучати батьків до участі в таких заняттях, як верхова їзда, плавання, екскурсії в музеї, інші місцеві школи; розпитувати батьків про їхні враження від проведених заходах і із приводу змін, які вони хотіли б бачити.

4. Робота з групами батьків на відстані: розкривати шкільні перспективи; надавати батькам листівки з інформацією про роботу різних шкільних служб (психологічної підтримки, терапевтів і т.д.); підбирати інформацію для шкільної газети, що регулярно висилається батькам; організовувати книжкові виставки або виставки іграшок і запрошувати батьків; запланувати й розмістити на дошці оголошень перелік можливих занять із дітьми вдома або спільні походи, наприклад, у кіно, театр; надати батькам можливість користуватися книгами зі шкільної бібліотеки; посилати батькам список питань з метою довідатися їхню думку з яких-небудь проведених заходів; оформити дошку оголошень і постійно надавати нову інформацію; готувати статті для місцевої газети або журналу; готувати відео програми для батьків; надавати усну і письмову методичну допомогу батькам з питань організації роботи з дітьми.

5. Організація контактів між батьками: запропонувати організувати гурток батьків-вихователів; організувати зустрічі родин, у яких є подібні проблеми; ініціювати контакти батьків у природній обстановці (вдома, кафе за чаєм чи кавою, на вулиці, в парку); залучати батьків до ремонту устаткування в школі.; заохочувати батьків проявляти ініціативу, брати участь в управлінні; підтримувати батьківські організації; допомагати батькам в організації розваг для дітей поза школою (екскурсії, дитячі свята).

Технологія, запропонована Р. Макконкей з питань організації співробітництва з батьками, виглядає привабливим варіантом, оскільки охоплює всі можливі форми роботи з різними групами батьків. Увага приділяється й батькам - мігрантам, і малограмотним батькам, і занадто зайнятим батькам. Інформація надається у всіх зручних формах: письмові звіти, відео й аудіо матеріали. Робота організується як індивідуальна, так і колективна у всіх видах діяльності, починаючи від навчальних предметів і шкільних вечорів і закінчуючи верховою їздою й турпоходами. Враховується також необхідність спілкування між родинами.

Джерела

1. MacConcey R. Working with parents. A practical guide for teachers and therapists. London, Sydney, 2005. 127 p.

Каракуркчі Ганна Володимирівна

Національний університет оборони України

Науковий керівник: Козинець Іван Павлович, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник, професор, Національний університет оборони України

ОЦІНЮВАННЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА

У статті розглянуто історичну ретроспективу та поточний стан двосторонніх відносин України та Республіка Польща. Визначено, що в умовах сьогодення рівень двосторонніх відносин оцінюється двома країнами з позицій стратегічного партнерства. В той же час факторами впливу на відносини двох країн залишаються зовнішні (геополітичні) та внутрішні чинники. На підставі проведеного аналізу визначені проблемні питання та часткові показники, що впливають на українсько-польські двосторонні відносини та визначатимуть вектор їх розвитку у найближчій перспективі. З метою оцінювання двосторонніх відносин України та Республіка Польща запропоновано використати метод експертних оцінок. Запропонована методика дозволить визначити вагові коефіцієнти важливості основних показників двосторонніх відносин та рівень їх пріоритетності. Отримані результати можуть слугувати підґрунтям для обґрунтування рекомендацій щодо напрямів розвитку двосторонніх відносин України та Республіка Польща. Ключові слова: двосторонні відносини України та Республіка Польща, оцінювання, метод експертних оцінок, часткові показники, вагові коефіцієнти, рівень пріоритетності.

Двосторонні відносини України та Республіки Польща мають понад тридцятирічну історію та носять характер стратегічного партнерства. Республіка Польща першою визнала незалежність України в 1991 році та з цього часу підтримує європейські та євроатлантичні прагнення східної сусідки.

Обидві держави сприймають одна одну як стратегічні партнери. Вельми важливо, що це сприйняття збереглося протягом майже тридцяти років відносин, сповнених радикальних змін в міжнародному середовищі та внутрішніх політичних трансформацій в обох державах.

В той же час, відносинам двох країн не вдається уникнути непорозуміння та конфліктів. Сусідство та двостороннє стратегічне партнерство зі значним потенціалом залишається вразливим, як через зміни глобального та регіонального середовища, так і через низку внутрішніх факторів.

Тому оцінювання двосторонніх відносин між Україною та республікою Польща на підставі визначених проблемних питань та показників, що впливають на них, є вельми актуальним та зумовило мету даного дослідження.

Розглядаючи історичну ретроспективу українсько-польських відносин [1], можна виділити наступні етапи:

- становлення українсько-польських двосторонніх відносин із формуванням договірно-правової основи (1991-1995 роки) – закладання основ двосторонньої співпраці;
- реалізація українсько-польських двосторонніх відносин в умовах східного вектору української зовнішньої політики (1995-2004 роки) – балансування України між Європою та росією, формалізація українсько-польського двостороннього партнерства на рівні угод та інституцій;
- пріоритетність євроінтеграційного аспекту українсько-польських двосторонніх відносин (2005-2007 роки) – проєвропейський вектор розвитку України як базис добросусідства в інтересах українського та польського народів, поглиблення співпраці з Польщею;
- переосмислення процесів транскордонного співробітництва України та Республіки Польща (2007-2010 роки) – розвиток українсько-польських відносин під впливом «Східного партнерства» ЄС та Шенгенської зони;
- загострення проблем українсько-польських відносин (2010-2013 роки) – період вирішення «прагматичних» питань економіки, кордонів, правового співробітництва, ігнорування українською стороною незручних питань «історичної пам'яті», політизація у Польщі бажання відкритого каяття українців стосовно питань історії;
- посилення активності двосторонніх відносин в умовах збройної агресії рф проти України (російсько-української війни) (2014 рік – до цього часу) – підтримка у контексті інтеграції України в європейські та євроатлантичні структури, надання допомоги у боротьбі з агресором, трансформація двосторонніх українсько-польських відносин у відносини стратегічного партнерства.

Повномасштабна війна росії проти України змінила картину світу, суттєво прискоривши кризові тенденції у системі міжнародних відносин, що сформувалися після холодної війни. Агресивна неоімперська політика Росії спричинила тектонічні зсуви у сприйнятті безпеки, а також завдала неймовірної шкоди міжнародній системі гарантування безпеки та стабільності, висвітлила неефективність існуючих механізмів попередження та врегулювання криз.

Натомість в умовах збройної агресії рф стан двосторонніх відносин між Україною та Республікою Польща продовжує бути одним із визначальних факторів регіональної стабільності, а їх розвиток відбувається, передусім, під впливом міркувань безпеки та обопільного прагнення до пошуку оптимальних форматів співпраці задля реалізації власних національних інтересів.

Від початку повномасштабного вторгнення рф у лютому 2022 року Польща стала одним із лідерів за кількістю прийнятих біженців, передала сотні одиниць озброєння та військової техніки і фактично є логістичним хабом надходження військової допомоги від партнерів, підтримала членство в НАТО, активно адвокує вступ України до ЄС, планує взяти активну участь у повоєнному відновленні. Це не є вичерпним переліком тієї підтримки, яку надає Республіка Польща Україні, але це свідчить, що Польща є найближчим другом та союзником України.

В умовах повномасштабного вторгнення рф зійшли нанівець багаторічні непорозуміння між двома країнами. Співпраця двох країн настільки розширилась, що експерти та політики стали прогнозувати ще більшу, порівняно із стратегічним партнерством співпрацю. Фактично прогнозувалася інтеграція двох країн навіть до рівня нового українсько-польського союзу:

«Між нами не було кордонів, і я вважаю це початком того, що між нами в майбутньому не буде жодних кордонів, яких завгодно: політичних, економічних і – що дуже важливо – історичних.» – зазначив Президент України В. Зеленський під час офіційного візиту до Республіки Польща 5 квітня 2023 року [2].

Історично склалося, що нерідко саме загрози з боку третіх країн (а переважно це була росія) ставали тригерами для об'єднання зусиль українців і поляків, які з давніх часів воліли сформувати вільні в серці Європи суспільства. І повномасштабна агресія рф у 2022 році не стала винятком. Вперше за підсумками 2022 року рівень двосторонніх відносин між Україною та Республікою Польща було оцінено на найвищий бал [3].

Натомість не всі проблемні питання між двома країнами вирішені, а останнім часом непорозуміння загострилося через українське зерно. Україна залишається конкурентом Польщі на ринку збуту власних товарів. Це викликає певні економічні розбіжності між партнерами, що навіть переростають в торгівельні війни із заборonoю експорту української аграрної продукції та блокуванням кордону. Посилення негативного впливу економічного чиннику на українсько-польські відносини також обумовлюється й перспективою вступу України до ЄС, що означатиме майбутню конкуренцію української агропродукції на внутрішньому ринку Європейської співдружності.

Підсумовуючи, можна зазначити, що в цілому за тридцятирічну історію двосторонніх відносин вони поступово трансформувалися від пересічного двостороннього співробітництва сусідніх прикордонних країн до відносин стратегічного партнерства. Двосторонній діалог залишається важливим треком у зовнішній політиці двох країн. За цей час напрацьована достатня договірно-правова база (понад 155 чинних міжнародних документів), що охоплює усі рівні влади та найважливіші сфери двосторонніх українсько-польських відносин. Польща протягом багатьох років залишається «локомотивом» європейської та євроатлантичної інтеграції України, в умовах російсько-української війни була активізовано трек співпраці із військово-технічних та без пекових питань. В той же час проблемними в українсько-польській співпраці залишаються: історичні, політичні та економічні питання.

Зазначене обумовлює загрозу позитивному розвитку двосторонньої співпраці двох країн. До того ж проблемні аспекти активно використовуються рф в інформаційних кампаніях проти України як на міжнародній арені, так і всередині Польщі, що суттєво знижує потенціал двосторонньої співпраці.

На підставі проведеного аналізу були визначені часткові показники, що впливають на українсько-польські двосторонні відносини та визначатимуть вектор їх розвитку у найближчі перспективи, а саме:

в зовнішньополітичній сфері:

- рівень воєнної загрози з боку рф;
- рівень лідерства Польщі на міжнародній арені, зокрема у Східній Європі;
- рівень інтеграції України з ЄС;
- рівень інтеграції України з НАТО
- рівень централізації Європейського Союзу;

у внутрішньополітичній сфері:

- рівень політизації історичного питання;
- рівень українофобських настроїв у польському суспільстві;
- рівень внутрішньодержавних політичних процесів;
- рівень двостороннього співробітництва на засадах стратегічного партнерства;
- рівень економічної співпраці, зокрема заборони українського експорту до Польщі.

Таким чином, обрані часткові показники свідчать, що обґрунтування рекомендацій щодо напрямів розвитку двосторонніх відносин між Україною та Республікою Польща є багатоаспектним і комплексним. Для їх оцінювання доцільно застосувати методи порівняльного аналізу, що дозволить вирішити визначене завдання в широкому діапазоні зовнішніх і внутрішніх чинників.

Для оцінювання двосторонніх відносин України та Республіка Польща запропоновано використати метод експертних оцінок. Його сутність полягає у визначенні обраними експертами (5–10 осіб), які є фахівцями в питаннях міжнародних відносин, чисельного значення часткових показників та подальшої математично-статистичної обробки результатів.

Враховуючи переваги та недоліки існуючих індивідуальних та групових методів експертних оцінок, для оцінювання рівня двосторонніх відносин пропонується використати експертний метод анкетування за розробленими анкетами із наступною математично-статистичною обробкою отриманих результатів.

Методика проведення анкетування включає наступні етапи: підбір експертів, вибір шкали опитування, вибір методу вимірювання, перевірка узгодженості суджень експертів, оброблення експертних оцінок та передбачає заповнення розробленої анкети відібраними експертами.

Отримані відповіді обробляються із застосуванням математичного апарату. В результаті чого можна отримати взаємозалежність показників двосторонніх відносин між Україною та Республікою Польща, вираженою через коефіцієнти важливості та пріоритетності обраних показників.

Накопичений масив даних застосовується для розроблення та обґрунтування рекомендацій щодо розвитку двосторонніх відносин України та Республіки Польща в умовах поточного безпекового середовища.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що розвиток двостороннього співробітництва між Україною та Республікою Польща обумовлений, насамперед змінами загальносвітового безпекового, політичного, економічного середовища, що в свою чергу ініційовані широкомасштабною війною в Європі, розв'язаною росією проти України.

Незважаючи на низку проблемних питань у взаємовідносинах, країни мають поглиблювати стратегічне партнерство між державами. Такий формат співпраці має усі шанси побудувати сильний регіональний блок держав, який має потенціал протистояти загрозі РФ та вести конструктивний діалог із Заходом. Означене дозволить Україні та Республіці Польщі підвищити статус у європейському і світовому масштабі та стати важливим елементом нової архітектури європейської та глобальної безпеки.

Джерела:

1. Мелекесцев К. І., Бут О. М. Україна та Республіка Польща: еволюція від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції: монографія. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 200 с.
2. «Не буде жодних кордонів»: чи можлива конфедерація України та Польщі. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/18/statija/polityka/ne-bude-zhodnyh-kordoniv-chy-mozhlyva-konfederacija-ukrayiny-ta-polshhi>.
3. Рада зовнішньої політики «Українська призма». Дипломатія воєнного часу: оцінка “чотири з плюсом” Режим доступу: <https://prismua.org/scorecards2022/>.

Кисіль Ганна Михайлівна

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Науковий курівник: Луців Світлана Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття зосереджується на важливості організаційно-методичних засад вивчення розділу "Синтаксис" у початкових класах у сучасній лінгводидактиці. Вона розкриває суть і зміст основних синтаксичних понять, а також розглядає психолого-педагогічний і лінгводидактичний аспекти цієї проблеми. Крім того, у статті описано організаційно-методичні основи вивчення розділу "Синтаксис" у практиці навчання української мови в початковій школі. Наведено аналіз і проведено діагностику стану забезпечення молодшими школярами синтаксичними знаннями і вміннями. Ключові слова: початкова школа, речення, слово, словосполучення.

У сучасній лінгводидактиці спостерігається зміна у фокусі уваги на початковому етапі мовної освіти.

Одним із головних завдань навчання мови в початковій школі є розвиток у молодших школярів умінь висловлювати свої думки за допомогою використання пропозицій. Навчати учнів початкової школи віку свідомо використовувати речення як основну одиницю мови означає вироблення в них умінь розділяти мовленнєвий потік на цілі структурно-семантичні одиниці, виокремлюють предмет думки, структурно і формулювати думки інтонаційно, сполучаючи слова в реченнях.

У своїх наукових працях відомі мовознавці та лінгводидакти розглядали питання щодо вивчення синтаксису української мови у школі. Дослідження таких авторів, як О. Біляєв, О. Горошкіна, Г. Шелехова, О. Караман, С. Караман, К. Плиско та інших, мають велике теоретико-практичне значення.

Синтаксис - це розділ мовознавства, що тісно пов'язаний з іншими галузями та системами української мови. Зазвичай синтаксис асоціюють з морфологією, оскільки він розглядає слово у його відношеннях та зв'язках з іншими словами у мовленні. Важливо відзначити, що словоформи кожної частини мови у реченні є членами речення, у той час як службові слова виконують свою роль лише в словосполученнях та реченнях.

Вивчення синтаксису в початковій школі передбачає практичне засвоєння всіх засобів вираження, які виконують комунікативні функції в межах синтаксичної одиниці, поєднання слів і речень. Слід зазначити, що вивчення синтаксису може бути складним для молодших школярів. У зв'язку з цим слід зробити акцент на засвоєнні синтаксичних тем, пов'язаних з розрізненням головних і другорядних членів речення та правильною побудовою різних типів речень.

Отже, сучасний етап навчання мови і мовлення спрямований не лише на створення комунікативно зорієнтованих умов навчання мови і формування мовної і синтаксичної компетентності у дітей молодшого шкільного віку, а й на навчання молодших школярів вільно користуватися синтаксичними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності. Засвоєння шкільного матеріалу з синтаксису залежить від того, наскільки органічно він відображений у поняттях, що розглядаються на уроках української мови в початковій школі. Це зумовлено насамперед тим, що синтаксис належить до мовних одиниць, які безпосередньо впливають на комунікативні характеристики особистості. Важливим аспектом вивчення синтаксису учнями початкових класів є взаємодія між учнем і вчителем.

Джерела

1. Біляєв О.М. Зміст уроку мови. Харків : Педагогіка і психологія, 2015. 115 с.
2. Ващуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі : Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Літера ЛТД, 2011. С. 118-135.

Лукачович Ірина Богданівна

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
 Науковий курівник: Луців Світлана Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент,
 Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті представлено аналіз методів розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі. Особливу увагу приділено традиційним та інноваційним методам, пов'язаним зі становленням і розвитком Нової української мовної школи. Встановлено актуальність використання мультимедійних технологій, спрямованих на оптимізацію процесу мовленнєвого розвитку молодших школярів, у практиці початкової освіти. Ключові слова: початкова школа, мовлення, розвиток мовлення, технології навчання.

Сучасна система освіти, зокрема початкова, пройшла значні зміни та перейшла на новий рівень. Згідно з оновленим Державним стандартом та програмами, початкова школа в Україні тепер працює відповідно до концепції реформування середньої освіти, відомої як "Нова українська школа". Однією з ключових компетентностей в цій новій системі є вміння спілкуватися державною мовою.

Оволодіння цією компетентністю передбачає застосування різних видів мовленнєвої діяльності, таких як слухання, говоріння, читання та письмо. Цей підхід до навчання української мови в початковій школі базується на комунікативно-діяльнісному підході. Проте, проблема розвитку зв'язного мовлення серед учнів початкової школи залишається актуальною.

Особливу увагу потребує лінгводидактичне підґрунтя розвитку зв'язного мовлення, включаючи методи, які застосовуються у навчанні як індивідуально, так і у парах, групах чи колективно.

До специфічних методів формування мовленнєвої компетентності учнів на уроках української мови віднесено різні підходи:

Методи формування мовленнєвої текстової компетентності: Ці методи спрямовані на поступове формування мовленнєвих знань та розвиток різних видів мовленнєвої діяльності. Серед них можна відзначити:

Метод спрямованого читання й обмірковування: Учні читають текст з подальшим аналізом та обговоренням його змісту.

Метод смислового бачення тексту: Учні розуміють основний зміст тексту та відтворюють його головну ідею.

Метод бесіди за змістом сприйнятого тексту: Учні обговорюють прочитаний текст, висловлюють свої думки та рефлексії щодо нього.

Метод проектів: Учні працюють над створенням проектів на основі прочитаного матеріалу.

Складання історій за допомогою сюжетних малюнків, есе, гра та інші.

Методи формування мовленнєвої комунікативної компетентності: Ці методи спрямовані на розвиток умінь ефективно спілкуватися мовою. До них відносяться:

Діалогівання: Учні ведуть діалоги на різні теми, використовуючи вивчену мову.

Рольова гра: Учні відтворюють ролі персонажів та взаємодіють між собою за певною сценарною ситуацією.

Кейс-метод: Учні аналізують конкретні ситуації або проблеми та пропонують власні рішення чи висновки.

Отже, ці методи сприяють не лише розвитку мовленнєвих навичок, а й формують учнівську здатність ефективно використовувати мову в різних ситуаціях спілкування.

Джерела

1. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011.
2. Пінчук О. П. Дидактичний аспект проблеми визначення мультимедіа в освіті / О. П. Пінчук // Наукові записки. Серія педагогічні та історичні науки. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2006. – Вип. LXIV (64). – С.178-184.

Сліпецька Ольга Богданівна

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
 Науковий курівник: Луців Світлана Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент,
 Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті визначено особливості формування інтерактивного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Описано методи та види практичної діяльності, що стимулюють мовленнєву активність дітей, та обговорено їх впровадження. Ключові слова: учні початкових класів, діалогічне мовлення, методи навчання, молодший шкільний вік.

Основу комунікативної компетентності становить здатність застосовувати знання мови у власному спілкуванні, дотримуючись відповідного мовленнєвого етикету, а також здатність сприймати діалогічне мовлення на слух і взаємодіяти з іншими в різних ситуаціях, як контактних, так і віддалених. Це також включає вміння виконувати різні соціальні ролі. Однак практика показує, що діалогічному мовленню не приділяється достатня увага на уроках, діти не володіють навичками спілкування з однолітками та дорослими, не можуть доказово аргументувати свою думку або ввічливо спілкуватися з опонентом.

Діалогічне мовлення у науковій літературі розглядається як комунікативний акт, що включає в себе зміну ролей мовця і слухача. Цей процес відбувається в певній ситуації спілкування і є результатом цієї самої ситуації. Ситуація спілкування охоплює обставини, в яких відбувається розмова, відносини між учасниками спілкування, мовленнєві стимули та процес діалогізування. У цьому контексті діалог вважається не лише обміном словами, але й взаємодією і спільним конструюванням мовленнєвого акту між учасниками комунікації.

Важливо привертати увагу дітей до засвоєння форм звертання, які є характерними для української мови, та відпрацьовувати використання етикетних форм мовлення, дбаючи про їх уживання у щоденному спілкуванні, навчальних та ситуативних ситуаціях. Це сприяє не лише розвитку мовлення дітей, але й навчає їх співпрацювати та практично взаємодіяти один з одним. Такий підхід позитивно впливає на атмосферу в класі, об'єднує дітей та формує комфортну психоемоційну обстановку.

Розвиток діалогічних навичок також стимулює формування вольових якостей дитини, покращує пам'ять, розвиває мислення та увагу. Крім того, він сприяє інтелектуальному та культурному зростанню, оскільки психічний розвиток дитини нерозривно пов'язаний з розвитком мови. Такий комплексний підхід до навчання мови відображається на загальному розвитку дитини та сприяє її успішній адаптації у суспільстві.

Досконале володіння рідною мовою є ключовою передумовою для успішного навчання та особистісного зростання. У сучасному суспільстві все більш зростає попит на інтелектуально розвинених особистостей, які мають високий рівень мовленнєвої культури та світоглядних цінностей. Ці люди здатні впевнено спілкуватися, будувати партнерські відносини та ефективно співпрацювати у різних сферах життя.

Досягнення високого рівня мовленнєвої культури дозволяє особистості виявляти свої ідеї та думки з впевненістю та аргументовано, впливаючи на оточуючих. Крім того, володіння рідною мовою відкриває шлях до розуміння культурних та історичних аспектів свого народу, сприяє формуванню особистості та зміцненню національної свідомості.

Таким чином, розвиток мовленнєвих навичок та культури є не лише важливим елементом освіти, але й ключовим чинником для успішної соціальної адаптації та особистісного зростання в сучасному світі.

Джерела

1. Вашуленко М.С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб./М.С. Вашуленко. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
2. Власенко О.В. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів. Управління школою. 2005. №22-24, с. 21-22.

Конон Ярослава Валентинівна

Навчально-науковий інститут морського права та менеджменту

Національного університету «Одеська морська академія»

Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська морська академія»

МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

У сучасному світі, в якому цифрові технології стрімко розвиваються та проникають у всі сфери діяльності суспільства, адміністративне судочинство не може залишатися осторонь цього процесу. Цифровізація судочинства в Україні відкриває нові горизонти для ефективності здійснення правосуддя, доступності та прозорості судових процедур. Однак, разом з перевагами, цей процес несе в собі й потенційні ризики, які можуть вплинути на захист прав та основоположних свобод громадян. Метою роботи є виокремити глибину та широту можливостей, які цифровізація пропонує адміністративному судочинству, а також визначити та проаналізувати ризики, що виникають у даному контексті. Ключові слова: адміністративне судочинство, електронний суд, електронне адміністративне судочинство, переваги та недоліки електронного суду.

Згідно із ст. 125 Конституції України, адміністративні суди діють з метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин [1]. Дослідження можливостей та ризиків цифровізації адміністративного судочинства в Україні є актуальним та важливим завданням. Впровадження такої новації дозволить не лише оптимізувати судові процеси, але й забезпечити принципи доступності та прозорості для громадян. На думку Гришук О.В., зміцнення довіри громадян до судової системи держави наразі є актуальним питанням сучасності, оскільки цей феномен уможливило нормальне існування суспільства та ефективне функціонування судочинства в цілому [2, с. 19].

Цифровізація адміністративного судочинства може забезпечити виконання принципу гласності і відкритості судового процесу, закріпленого у ст.11 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якого судові рішення та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом, та ніхто не може бути обмежений у праві на отримання інформації про результати розгляду його судової справи [3]. Така форма здійснення правосуддя може забезпечити більшу прозорість судових процедур, оскільки документи та рішення стають доступними для перегляду у форматі он-лайн.

Наприклад, за дослідженням Гиляки О.С., у багатьох демократичних держав зі сталою економікою наявний досвід впровадження електронної системи судочинства. Так, автор наводить приклад застосування автоматизованих систем «електронної подачі документів» та «електронної публікації» у федеральних судах США з 1988 року [4, с. 16]. Також впровадження процесу цифровізації судів забезпечує спрощенню паперового документообігу.

Станом на сьогодні в Україні діє Єдина судова інформаційно-комунікаційна система, яка, згідно із ч.4 ст.18 КАС України, забезпечує обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також дозволяє фіксування судового процесу і надає можливість участі сторін судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції [5].

Беручи до уваги нормативно-правову базу діяльності «електронного суддівства» в Україні, можна зробити висновок, що наразі електронне адміністративне судочинство нашої країни передбачає реалізацію наступних можливостей для громадян: забезпечення електронного документообігу та вчинення інших процесуальних дій судом (ч.4,5 ст.18 КАС України), отримання електронної судової повістки про виклик і повістки-повідомлення (п.1 ч.3 ст.124 КАС України), подання електронних доказів (ст.99-100 КАС України) та можливість сплати судового збору он-лайн (ч.2 ст.132 КАС України). Таким чином, з використанням систем «електронного суду» громадянам відкривається багато можливостей для захисту та охорони своїх прав та інтересів, зокрема така система забезпечує гарантію доступності до правосуддя.

Проте, впровадження цифрового адміністративного судочинства має низку певних недоліків та ризиків. По-перше, якщо брати до уваги соціологічний аспект, то цифровізація адміністративного судочинства може вимагати значних змін у традиційному розумінні правозастосовної діяльності, що може викликати опір серед практикуючих юристів та суддів.

В такому випадку в майбутньому від учасників судового процесу, які не є учасниками справи або їх представниками, окрім вже існуючих вимог щодо професійної кваліфікації, буде очікуватись широкий спектр навичок для ефективної роботи з системами електронного судочинства.

А також від вже практикуючих суб'єктів правозастосовної діяльності буде вимагатись готовність та здатність швидко навчатися та адаптуватися до технологічних новацій. По-друге, повне впровадження

«електронного суду» робить судову гілку влади залежною від технологій, що може призвести до проблем через нестабільну роботу ІКТ-систем (ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології), нестачі фінансування для виявлення збоїв та помилок або належного технічного забезпечення – все це може ускладнити нормальне функціонування електронного судочинства. Зокрема, використання «електронного суду» порушує питання розвитку кібербезпеки та інформаційного захисту. Не можна не погодитись із Паскар А.Л., яка у своєму дослідженні згадує про важливість зміцнення кібербезпеки при використанні ІКТ-систем у діяльності судів на національному рівні [6, с. 102].

Отже, можна зробити висновок, що розвиток цифрових технологій надає можливість впровадити нові та ефективні інструменти правозастосовної діяльності, зокрема у належному функціонуванні адміністративного судочинства. Однак, разом із можливостями присутні й значні недоліки, які можуть стати перешкодою для справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин.

Джерела

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
2. Гришук О.В. Окремі теоретичні аспекти питання довіри до суду у суспільстві, що трансформується. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали четвертої Міжнародної наук.-практ. Конференції*. Київ : Видавництво ВАІТЕ, 2020. С. 19-23.
3. Закон України «Про судоустрій та статус суддів»: Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. №31. ст. 545.
4. Гиляка О.С. Окремі аспекти функціонування електронного правосуддя в Україні. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали четвертої Міжнародної наук.-практ. Конференції*. Київ : Видавництво ВАІТЕ, 2020. С. 16-18.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р., № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005 р., № 5, (№№ 35-36, 37). Ст. 446.
6. Паскар А.Л. Електронне судочинство: європейські стандарти vs українські реалії. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали четвертої Міжнародної наук.-практ. Конференції*. Київ : Видавництво ВАІТЕ, 2020. С. 100-102.

Бодян Дар'я Вікторівна
ORCID: 0009-0007-8677-4822

Національний університет «Одеська морська академія»
Науковий керівник: Палько Віктор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент
Національний університет «Одеська морська академія»

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПОДВІЙНОГО (МНОЖИННОГО) ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Важливе значення для кожної людини має громадянство тієї чи іншої держави, оскільки від наявності останнього залежить обсяг прав, обов'язків та свобод якими буде володіти особа, а також рівень захисту тощо. Однак, виникає питання, чи можливою є наявність приналежності особи одразу до декількох держав? В національному законодавстві питання громадянства регулюють відповідні документи. Згідно їх положень громадяни можуть мати лише одне громадянство, що підтверджується ст. 4 Конституції України «в Україні існує єдине громадянство» [1]. З цього випливає, що в Україні *de jure* заборонене подвійне (множинне) громадянство, однак *de facto* не поодинокими випадками є наявність приналежності осіб до інших держав.

Ще до повномасштабного вторгнення законодавець майже дійшов до завершального етапу легалізації вказаного питання, проте останні події призвели до відкладення його розгляду та виникнення іншого – доцільності та перспектив введення подвійного (множинного громадянства). Отже, саме тому можливим є ствердження необхідності даного дослідження.

В міжнародному праві під категорією «громадянство» розуміють «правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи» (ст. 2 Європейської конвенції 1997 р.) [2]. Поряд слід розглядати похідні категорії, а саме подвійне громадянство, або біпатризм, тобто належність особи до громадянства двох держав одночасно та множинне громадянство (мультипатризм) – належність особи до громадянства двох та більше держав.

Зазначаючи, що на світовому рівні питання біпатризму є актуальним, слід вказати, що так і немає єдиного погляду щодо його закріплення. Тобто, в світі існують різні ставлення, навіть категоричні, держав щодо функціонування такого інституту. Насамперед, є ряд держав, де на конституційному рівні визнано множинне громадянство (Канада, Іспанія, Ліхтенштейн). Є держави, що дозволяють множинне громадянство, однак за певних умов або ж у разі набуття нового громадянства не вимагають відмови від попереднього (США, Італія, Велика Британія тощо). Однак, чимало країн схилиються до думки, щодо прямої заборони мати подвійне (множинне) громадянство (Японія, Німеччина, Фінляндія, Австрія, Естонія тощо).

До останньої категорії можливо, певною мірою, віднести й Україну, через, як вже було згадано, досить негативне ставлення до подвійного (множинного) громадянства, хоч в законодавстві й не міститься його прямої заборони. Стосовно згаданого принципу «єдиного громадянства», слід вказати, що на даний момент законодавчо немає офіційного визначення його сутності. Так, з цією метою наприкінці 2021 р. 99 народних депутатів звернулися з конституційним поданням до Конституційного суду України (КСУ) щодо офіційного тлумачення ст. 4 Конституції України [3]. В свою чергу, лише минулого року КСУ почав розгляд вказаної справи.

Відсутність офіційного тлумачення принципу не свідчить про відсутність його закріплення в нормативно-правових актах. Наприклад, при аналізі ст. 2 ЗУ «Про громадянство України» проявляється колізія, оскільки «якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України» [4]. Відповідно, можливими є ситуації, коли дозволене подвійне (множинне) громадянство.

Крім того, ще одним недоліком є не встановлення механізму позбавлення такого громадянства у разі його наявності або ж притягнення до відповідальності особи, в якій було виявлено таке громадянство. На практиці, мабуть єдиним покаранням, що може загрожувати таким особам є позбавлення громадянства України, але вказані наслідки настають досить рідко, оскільки це важкий процес. Протягом останніх років було, напевно, найбільше уваги приділено саме функціонуванню досліджуваного інституту. Так, було внесено на розгляд ряд законопроектів, наприклад, № 6175 у частині надання додаткових прав громадянинам, а саме права змінювати громадянство України на інше тощо. Однак, вказаний законопроект не отримав значної підтримки, тому не був реалізований.

З цією метою, Президент України ініціював законопроект № 2590 [5]. Тобто, фактично легалізуючи подвійне (множинне) громадянство, хоч прямої норми-вказівки не містить. Крім цього, положеннями вказаного законопроекту встановлювався дещо спрощений порядок прийняття до громадянства України окремих категорій іноземців шляхом подання декларації про відмову від іноземного громадянства. Передбачено додаткові підстави для втрати громадянства України тощо. Але, мабуть, головним недопрацюванням, як ми вважаємо, є відсутність механізму встановлення та підтвердження наявності у осіб подвійного громадянства.

Згадані недоліки попереднього законопроекту було виправлено та включено до іншого законопроекту (№ 6368) [6]. Так, передбачено механізм запобігання набуття подвійного (множинного) громадянства громадянами держав міграційного ризику. Вказане свідчить про те, що якщо особа набула громадянства такої держави, вона зобов'язана його припинити. Однак, якщо особа буде мати приналежність до іншої держави, що не належить до міграційного ризику, вона не буде зобов'язана припиняти таке іноземне громадянство, що, по суті, дозволяє іноземне громадянство, але за певних умов.

Отже, вказаний законопроект № 6368 має на меті усунення недоліків та суперечностей у частині легалізації подвійного (множинного) громадянства, однак також потребує доопрацювання. Тому, тут, як ми гадаємо, необхідне роз'яснення КСУ принципу єдиного громадянства, як передумови прийняття.

Все вищевказане свідчить все таки про недосконалість правового регулювання та «необмеженість» права наявності іншого, крім українського, громадянства. Функціонування досліджуваного інституту в Україні тягне за собою безліч наслідків, як позитивних, так і негативних, що вказують на неоднозначність щодо його легалізації. Так, серед позитивних аспектів реалізації подвійного (множинного) громадянства, вважаємо, що можна виділити, насамперед, можливість проживання у двох країнах на законних підставах, що особливо актуальним є для українських діаспор та інших осіб, що наділяються можливістю вільного пересування тощо; додаткові гарантії реалізації своїх прав та свобод, а також їх захисту; збільшення інвестування в Україну тощо.

Однак, не менш важливо розуміти і недоліки, зокрема це може бути необхідність проходження військової служби одразу в обох або більше державах; обов'язок сплати податків в цих державах, що може призвести до проблем з оподаткуванням; неможливість займати високі посади; в умовах ведення війни, коли на окупованих територіях примушують отримувати громадянство рф, це дасть змогу рф виправдовувати свої дії та, навіть, обґрунтовувати це як захист не лише російськомовних, але і повноцінних громадян рф, оскільки так буде дозволено Україною, що становить проблему.

Висновки. Законодавчий «дозвіл» подвійного (множинного) громадянства тягне за собою низку наслідків, що в більшості є негативними, хоч можливо виділити і позитивні перспективи. Підтвердженням цього є закріплення єдиного громадянства, що свідчить про неможливість отримання громадянства іншої держави.

На основі цього, вважаємо, що легалізація досліджуваного інституту, більшою мірою, є недоцільною, тому вважаємо за необхідне збереження конституційної норми щодо закріплення «єдиного громадянства». Однак, якщо і впроваджувати його функціонування, необхідним є не лише зміна та вдосконалення законодавства, але й закріплення переліку країн з якими є можливим подвійне (множинне) громадянство, а з якими – суворо заборонено.

Джерела

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Європейська конвенція про громадянство. Страсбург, 6 листопада 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text (дата звернення: 11.05.2024).
2. Конституційне подання щодо офіційного тлумачення статті 4 Конституції України в аспекті положення про те, що в Україні існує єдине громадянство. Народний депутат України. № НД-1/201 від 17.12.2021 р. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_473_2021.pdf (11.05.2024).
3. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства» № 2590 від 13.12.2019 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67632 (дата звернення: 11.05.2024).
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України» № 6368 від 02.12.2021 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73322 (дата звернення: 11.05.2024).

Калічак Юрій Львович

ORCID: 0000-0003-4348-1740

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Долішняк Наталія Василівна

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ВАЛЕОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Валеологічні цінності відіграють важливу роль у формуванні здоров'язбережувальної компетентності вихователя. Система вищої освіти має не лише тлумачити інформацію здоров'язбережувального характеру, але й формувати елементарні навички здорового способу життя у студентські роки [1, с. 232].

Здоров'язбережувальна компетентність здобувачів вищої освіти нині, в умовах інформаційно-комп'ютерних технологій дозволяє використовувати широкий спектр різноманітних засобів щодо складових елементів здорового способу життя, активного залучення оздоровчих чинників навколишнього середовища з метою поліпшення стану здоров'я, загартовування організму, засвоєння основних гігієнічних норм, вимог і рекомендацій задля профілактики численних захворювань [2].

Важкі соціально-економічні та суспільно-політичні умови, стабільна тенденція до погіршення стану здоров'я через загарбницьку війну, складна екологічна ситуація, досить низький рівень культури населення, недостатня увага до фізичного розвитку аж ніяк не сприяють здоров'язбереженню [3].

Здоров'язбережувальні компетентності вихователя «передбачають:

✓ створення стійких мотивів і навичок здоров'язбережувальної поведінки задля забезпечення бажаного рівня культури здоров'я,

✓ сприяння досягненню належного рівня здоров'я студентів і стимулювання здоров'язбережувальної культури як сукупності їх свідомого ставлення до здоров'я і життя людини загалом.

✓ формування здоров'язбережувальної компетентності, і на цій основі – самостійного вирішення завдань здорового способу життя, безпечності поведінки, з надання елементарної долікарської, психологічної допомоги» [4, с. 257].

Активна життєва позиція викладача не обмежується виконанням лише інформаційної функції, він є організатором усієї здоров'язбережувальної діяльності студентів, що формує погляди, мислення та свідомість, як основу здоров'язбережувального середовища освітняського закладу.

У середовищі здобувачів вищої освіти найбільш використовуваними є такі «здоров'язбережувальні технології:

✓ фізкультурно-оздоровчі (новітні фітнес-програми, народні рухливі ігри, загартовування організму та масаж);

✓ медико-гігієнічні (повноцінне здорове харчування, вітамінізація);

✓ здоров'язбережувальні освітні технології (інноваційні технології організації освітнього процесу, технології організації діяльності студентів, технології виховної роботи)» [7, с. 237].

Основними структурними компонентами будь-якої здоров'язбережувальної компетентності «вважаємо:

✓ змістовий – наявність у студентів знань, умінь і навичок про здоров'язбереження, здоровий спосіб життя тощо;

✓ мотиваційно-ціннісний – особистісне ставлення до власного здоров'я, а відтак і до професійної

орієнтації;

✓ операційно-діяльнісний – рівень залучення студента до цілісної системи здорового способу життя та системи здоров'язбереження;

✓ емоційно-вольовий – психофізіологічна сфера життєпобутування студента» [6, с. 10].

Характерною особливістю, що притаманна сучасним здоров'язбережувальним технологіям, на нашу думку, є їхній багатофункціональний характер, оскільки вони покликані зміцнювати різноманітні аспекти духовного, інтелектуального, психічного, фізичного здоров'я та самореалізації особистості.

Категорію «здоров'язбережувальна технологія» визначають, «як:

✓ створення сприятливого для здоров'я освітнього середовища;
✓ забезпечення навчання з урахуванням індивідуальних, вікових і психофізіологічних особливостей студентів;

✓ оптимальне поєднання традиційних технологій навчання з принципами, методами і прийомами, спрямованими на збереження і підтримку здоров'я студентської молоді;

✓ технології навчання здоров'я, здорового способу життя, формування здорової нації;

✓ навчально-методичний комплекс оздоровчо-фізкультурних і лікувально-профілактичних заходів» [5, с. 145].

У процесі формування здоров'язбережувальної компетентності у вихователів відбувається утворення цілісного світогляду на підставі інтегрованих знань з природничих наук, валеології, фізичного виховання, основ здоров'я, біохімії та біомеханіки тощо.

Таким чином, сучасні негативні тенденції відчутного погіршення стану здоров'я здобувачів вищої освіти диктують необхідність обов'язкового запровадження і використання інноваційних технологій, що сприяли б належному психофізичному розвитку у студентському середовищі. Серед основних шляхів застосування здоров'язбережувальних технологій особливо підкреслимо такі: формування здоров'язбережувальної компетентності у пошукувачів; моніторинг новітніх наукових досліджень у сфері здоров'язбережувальних технологій, інноваційного досвіду створення здоров'язбережувального середовища закладів вищої освіти світу.

Джерела

1. Kalichak Yu. Health-Protecting Psychologically Safe Developmental Environment of a Preschool Educational Institution. The problems of formation of the healthy modus vivendi of students of higher education establishments in the sphere of health protection. Human health: realities and prospects. Monographic series. Volume 4. Health and Biosensors. Edited By Nadiya Skotna, Svitlana Voloshanska, Taras Kavetsky, Oleh Smutok, Mykhailo Gonchar. Drohobycz : Posvit, 2019. P. 230–237 (8 с., 0,75 др. арк.).
2. Kalichak Yu. L. Training preschool teachers in fundamentals of ecology and valeology. Moderní aspekty vědy: XIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. str. 614–647.
3. Воскобойнікова Г. Л. Валеологічні аспекти соціального партнерства освітніх і медичних закладів у здоров'язбережувальній діяльності сучасного педагога. Вип. 24(34). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 115–117.
4. Етимологічний словник української мови: у 7 томах. Том 1. Київ, 1982. 2005. 572 с.
5. Калічак Ю. Л. Формування здоров'язбережувальної компетентності у вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): збірник наукових праць : за редакцією О. В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 5 К (113)19. С. 143–147.
6. Калічак Ю. Л., Долішняк Н. В. Структурні здоров'язбережувальної компетентності студентів сучасного закладу освіти. Перспективні напрямки розвитку науки, освіти та технологій: теорія і практика: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Ізмаїл, 22 грудня 2023 р.). Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. С. 9–13.
7. Нестеренко В. В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання : монографія. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. 399 с.

Калічак Юрій Львович
ORCID: 0000-0003-4348-1740

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Чомко Ірина Володимирівна

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТВОРЕННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Проблема здоров'язбереження підростаючого покоління останнім часом набула неабиякої актуальності. Це пояснюється значним погіршенням стану здоров'я дітей упродовж навчання у закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Вказана стабільно негативна тенденція щодо стану фізичного і психічного здоров'я школярів пов'язана, передовсім, з еколого-валеологічними, соціально-економічними, суспільно-політичними проблемами у суспільстві. При цьому зазначимо наявність певних специфічних чинників, зокрема: емоційний дискомфорт через труднощі освітнього процесу, психофізичні перевантаження програмним матеріалом, складні стосунки з батьками та вчителями, недостатня рухова активність, брак повноцінної організації здорового дозвілля, відсутність осмисленого раціонального харчування, слабкий рівень запровадження здоров'язбережувального середовища, відсутність внутрішньої мотивації на здоровий спосіб життя та культури здоров'я загалом [1–5].

Одним із шляхів виходу з такої ситуації вважаємо впровадження у практику роботи ЗЗСО здоров'язбережувальних технологій, котрі є фундаментом здоров'язбережувального середовища і передбачають взаємозв'язок усіх складових освітнього процесу, що спрямовані на поліпшення здоров'я дітей та підлітків.

Відтак, діяльність НУШ необхідно спрямовувати на створення повноцінного здоров'язбережувального середовища задля розвитку здорової дитини, формування у неї позитивної внутрішньої мотивації на здоровий спосіб життя.

Нині існує чимало різноманітних підходів, концепцій, поглядів відомих представників психолого-педагогічної науки щодо тлумачення сутності здоров'я, здорового способу життя, здоров'язбережувального середовища тощо. Ми ж розглянемо більш детальніше здоров'язбережувальні педагогічні технології, котрі останніми роками стали важливим інструментом формування знань, умінь, навичок, впливу на свідомість, організації повсякденного простору діяльності, а також є важливими життєвими орієнтирами підлітків. До їхніх найважливіших характеристик належать відсутність шкоди для здоров'я учнів, створення безпечних умов перебування, навчання та праці в школі, зокрема таких, котрі уможливають: сприятливі умови едукативної дитини, оптимальну організацію освітнього процесу, врахування індивідуальних особливостей та гігієнічних норм, оптимальний руховий режим, формування позитивного ставлення до здорового способу життя тощо [6–8; 10].

Аналіз практичної діяльності сучасних закладів загальної середньої освіти дозволяє переконливо стверджувати про такі основні напрями реалізації здоров'язбережувальних технологій у процесі едукативної:

1. безпосереднє створення необхідних умов задля дієвого зміцнення здоров'я дітей і підлітків та їхнього гармонійного розвитку внаслідок здійснення навчального процесу;
2. організація процесу едукативної з обов'язковим урахуванням його психологопедагогічного та психофізіологічного впливу на організм школярів;
3. створення, розповсюдження й імплементація відповідних комплексних програм з формування культури здоров'я і профілактики шкідливих звичок у повсякденному житті;
4. здійснення комплексних заходів щодо систематичного моніторингу стану здоров'я, рівня фізичного і психічного розвитку учнів початкової школи та підлітків;
5. стабільне функціонування служби психологічної допомоги вчителям і школярам з метою подолання стресів, тривожності, формування доброзичливих взаємовідносин;
6. дієвий контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації процесу едукативної;
7. фізіологічно обґрунтоване нормування навчального навантаження і заздалегідь продумана профілактика стомлюваності дітей;
8. дотримання основних правил збалансованого харчування у ЗЗСО [9, с. 214].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що ефективне запровадження здоров'язбережувальних технологій сприятиме раціональному комплексному плануванню педагогічними колективами ЗЗСО діяльності закладу загалом на основі здоров'язбереження, усвідомлення необхідності цілісного підходу до проблем збереження і поліпшення здоров'я дітей задля забезпечення обґрунтовано визначених норм навчального навантаження із врахуванням загальної психофізичної працездатності та наявних умов організації навчальної діяльності, загального формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів й учнів, створення умов для мотивації та стимуляції самоосвіти із проблем здоров'язбереження; створення у закладі освіти повноцінного здоров'язбережувального середовища та забезпечення з цією метою результативної співпраці з батьками.

Джерела

1. Kalichak U., Kalichak Yu. The problems of formation of the healthy modus vivendi of students of higher education establishments in the sphere of health protection. Human health: realities and prospects. Monographic series. Volume 3. Health and Nutrition, edited by Nadia Skotna. Drohobycz: Posvit, 2018. P. 204–214.
2. Kalichak Y. L. Theoretical and methodological aspects of formation of preschool teachers' professional competence. Moderní aspekty vědy: X. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. str. 251–280.
3. Kalichak Yu. Health-Protecting Psychologically Safe Developmental Environment of a Preschool Educational Institution. The problems of formation of the healthy modus vivendi of students of higher education establishments in the sphere of health protection. Human health: realities and prospects. Monographic series. Volume 4. Health and Biosensors. Edited By Nadiya Skotna, Svitlana Voloshanska, Taras Kavetsky, Oleh Smutok, Mykhailo Gonchar. Drohobycz: Posvit, 2019. P. 230–237.
4. Kalichak Yu. The formation of health preserving competence of teachers of preschool educational institutions in modern conditions. State of environment and human health. Edited by Andrzej Krynski, Georges Kamto Tebug, Svitlana Voloshanska. Czestochowa: Educator, 2019. P. 181–190.
5. Kalichak Yu. The theoretical aspects of formation of the healthy way of life of preschool age children. Ecology and human health. Edited by Andrzej Krynski, Georges Kamto Tebug, Svitlana Voloshanska. Czestochowa: Educator, 2018. P. 201–213.
6. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 2. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.
7. Вашенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2016. № 8. С. 1–6.
8. Калічак Ю. Л. Оздоровчі технології та діагностичні методики фізичного розвитку дітей: тексти лекцій. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, 2016. 128 с.
9. Кириленко С. В., Михайлов О. М., Сергієнко В. П. Школа культури здоров'я: від сьогодення до майбутнього: навчально-методичний посібник. Київ, Чернівці: Букрек, 2012. 384 с.
10. Коцур Н. Формування здоров'язбережувального простору в загальноосвітніх навчальних закладах. *Рідна школа*. 2012. № 11. С. 60–65.

Глухова Валентина Іванівна

Кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0003-3120-9651

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського***Мар'янченко Софія Геннадіївна**

ORCID ID: 0009-0008-6049-9313

*Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського***Мельниченко Катерина Іванівна***Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського***БЮДЖЕТНИЙ КОНТРОЛЬ НА ЕТАПІ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ**

Бюджетний контроль – складова бюджетного менеджменту на загальнодержавному і місцевому рівнях - відіграє важливу роль на всіх стадіях бюджетного процесу, тому є актуальною темою дослідження серед науковців [1-3]. Розглянемо особливості такого контролю на етапі виконання бюджету, зокрема в органах Державної казначейської служби України (ДКСУ), яка є одним із головних суб'єктів казначейського обслуговування бюджетних коштів і виконує при цьому контрольну функцію за цільовим і ефективним витрачанням централізованих і децентралізованих державних фінансових ресурсів.

Органи ДКСУ здійснюють попередній бюджетний контроль – на стадії реєстрації фінансових зобов'язань, а також наступний – при оплаті рахунків.

В ході попереджувальних контрольних заходів перевіряються бюджетні фінансові зобов'язання, їх обґрунтованість, потім - накладні, рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, акти виконаних робіт з договорами з метою визначення їх відповідності встановленим вимогам.

Ефективний контроль та підвищення рівня оперативного управління фінансовими ресурсами спрямований на зменшення необґрунтованої кількості відмов у реєстрації фінансових зобов'язань та у прийнятті платіжних доручень.

Відповідно до повноважень, наданих Бюджетних кодексом України, органи Казначейства у разі виявлення порушень бюджетного законодавства з боку розпорядників та одержувачів бюджетних коштів застосовують заходи впливу, зокрема: попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення; зупинення операцій з бюджетними коштами на рахунках, відкритих в органах ДКСУ.

У таблиці 1 наведені показники відмов та попереджень у ході здійснення бюджетного контролю в системі Казначейства.

Таблиця 1

Динаміка виявлених бюджетних порушень в органах Державної казначейської служби України

Показники	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021, %
Попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства				
Кількість порушень	41840	32619	34911	- 16,6
Сума, млрд грн	45,1	16,6	26,8	- 40,6
Зупинення операцій з бюджетними коштами				
Кількість порушень	2262	1275	1432	- 36,7%

Розроблено авторами на основі джерела[4]

Як свідчать дані табл.1, кількість і сума бюджетних правопорушень за останні роки хоча і зменшилися, що говорить про підвищення у ці періоди дисциплінованості з боку розпорядників і отримувачів бюджетних коштів, однак залишаються ще досить великими.

Отже, можна зробити висновок, що на сьогодні бюджетний контроль, який проводиться ДКСУ на етапі виконання бюджету, спонукає до дотримання бюджетного законодавства і більш ефективного витрачання державних коштів учасниками бюджетного процесу.

Джерела

1. Гулаловська М., Дем'янюк А., Савчук С. Особливості здійснення казначейського контролю у бюджетній сфері. *Галицький економічний вісник* https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu Galician economist journal, No 6 (67) 2020 https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.06.
2. Дідур С.В., Касич А.О., Глухова В.І. Бюджетний контроль і його результативність в Україні. *Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Збірник наукових праць*. Вип. 1(20): Економічні науки. Чернівці : Технодрук, 2011. С. 17–23.
3. Ляшенко А. Значення та роль бюджетного контролю в системі бюджетного процесу. *Економіка та суспільство*. Випуск № 24 / 2021 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-33>.
4. Публічні звіти Голови Казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2021, 2022, 2023 роки. URL: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publicni-zviti>.

Думич М. Р.

*Національний університет «Львівська політехніка»***ОСОБЛИВОСТІ ІНСТРУМЕНТАРІЮ МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ**

В сучасному світі, орієнтованому на глобалізацію, розвиток міжнародного бізнесу стає все більш важливим для підприємств. Міжнародний бізнес вимагає від компаній не лише адаптації до різних культур, правових систем і економічних умов, але й постійного розвитку та масштабування їхніх бізнес-моделей. Однак масштабування бізнесу на міжнародному рівні має свої особливості та вимагає від підприємств використання специфічного інструментарію.

Однією з ключових особливостей міжнародного бізнесу є потреба в адаптації бізнес-моделей до різних культур, правових систем, економічних умов та вимог ринків різних країн. Згідно з даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), обсяг світового експорту товарів та послуг у 2020 році становив понад 19,87 трильйонів доларів США. Це свідчить про великий потенціал міжнародних ринків для підприємств з різних країн. Наприклад, обсяг експорту товарів з України у 2020 році склав 49,8 мільярда доларів США, що на 1,3% менше, ніж у 2019 році. Для досягнення успіху на цих ринках підприємства повинні розробляти гнучкі бізнес-моделі, які можна легко адаптувати до нових умов. За даними досліджень McKinsey & Company, понад 70% міжнародних проектів завершуються невдачею через недостатню адаптацію бізнес-моделей до специфіки місцевих ринків.

Одним з основних інструментів масштабування бізнес-моделей підприємств є розробка стратегій входу на міжнародні ринки. Для цього необхідно провести детальний аналіз потенційних ринків, визначити їхні можливості та ризики, а також розробити план дій щодо входу на ці ринки. За даними Boston Consulting Group [1], 60% компаній, які розробляють детальні стратегії входу на зовнішні ринки, досягають успіху у своєму міжнародному розширенні. Важливо також враховувати специфіку кожного ринку, його культурні та економічні особливості, щоб забезпечити успішну адаптацію бізнес-моделі компанії до нових умов. Міжнародний бізнес охоплює різноманітні види послуг. За допомогою перевезення товарів і розвитку туризму, міжнародні авіакомпанії, морські перевізники, агентства з бронювання та готелі можуть отримувати значний дохід. Наприклад, економіка країн, таких як Греція і Норвегія, в значній мірі залежить від доходів, отриманих від перевезення іноземних вантажів на їхніх судах. Багамські острови отримують більше прибутку від іноземного туризму, ніж від експорту товарів [2].

Ще одним важливим інструментом масштабування бізнес-моделей на міжнародних ринках є використання цифрових технологій. Це включає в себе використання Інтернету та соціальних мереж для залучення нових клієнтів, впровадження електронної комерції, а також використання різноманітних програмних засобів для автоматизації бізнес-процесів та оптимізації управління компанією. За даними дослідження PwC, компанії, які активно використовують цифрові технології у своєму бізнесі, мають в середньому на 26% більший обсяг експорту порівняно з тими, які цього не роблять. Наприклад, згідно з даними Державної служби статистики України, обсяг експорту послуг у 2020 році збільшився на 9,5% порівняно з попереднім роком та склав 11,4 мільярда доларів США Держстат України [3].

Успішне масштабування бізнесу на міжнародних ринках також вимагає від підприємств використання інноваційних підходів та практик. Це може включати в себе розробку нових продуктів та послуг, впровадження нових технологій та процесів, а також пошук нових ринків збуту для існуючих продуктів та послуг. Наприклад, компанія Apple активно використовує інноваційні підходи до розробки та масштабування своєї бізнес-моделі на міжнародних ринках. За даними компанії, у 2020 фінансовому році обсяг її міжнародних продажів склав 60% від загального обсягу продажів Financial Times[4].

Загалом, інструментарій масштабування бізнес-моделей на міжнародних ринках включає в себе розробку стратегій входу на зовнішні ринки, використання цифрових технологій, а також впровадження інноваційних підходів та практик. Для успішного масштабування бізнесу на міжнародних ринках підприємства повинні ретельно аналізувати місцеві умови та вимоги ринків, а також швидко реагувати на зміни в конкурентному середовищі та споживчому попиті.

Джерела

1. Boston Consulting Group <https://www.bcg.com/>
2. Лазарева О. В. Міжнародний менеджмент. Навч. пос. /О. В. Лазарева – Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 188 с.
3. Державна служба статистики України [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Financial Time [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ft.com/>

Шахматова Тамара Володимирівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Комунальний заклад «Нікопольський фаховий педагогічний коледж» Дніпропетровської обласної ради»

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Культуру мовлення вчителя характеризують такі ознаки: правильність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, лексичним нормам. Еталоном правильності слугують норми, правила вимови, наголошування, словозміни, слововживання, орфографічні правила у писемному мовленні тощо.

Культура мовлення є обов'язковим елементом загальної культури людини. Мовлення людини – це її візитна картка, бо від цього залежить її успіх у професійній діяльності.

Одним із провідних напрямів діяльності вчителя є формування усного і писемного мовлення та навичок мовленнєвого спілкування, що спирається на володіння рідною літературною мовою. Успіх мовленнєвого розвитку дитини залежить від мовлення дорослих, педагогів, батьків.

У сучасних дослідженнях проблем підвищення культури мовлення педагога виділяють компоненти його професійного мовлення і вимоги до нього. До компонентів професійного мовлення педагога відносять: якість мовного оформлення мовлення, ціннісно-особистісні установки педагога, комунікативна компетентність, чіткий відбір інформації для створення вислову, орієнтація на процес безпосередньої комунікації.

Поняття культури мовлення вчителя визначається такими його комунікативними якостями: правильність, термінологічна точність, доречність, виразність, чистота.

Вчені, які досліджували дану проблему, дійшли висновку, що мовлення педагога правильне, точне, зрозуміле та відповідає нормам сучасної літературної мови; не допускає використання жаргонізмів, вульгаризмів та просторічних слів; багате, лексично різноманітне, відповідає цілям та умовам педагогічного спілкування.

Вимоги до комунікативних якостей мовлення вчителя зумовлені його педагогічними функціями. Основні педагогічні функції мовлення вчителя:

- забезпечення повноцінної передачі знань;
- забезпечення ефективної навчальної діяльності учнів;
- забезпечення продуктивних взаємовідносин між учителем та учнями.

Особливості усного педагогічного мовлення як одного з видів мовлення публічного:

- адресний характер мовлення вчителя;
- зміст такого мовлення приймається учнями з двох каналів – звукового (через слово, інтонацію) та візуального (через міміку, жести, рухи вчителя);
- імпровізаційний характер усного педагогічного мовлення;
- шляхи вдосконалення мовлення майбутнього вчителя;
- самоконтроль та розвиток культури мовлення;
- створення для себе установки на оволодіння правильним літературним мовленням у всіх ситуаціях мовленнєвого спілкування;
- самоконтроль та розвиток умінь виразного мовлення;
- розвиток загальних психологічних особливостей особистості, що створюють передумови для успішного оволодіння мовленнєвими навичками та вміннями.

Засвоєння норм літературної мови – тривалий процес, який починається з раннього дитинства і триває впродовж усього свідомого життя. Тому не лише бездоганне знання свого предмета, не лише педагогічна майстерність, досконалість методичних прийомів, але й словесно-естетичний рівень педагогічних знань формуює особистість учня.

Культура мовлення – широке і об'ємне поняття, але передусім це – грамотність побудови фраз, простота і зрозумілість викладу, виразність, яка досягається вмінням дібрати потрібні слова та синтаксичні конструкції, а також активним використанням основних компонентів виразності усного мовлення – тону, динаміки звучання голосу, темпу, пауз, наголосів, інтонації, дикції, правильна вимова слів, правильне використання спеціальної термінології, не багатослів'я.

Безсумнівно, для успішної професійної діяльності вчителя необхідними є такі риси його мовлення, як бездоганна дикція, дотримання всіх орфоепічних норм сучасної української літературної мови, добре поставлений голос, вміння керувати диханням, тобто, професійне володіння технікою мовлення.

Не можна собі уявити живого мовлення без інтонації. Кожне осмислення думки, власної або чужої, може бути правильно виражено й так само сприйнято слухачами лише в тому разі, коли мовець правильно використовує всі компоненти мовлення (системи його звуків, складобудови, словесного наголосу) та інтонації (органічної єдності пауз, логічної та емоційної функції наголосів, мелодики, темпу, ритму й голосового тембру). Практичні навички «декодування» інтонації співбесідника, вміння використовувати акустичні засоби впливу на слухачів є необхідними для ефективного професійного спілкування. Однак проблема полягає в тому, що навчитися інтонації, як твердять психологи, неможливо.

Вчитель, як справжній майстер своєї справи, має володіти перцептивними й інтерактивними здібностями, без яких неможливе розуміння партнера зі спілкування і психологічний вплив на нього. Ці здібності виявляються через такі якості вчителя, як привабливість, охайність, доброзичливість, емпатійність, зібраність, активність, комунікабельність тощо, а також шляхом реалізації вербальних і невербальних (міміка, пантоміміка) засобів взаємодії. Проте зміст поняття культури педагогічного спілкування не вичерпується згаданими комунікативними якостями та здібностями. На думку О.І. Зимньої, це комплексне поняття, яке включає передусім особистісну культуру тих, хто спілкується. У ній важливі такі компоненти: високий рівень загальної культури; культура мислення, культура мовних засобів і способів формування та формування думки; культура педагогічного впливу, що викликає адекватну реакцію учня на відповідь; культура прогнозування реакції партнера зі спілкування; культура слухання; культура підтримання спілкування; культура виправлення помилкової дії.

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника.

Джерела

1. Терлецька Л. Основи психології спілкування, Київ – 2002.
2. Томан І. Мистецтво говорити. – Київ: Україна, 1996 – 268 с.

Наукове видання

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Електронний мультидисциплінарний науковий часопис

№ 15

○○○

Видання українською та англійською мовами

ISSN 2786-6777 (online)

DOI: 10.61718/nsn

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License

○○○

Відповідальний секретар – Кучина Т. І.

Формат 60x90 1/8, А4

Гарнітура «Times New Roman»

Авторські аркуші – 8,5

○○○

Видавець СГ НТМ «Новий курс»

Пр. Перемоги, 77, оф. 179, м. Харків, 61174, Україна

Тел.: +380962250903, +380500301905

Telegram, Viber: +380970440309

Сайт: www.newroute.org.ua

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції: ДК № 8013 від 22.11.2023.

Зареєстровано у Global Register of Publishers (ID 7886)